

TÓTH BÉLA

SZÁLLÓ IGÉK

LEXIKONA

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1906

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA

BEVEZETÉS.

Ez a könyv nem részletes eredetnyomozó, kritikai gyűjteménye szálló igéinknek, a milyen *Szájrul szájra* című munkám, hanem az ismeretes kutatások foganatjának lehető rövid összefoglalása, Csakis arra való, hogy aki hozzá folyamodik, pillanatok alatt tájékozódhassék egy-egy szálló ige származását illetőleg. E célt, a gyorsaságot, akarja szolgálni a betűrendes összeállítás is.

Hogy mi a szálló ige, alig kell magyaráznom művelt közönségünknek, mióta szálló igévé lett — ép most tíz esztendeje — ez a kifejezés is, a fogalom meg ismertté. Valamíg csak külföldi szállóigés könyveket forgattunk, meg lehetőszen összezavarodott bennünk a közmondás, a szálló ige és az idézet fogalma.

A szálló ige ismeretes eredetű szólásmód.

Giuseppe Fumagalli, az olasz szálló-ige-búvár,

az én tisztelt irodalmi barátom, ezt a címet adta jeles könyvének: *Chi l' ha detto?* (Ki mondta?) Kitűnő cím. Valóban benne van a mi munkásságunknak legfőbb célja; bogy ki tudjuk deríteni a szálló igének eredetét egész a személyig. Sőt a személyen *túl* is. Mert azt tudjuk, hogy ki volt Pecsovic, s azt is tudjuk: ki volt Mezzofanti; de hogy *ki nevezte* elsöben az örökös, az önzö kormánypartit *Pecsovicnak*, a bámulatosan sok nyelvet tudó ember meg *Mezzofantinak*, azt nem tudjuk, s talán nem is fogjuk megtudni soha. Azt kérdezem: lehet-e, sőt szabad-e mellözni magyar szállóige-gyűjteménynek ezt a két ismeretes ember nevéből lett szálló igét azért, mert kideríthetetlen, hogy «ki mondtam, vagyis ki tette szálló igévé? Én azt hiszem, nem szabad. S nem volna szabad akkor sem, ha nem ismernék úgy, ahogy ismerj ük, ama két embernek egész életrajzát; de ismernék a kort és a dolgot, amelyben és amely által ök, azaz hogy a neveik, fogalomná, szálló igévé lettének. *Bolond Istók?* Nem szálló ige; csak a közmondásnak példázat fajához tartozik. Minden,

amit róla tudunk, csak ez: *bekukkantott, mint Bolond Istók Debrecenbe*. Semmi egyebet. Van erről a Bolond Istókról valami népies anekdotaféle is: hogy-mint kukkantott be Debrecenbe (Erdélyi János közli); csakhogy ennek az anekdotának hitele nincs, sőt az a gyanú élhet bennünk, hogy az immár közkeletű közmondás-példázat mesterséges magyarázatául készítették utólag. S ez a gyanú nem jogtalan, mert imhol a fő' hiány: nem ismerjük a kort, melyben ez a Bolond Istók élt. Az alak tehát testetlen, vagyis mesebeli. Pragmatikája nem erősebb a Babszem Jankóénál. Mi szállóige-nyomozók pedig mindig a valóságot keressük. Nem tudván eldönteni, hogy csakugyan élt-e valaha ez a Bolond Istók, továbbá, hogy mi volt az ő igazi neve (mert *az* nem lehetett az igazi) és hogy mikor élt: a meseországba, a mi csupa bizonyosságokból alkotott világunkon kívül esőbe kell őt soroznunk. Bolond Istók nem szálló ige.

De szálló ige sok más minden, a minék személyi vagy történeti eredetéről épp oly kevés tudomásunk van, mint erről. Ímhol a középkor,

a scholastica meg a papi élet számtalan deák szálló igéje, mely a kor és az emberek ismerőjében azonnal tudatot támaszt: *ezt* nem mondhatta, nem írhatta más, mint scholasticus, mert rajta van amaz iránynak csalhatatlan bélyege; *emez* meg — akár leoninus, akár kötetlen deákság — csakis régi szerzetesektől eredhet, mert csakis ők gondolkoztak úgy. S teljes a valóság, hogy egy-egy ilyen szálló ige *nem lehet közmondás*. Már ez is fontos dolog. — A szálló ige gazdátlan ugyan, mert egyelőre nem tudjuk: *ki* mondta (s talán nem is fogjuk megtudni soha); de nem ismeretlen előttünk a kor, melynek eszejárása szülte; sőt gyakran ismerős a szálló igét kipattantó alkatom is, még gyakrabban pedig a gondolat és kifejezés fészke: a környezet.

Szabad-e hát valamit örökre kiközösítenünk a szálló igék családjából csak azért, mert azt az egyet nem tudjuk, hogy *ki* mondta (*ki* = individuum), de tudjuk, hogy *kik* mondták (*kik* = faj) és ismeretes a *mikor*, a *miért*!

E száraz adatgyűjteménynek célja, a gyors használhatóságon kívül, még az is, hogy lajst-

romba szedjen számos szálló igét, melyet a régiebb kutatás — módszerénél fogva — mellőzött, az általánosság meg a közmondások közé sorozott.

Budapest, 1905 őszén.

Tóth Béla.

MAGYAR SZÁLLÓ IGÉK.

A béke olajága.

MÓZES X, 8, 10. szerint (a Noé galambja hozta olajág).

A beszéd a gondolatok eltitkolására való.

La parole a donnée à l'homme pour déguier sa

Állítólag TALLEYRAND mondta Izquierdo spanyol követnek 1807-ben.

A beteg ember.

ALBERT POYSEL bambergi kano-
nok 1683-ban írt *Der Türk ist Krank*
című verséből eredőnek vélik Török-
országnak e gúnyos elnevezését.

A betű megöl, a lélek pedig megelevenít,
innen a
megölő betű.

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
beiekhez írott második levele 3, 6.

A bibliai (kifogyhatatlan) olajos korsó.

KIRÁLYOK KÖNYVE 1, 17, 14.

A bosszúállás napja.

ÉZSAIAS 34, 8.

A büntetés már ennek irgalom.

KATONA JÓZSEF Bánk bán, V. szá-
kasz (1814.)

A capitoliumi ludak.

A római Capitolumban Juno tisz-
teletére tartott ludak gágogásukkal
fölébresztették az őrséget, mikor a
gallusok éjtszakának idején loppal
meg akarták szállani ezt a felleg-
várat.

A chlumi köd.

GRÓF EDUARD CLAM-GALLAS tábornok védekezett vele a Chlum falu védelmében szenvedett csúfos vereség után, mely a königgrátzi csata egyik döntő epizódja volt 1866 július 3-án.

A cseh tenger.

WILLIAM SHAKSPERE *A téli regge* (ifin). Tréfás vonatkozás Shakspere híres tévedésére, hogy Csehországot a tenger partjára helyezte.

A cseléd fizetett ellenség.

L. Quot servi, tol hősies.

A derék nem fél az idők mohától,

A koporsóból kitör és eget kér.

BERZSENYI DÁNIEL Felsőbüki Nagy Pálhoz az országgyűlés alatt 1807.

A fáktól nem látni az erdőt.

Den Wald vor lauter Bälimén nicht seben.

CH. MARTIN WIELAND *Geschichte dér Abderiten* (1774.)

A falaknak is vannak fülei.

Célzás arra a mesére, hogy idősb Dionysios, Syracusae zsarnoka, olyan börtönöket építtetett, amelyekben bizonyos készülékek segítségével, ki lehetett hallgatni a rabok beszélgetéseit. (.Dionysios füle').

A fejedelem az állam első szolgája.

Un prince est le premier serviteur et le premier magistrat de l'État.

NAGY FRIGYES porosz király
mondása.

A fény árnyai.

SZIGLIGETI EDE egyik (1865-ben
színre került) tragédiájának elme.

A francia gárda meghal,

Hanem magát meg nem adja.

TÓTH KÁLMÁN, *Előre (1861). V. ö.*
La garde meurt et ne se rend pas.

A fűzfákra függesztettük vala hegedűnket.

ZSOLTÁR KÖNYVE 137, 2.

A gesztenyét kikaparni a tűzből.
Tirer les marrons du feu.

JEAN de La FONTAINE *Le singe
et le chat* meséjéből (XVII. század).

A görögök nagy ördögök.

J. BARBIER és M. CARRÉ *A stép
Galatea* című víg operájából (1852).
Zenéjét szerzetté V. Massé.

A gyáva faj, a törpe lelkek.

PETŐFI SANDOR 1848-ban írt ver-
sének címe.

A gyertyát véka alá rejteni.

SZENT MATÉ 5, 15.

A haza bölcse.

DEAK FERENCET nevezzük így;
már a negyvenes években 'Zala
bölcseinek' hívták. Ebből lett később
a Kinek a révén, eddig nem tudni.

A haza minden előtt.

KÖLCSEY FERENC Emléklapra
(1833)

A hegy leve.

GARAY JÁNOS AZ obsitos (1843).

A hét sovány esztendő.

MÓZES I, 41, 27.

A hit paizsa.

SZENT PÁL APOSTOL az Efészut-
beliekhez írott levele 6, 16.

A hiúság vására.

L. Vanity fair

A hol a dög van, oda gyűlnek a saskeselyűk.

SZENT MÁTÉ 24, 28

A

A holt oroszlán,

kinek sörényét a nyulak is megcibálják.

Al lton muerto hasta las liebres le repelan.

BALTHASAR GRACIÁN spanyol je-
zsuita *Oráculo manual y arte de
prudencia* (1653).

A hű Innsbruck.

V. FERDINÁND király, mikor 1848-ban a forradalom elől oda kellett menekülnie.

A jókedvű adakozót szereti az Isten.

SZENT PÁL APOSTOL a Korimhusbeliekhez Írott második levele 9, 7.

A jó pásztor.

SZENT JÁNOS 10, II.

A jobb részt választotta.

SZENT LUKÁCS 10, 42.

A jövő század regénye.

JÓKAI MÓR egyik regényének címe (1874).

A *jövő* zenéje.

RICHARD WAGNER *Das Kunstwerk der Zukunft* (1850).

A Kelet Népe.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN 1841-ben megjelent művének címe.

A ki a mezők liliomát ruházza.

SZENT MÁTÉ 6. 28 és 30.

A ki énvelem nincsen, ellenem vagyok.

SZENT MÁTÉ 12, 30.

A ki hisz, üdvözöl.

SZENT MÁRK 16, 16.

A ki magát felmagasztalja, megaláztatok, és
a ki magát megalázza, felmagasztaltatik.

SZENT MÁTÉ 23, 12.

A ki másnak vermet ás, maga esik bele.

SALAMON PÉLDABESZÉDEI 26, 27.

A ki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul.

Kocsi SEBESTYÉN ISTVÁN († 1841)
debreceni kollégyiomi professzornak
tulajdonítják.

A ki szelet vet, vihart arat.

HÓZSEÁS 8, 7.

A ki ti közületek bűn nélkül való, az vessen
először követ 6 reá.

SZENT JÁNOS 8, 7.

A kifacsart citromot eldobni.

BALTHASAR GRÁCIÁN spanyol je-
zsuita *Oraculo manual y árit de*
prudencia (1653) nyomán.

A kinek füle vagyon a hallásra, hallja.

SZENT MÁTÉ II, 15.

A kinek vagyon, adatik annak, de a kinek
nincsen, a mije vagyon is elvételik tőle.

SZENT MÁTÉ 13, 12.

A király köpönyege

(melyet csak a becsületes emberek láthatnak meg).

J. CH. ANDERSEN dán költőnek
(1805—1875) a *Streiche des Pfaffen*
Ameis középkori német verses anak-
dota-gyűjteményből kölcsönzött me-
ségéből.

A kit szeret az Úr, megdorgálja,
és miképen az atya az őfiát, a kinek javát akarja.

SALAMON PÉLDABESZÉDEI 3, 12.

A kisebbik rosszat választani.
Ex malis eligere minima.

CICERO, *De officiis* (3, i).

A kocka el van vetve.

L. Alea jacta est.

A költő és a sorsharag,
 Egy anyaméhből született.

PETŐFI SÁNDOR AZ utósó ala-
 mizsna (1843).

Ik

A koniggratzi csatát a porosz iskolamesterek
 nyerték meg.

O. PESCHEL írta *Austand* című
 lapjának 1866 július 17-iki számá-
 ban, hogy a háborúk eldöntője a
 népoktatás.

A kutya ugat, a karaván halad.

POLSZKY FERENC mondotta a
 Magyar Tudományos Akadémia
 1883 dec. 17-iki ülésén . Török köz-
 mondás.

S a lágyszívű barmok, mintha búsulnának,
Mind olyan ostoba képeket csinálnak.

ARANY JÁNOS A vén gulyás teme-
tése (1855).

A legelső magyar ember a király.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Fóti dal
(1842).

A legnagyobb magyar.

KOSSUTH LAJOS nevezte így gróf
Széchenyi Istvánt Pest vármegye
1840 november 19-én tartott közgyű-
lésén.

A legsötétebb Afrika.

H. M. STANLEY *In darkest Africa*
(1891) művének címéből.

A lélek kész, de a test erőtelen.

SZENT MÁTÉ 26, 41.

A létért való küzdelem.

L. Struggle for life.

A loyaltás rongyos köpönyege.

KAZINCZY GÁBOR 1861 május 27-én
mondott országgyűlési beszédéből

k

A lovagias bán.
Der ritterliche Banus.

A bécsi udvar nevezte így 1848-
ban Jellachich Józsefet, a pártütő
horvát bánt.

Ott van, a hol a mádi izraelita.

BALLA KÁLMÁN és LUKÁCSY SÁN-
DOR A zsandár című népszínművé-
ben (1877) másítja meg így az ,ott
van, a hol a mádi zsidó szólást
egy zsidó korcsmáros alakja. Azóta
számtalan változat van; pl. ,a mádi
regálebérlő' (Tóth Béla, 1898).

A mások pénze.
L'argent des autres.

EMILÉ GABORIAU regényének címe
(1874).

A medve bőrére alkudni (inni).

III. FRIGYES német-római császár
anekdotájából.

Amese azt jelenti... vagy a mese tanulsága.

L. O μύθος ὅηλοι.

A mi új benne, nem jó, a mi jó benne, nem új.

JOHANN HEINRICH VOSS egyik
epigrammájából (1792).

A milyen az úr, olyan a szolga.
Qualis dominus, talis est servus.

PETRONIUS ARBITER *Satiricon* (58).

A mindennapi kenyér.

SZENT MÁTÉ 6, it és LUKÁCS n, 3.

A mit Isten egybe szerkesztett, az ember el
ne válassza.

SZENT MÁRK 10, 9.

A mit megírtam, megírtam.
Vulgata: Quod scripsi, scripsi.

SZENT JÁNOS EV. 19, 22.

*A mit nem kívánsz magadnak, ne cselekedd
 másnak.*

Vulgata: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.

TÓBIÁS 4, 16.

A mór megtette kötelességét, a mór mehet.

*Der Mohr hat seine Schuldigkeit gethan, der Mohr
 kann gehen.*

FR. SCHILLER *Verschwoörung des
 Fiesco* 3-ik felv. 4-ik jel. (1783).

A munka nem szégyen.

* *Ἔργον δ' οὐδὲν ὀνειδός.*

HESIODOS.

A nagy cséplőgép.

GRÓF CSÁKY ALBIN nevezte így
 egy képviselőházi beszédében *Szi-
 lágyi Dezsőt* (1890),

A nagy Galeotto.

El gran Galeoto.

Jósé ECHEGARAY egyik drámájának címe (1887).

A nagy ismeretlen.

JÓB 36, 26 nyomán.

A nagy Pán meghalt.

PLUTARCHOS († Kr. u. 120) írja Az orákulumok hibáiról című (sokaktól nem hitelesnek ítélt) értekezésében, hogy egyszer Itália felé vitorlázó görög hajón Faxos szigetről rejtelmes hangot hallottak, mely azt hirdette, hogy. Legenda szerint ez abban az órában történt, mikor a Krisztus megváltotta a világot a keresztfán.

A nagy talán vagy a nagy kérdőjel.

Abból az anekdotából eredhet, mely szerint a haldokló FRANÇOIS RABELAIS azt írta Châtillon kardiánálisnak: *tje m'en vay chercher un grand peust-élet.*

A nagyzás hóbortja.

Julius ROSBN (igazi nevén Nikolaus Duffek) *Grössenwahn* című vígjátékának magyar címe Kuliffay Ede fordítása szerint (1878).

A nem ismert tartomány,
Melyből nem tér meg utazó.

*The undiscover'd country, from whose bourn
No traveller returns.*

WILLIAM SHAKSPERE *Hamlet* (1602)
fordította Arany János.

A néma nagy tragédiák..

Kiss JÓZSEF Tragédiák.

A nemzet csalogánya.

Életképek (1847). A negyvenes
években Hollósy Kornélia, ma
Blaháné.

A nemzet napszámosai.

VAS GERE BEN 1857-ben megjelent
regényének címe.

A nép barátja.
L'ami du peuple.

J. P. MARAT 1789-ben megindított
forradalmi lapjának címe.

A nép szava Isten szava.
Vulgata: Vox populi, vox Dei.

ÉZSAIÁS 66, 6.

A nevetségesség öli.
L. Le ridicule tue.

A névtelen félistenek.
The unnamed demigods.

KOSSUTH LAJOS 1852 november
12-én Birminghamben mondott angol
beszédében nevezte így a honvédeket.

A nők az alkotmányban.

TÓTH KÁLMÁN 1871-ben előadott
vígjátékának címe.

A nők barátja,
L'ami des femmés,

ALEXANDRE DUMAS FILS 1864-ben
írt vígjátékának címe.

A párnát is kihúzzák a beteg feje alól.

HORVÁTH MIHÁLY 1849. jan20-ik
pásztorlevele nyomán mondják ma
is a kegyetlen adóvégrehajtásokra.

A pénzkérdés.

La question d'argent.

ALEXANDRE DUMAS PILS 1857-ben
írt drámájának címe.

A pokol gúnykacaja.

Hohngeldchter der Hölle.

G. E. LESSING *Emilia Galotti*
(1772)

A pokol jó szándékkal van kikövezve.

*Hell is paved with good
intentions.*

SÁMUEL JOHNSON (†1784)

A politika az exigentiák tudománya.

KOSSUTH LAJOS Felelet gróf Szé-
chenyi Istvánnak című munkájából
(1841).

A pontosság a királyok udvariassága.

L'exactitud est la politesse des rois.

XVIII. LAJOS († 1824) szokta mondani, mikor valahol meg kellett jelennie.

A rónák sasai üdvözlik a bércek sasait.

LISZNYAI KALMÁN Kolozsvárott tartott beszédéből (1848).

A Rubicont átlégni.

L. Alea jacta est.

A savanyú szőlő.

Aisopos egyik meséjéből. (Mikor a róka nem éri el a magasan függő szőlőt, s azt mondja: «Éretlen; nem akarok savanyút enni».)

A Sipka-szorosban minden csendes.

VASZILIJ VERESCSÁGIN orosz képregényíró († 1904) hármaskötet című képregény címe. Radeckij tábornokot csúfolta vele, ki 1877 telén, a Sipka-szorosbeli harcok alatt, mikor a katonák ezri-vel fagytak meg, mindig csak azt jelentette a fővezérnek.

A sóhajok hidja.

*

A szegény ember dolga csupa komédia.

BARÓ JÓSIKA MIKLÓS egyik (1864-
ben megjelent) regényének címe.

L. Ponte dei sospiri.

A szegénység zabkenyere.

A Hármas Kis Tükör Árva me-
gyéről szóló verszetéből

A szemérmes József.

MÓZES, 1, 39.

A szerencse vak.
Fortuna caeca est.

CICERO *Laelius* (15).

A szerelem, a szerelem,

A szerelem sötét verem.

PETŐFI SÁNDOR A szerelem, a
szerelem . . . (1843).

A szerelem bolondjai.

JÓKAI MÓR 1868-ban megjelent
regényének címe.

A szerelem mindent pótol, s a szerelmet
Nem pótolja semmi.

PETŐFI SÁNDOR A csillagos ég (1847).

A szívekbe és vesékbe látó Isten.

ZSOLTÁROK 7, 10,

A szociális kérdés.
I. NAPOLEONTól ered.

A szomszédban rejlik az elégtétel!

Mondta a kortes a vendéglőben
a bukott képviselőjelöltre mutatva,
mikor az ebéd árát kérték. TOLDY
ISTVÁN anekdotájából (a múlt század
hetvenes éveiben).

A szorgalmatos Mártha.

SZENT LUKÁCS 10, 40—41.

A szűkölködőknek atyjok.

JÓB 29, 16.

A szűz imája.

La priere d'une vierge.

THEKLA	BABARZBWSKA	XIX	szá-
zadbeli	lengve!	zeneszerző	hölg
zongora-darabja,	melyet	a	magyar
kisasszonyoktól	az	unalomig	nyúzott
és	tartalmatlan	zeneművek	elret-
tentő	példája	gyanánt	szoktunk
legetni.			em-

A te hited szerint légyen (néked.)

SZENT MÁTÉ 8, 13.

A te orcádnak verítékével egyed a te kenyeredet.

MÓZES I, 3, 19

A tekintélyek kora lejárt.

A szabadelvű-párt jelszava a múlt
század negyvenes éveiben.

A tékozló fiú.

SZENT LUKÁCS 15. rí—32.

A tények logikája.

KOSSUTH LAJOS Felelet gróf Szé-
chenyi Istvánnak művéből (1841),

A természetben nincsen ugrás.

L. Non datur saltus in natura.

A ti beszédetek legyen úgy, úgy, nem, nem;
ennek felette valami esik, a gonosztól vagon.

SZENT MÁTÉ 5, 37.

A tudomány csődöt mondott.

La science a fait banqueroute.

FERDINAND BRUNETIÈRE a *Revue*
des Deux Mondes 1895-iki első füze-
tésben.

A tulajdon r lopás.

L. La propriété c'est le vol.

A vadállat az emberben.

L. La bête humaine.

A vak csillag, ez a nyomon! föld

Hadd forogjon keserű levében.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Vén cigány
(1853).

A vak is látja.

LIVIVS 32.3

A választott nép.

ZSOLTÁROK 105. 43.

A vármegyeháza ablakából nézni a világot.

A múlt század negyvenes éveiben
szokták mondani a conservatív poli-
tikusokra.

A végzet hatalma.
La forza d'èl destino.

F. M. PIAVE Giuseppe Verdi szá-
mára írt opera-librettojának címe

(1862).

A világ csak hangulat.

REVICZKY GYULA Magmy című
verskötetének jeligéje (1888),

A világ egy kopott szekér.

Haladna, de nem messze ér.

ARANY JÁNOS A világ (1853).

A világ pörölye.
Malleus orbis.

THURÓCZI JÁNOS krónikája szerint
 Attila nevezte magát így.

A világot jelentő deszkák.
Die Bretter die die Welt bedeuten.

FR. SCHILLER *An die Freunde* (1803.)

A világtörténelem a világ ítélőszéke.
Die Weltgeschichte ist das Weltgericht.

FR. SCHILLER *Resignation* (1787.)

A villogó gatyá.

BARTÓK LAJOS következőképpen
 csúfolta a Bolond Istók előlapban
 (1880) Alfred Julia francia író *Le*
Celios című magyartárgyú regényé-
 nek badarságait, szótévesztéseit stb.:
 A csikós vágató paripán üldözte a
 pusztán hűtelen kedvesét; s mikor
 utolérte, markolatig döfte a leány
 pihegő keblébe a villogó gatyát.» —
 Azóta szinte egyértékese a tissotiádá-
 nak. (L. ezt.)

A virágnak megtiltani nem lehet.

Hogy ne nyílják, ha jön a szép kikelet.

PETŐFI SÁNDOR A virágnak meg-
tiltani nem lehet . . (1843).
k

Abdera.

LUKIANOS görög történetíró (Kr,
u. 160 körül) említi - thrakiai
várost, melynek lakói mód nélkül
együgyűiek.

Ábrahám kebelében.

SZENT LUKÁCS 16, 23.

Ábrándozás az élet megrontója.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY A meren-
gőhöz (1842).

Ádám, hol vagy?

MÓZES 1, 3, 9.

Addig éljen, míg a honnak él!

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Szép Ilonka
(1833)

Addig nyújtózz, ameddig a takaró ér.

ÉZSAIÁS 38, 20.

A Agyon Isten egésséget,
 Magyarok koztt egygyességet,
 Bort, petsenyét, békességet,
 Szép, és jó feleséget.

XVII. századbeli borének.

Adgyon Isten minden jót,
           Tele légyen mind a' pintze, mind a' bót,
 Ne légyen a' ruhánkon semmi némű folt,
 Szolgállyon a Magyarak Oláh és a' Tót!

XVII. századbeli borének.

Adja Isten, hogy a magyart
 A fél világ uralja.

KISFALUDY SÁNDOR Tátika (1807.)

Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

ARANY JÁNOS Koldus-ének (1830.)

Adjátok meg a császárnak, a mi a császáré
 és Istennek, ami az Istené.

SZENT MÁTÉ 22, 21.

Adjon Isten, a mi nincs
Ez új esztendőben.

ARANY JÁNOS Alkalmi vers (1853).

Agyaglábú kolosszus.

DANIÉL, PRÓFÉTA 2, 31—34.

Ajándék lónak nem nézik a fogát.

L Equi donati dentes.

Alcibiades kutyájának a farka.

Alcibiades		egyszer		levágatta		drága
kutyájának	a		farkát,	csak		azért,
mert	eleve	tudta,	hogy	egész		Athéné
erről fog	beszélni.					

Alfa és ómega.

^ L. Én vagyok'az alfa stb.

Ali kezei hosszúk.

JÓKAI	MÓR	A	janicsárok	végnap-
jai	(1853).	V.	ő.	<i>An nescis longas</i>
<i>regibus esse manus?</i>				

Áljóemberek.

Les faux bonshommes.

THÉODORE
CAPF.NDU

BARRIÈRE
vígjátékinak

és
elme

ERNEST
(1856).

(ford. *Feleki* Miklós).

Állj elő vén Márkus! vedd le a süveget!

ARANY JÁNOS A hamis tanú (1853).

Állj meg, boszú, megállj!

ARANY JÁNOS V. László (1853).

Állam az államban.

JEAN de SILHON francia író *Ministre
d'Etat* (1631). könyvből.

Álunni fogsz, s nem lesznek álmaid,

Álunni fogsz, s nem lesz több reggeled.

VÖRÖSMARTY
mek halálára (1824).

MIHÁLY

Kis

gyer-

Áment mondani rá.

Es mind a sokaság feleljen és mondják. Ámen!

MÓZES 5, 27, 15.

Anglia elvárja, hogy mindenki megteszi
kötelességét.

England expects that every man will do his duty.

NELSON   tengernagy   napi   parancsa
a   trafalgari   csatában,   1803   október
21-én,

Antikrisztus.

SZENT JÁNOS APOSTOL első levele
2, 18.

Antoniusi beszéd.

WILLIAM   SHAKSPERE   *Július*   *Cae-*
sar (1601).

Apám szent nevére.
Ez örült merészség!

PETŐFI SÁNDOR A király esküje
(1848).

Apostolok oszlása.

Divisio apostolorum.

RUFINUS IV. századbeli egyházi
író (*Hist. Eccl.* I. könyv, 9. fejezet).

Apró dőreségek.

ARANY JÁNOS A tudós macskája
(1847).

Ár ellen úszni.

JÉZUS, SIRÁK FIA 4, 32.

Arábiának minden illatszere nem *édesíti meg*
e kis kezét.

*All the perfumes of Arabia will not sweeten this little
hand.*

WILLIAM SHAKSPERB *Macbeth*
(1606), fordította Szász Károly.

Az arany ember.

JÓKAI MÓR 1873-ban megjelent
regényének a címe.

Aranygyapjas gazemberek.

LISZNYAI KÁLMÁN (1848)

Aranyhegyeket ígérni.

Montes auri pollicere.

TERENTIC/S *Phormio* (i. 2).

Arany hidat kell csinálni a futó ellenségnek.

Andrád	Sámuel	szerint	HUNYADY
JÁNOS	és	utána	THELEKESSY
szokta	mondani.	A	franciák
kardinálisnak		(1614-1679)	RETZ
nítják.			tulajdo-

Aranykalással ékes rónaság.

PETŐFI SÁNDOR Hazámban (1842).

Arany középszer.

L. Aurea mediocritas.

Aranyos leányzó.

SZIGETI JÓZSEF Csizmadia mint
kisértet című népszínművéből (1856).

Arannyal megterhelt öszvér.

Macedóniai	Fülöp	király	mondása
volt, hogy	nincs	az a	megvívhatat-
lan vár, a	melybe	egy -	be ne ha-
tolna,			

Archimedesi pont.

ARCHIMEDES   mondta,   hogy   ki
 tudná   mozdítani   sarkaiból   a   földet
 ha   volna   egy   szilárd   pont   a   földön
 kívül,

Áron vesseje.

MÓZES 4, 17, 5—8.

Asmódi (Asmodseus).

TÓBIÁS   KÖNYVE   3,   8.   (Egy   gonosz
 lélek neve.)

Aszfalt-betyár.

KENED i GÁZA a Pesti Hírlapban
 (1885). ^

Átkos közösügy.

CSANÁDY   SÁNDOR   függetlenségi-
 párti   képviselő   (t   1892)   szokta   Tisza
 Kálmánnak tulajdonítani.

Árgus-szem.

A   mythologia   százszemű   Árgusá-
 ról,   ki   a   féltékeny   Junótól   tehénné
 változtatott lót őrizte.

Ariadne fonala.

Mínos krétai király leánya, Ari-
adne, vezető fonal segítségével men-
tette ki a Minotaurus áldozatául
szánt Theseust az útvesztőből.

Átok fogta meg *a* magyart,
Mert az soha együtt nem tart.

TERHES SÁMUEL Nem úgy van
most, mint volt régen verséből (1826).

Átok reád, vizzály hona!
Már nem vagyok fiad.

TARKÁNYI BÉLA Coriolán.

A

Atrocitások.
(Ang. *atrocities*, kegyetlenségek.)

\\V. E. GLADSTONE és a *Daily News*
(1876). E szóval célzatosan nagyí-
tott híru visszaéléseket, kegyetlen-
kedéseket szoktunk gúnyolni.

Augiás istállója.

Herkules tizenkét munkájának
 egyike volt kitisztítani Augiás elisi
 király istállóját, melyben háromezer
 ökör állott és harminc év óta nem
 hordták ki belőle a ganajt. Ma a
 m. rengeteg szennyhalmaz.

Augurok.

L. s. augur augurent videt

Ah az 1 az a halál: midőn még itt vagyunk:
 De halva, és magunk siratjuk — önmagunk.

TÓTH KÁLMÁN Halál.

Az alfa és az ómega.

L. Én vagyok az alfa stb.

Az alkotmány sáncai.

FELSŐBŰKI NAGY PÁL az 1807-iki
 országgyűlésen.

Az apját leütötte a hajókötél.

JÓKAI MÓR A koldus-gyermek (1854).

Az aprólékos dolgokban nagyok, a nagyokban aprólékosok.

DUGONICS ANDRÁS AZ arany perecek (1790).

Az aranjujezi szép napoknak vége.

Die schönen Tage in Aranjuez sind nun zu Ende.

FR SCHILLER *Don Carlos* (1807).

Az arany borjú.

MÓZES 2, 32, 4 és 24.

Az arany csak chim.se ra.
L'or esi une chimère.

SCRIBE és J. DELAVIGNE szövege
Meyerbeer *Ördög* Róbert operájához
(1831).

Az áspiskígyó tojását kikölteni.

EZSAIÁS 59, 5,

Az asszony ingatag.
La donna è mobile-

F. M. PIA VE *Rigole tto* (1851) Zenéje
Verditől. Ford, Böhm Gusztáv.

Az egész világ, meg a hajdú.

SZIGLIGETI EDE A cigány (1851).

Az egy muszka halott.

A	krimi	háború	(1853—1856)	óta
gúnyoljuk	ezzel	az	orosz	hadi
tések	megbízhatatlanságát;	t.	i.	e
jelentések	az	oroszok	legvéresebb	
vereségei	után	is	többnyire	azt
mondták,	hogy	orosz	részről	csak
egy halott a veszteség.				

Az ekevasból kardot csinálni.

JÓEL 3, 10.

Az élet könyve.

SZENT	PÁL	APOSTOL	a	Filippi-
beliekhez írott levele 4, 3.				

Az élet álom.

La vida es sutho.

CALDERON	de	la	SARCA	egyik
színművének	címe.	Ford.	Gyóry	
Vilmos.				

Az élet olyan, mint a lánchíd.

RAKOSI	VIKTOR	(Sipulusz)	tette
ismeretessé.	Egy	zsidó	anekdotából
ered.			

Az elevenbe vágni.

L. Resecare ad vivam.

Az ellenség holtteste jószagú.

ViTRLLitts	római	császár	mon-
dotta a	bedriacumi	csata	után fő
tisztjeinek,	mikor	irtóztak	a teme-
tetlen halottak	<i>bűzétől.</i>		

Az ember a bárónál kezdődik.

Der Mensch fängt erst beim Baron an.

Némelyek	HERCEG	METTERNICH
osztrák	kancellárnak,	mások ALFRED
WINDISCH-GRÄTZ	HERCEGnek	tulaj-
donítják.		

Az ember kétlábú tollatlan állat.

PLATONnak	tulajdonított	megha-
tározás.		

Az elveket szegre akasztani.

CSANÁDI	SÁNDOR	függetlenségi-
párti képviselő	(t 1892)	szokta Tisza
Kálmánnak tulajdonítani.		

Az én házam az én váram.

L. My house is my castle.

Az én kenyeremet ette.

ZSOLTÁR KÖNYVE 40, 10.

Az én szerelmes fiam.

MÁTÉ 3, 16, LUKÁCS 0, 35

Az időknék jele.

SZENT MÁTÉ 16, 3.

Az idő pénz.

L. ríme is *muney*.

Az igazság fénye.

L. Lux veritatis.

Az igazságot földre tiporni.

ÁMÓS 3, 7. (Káldy György fordítása).

Az irgalmas szamaritánus.

SZENT LUKÁCS 10, 30—36.

Az ismeretlen istennek.

APOSTOLOK CSELEKEDETEI 17, 23.

Az istenadta nép.

ARANY JÁNOS A walesi bárdok
(1864).

Az Isten uja.

MÓZES 2, 8, 19. Káldi György
fordításában.

Az operáció sikerült, de a beteg meghalt.

DR. WALLACE LEE amerikai or-
vos, Mac Kinley elnök halálakor
(1902).

Az ördög párnája (a hivalkodás).

GYÖNGYÖSI ISTVÁN 1695.

Az örök város.

L. Roma ae terna.

Az új földesúr.

JÓKAI MÓR 1863-ban megjelent
regényének címe.

Az újságíró pályatévészett ember.

BISMARCK	HERCEG	mondott	ilyes-
mit 1862-ben.			

Az unszoló jó barátok.

GYÖNGYÖSSI	JÁNOS	1790-ben	ki-
dott Magyar	versei	előljáró	beszé-
dében.			

Az Úr adta, és az Úr vette el is, áldott legyen az Úrnak neve!

Jós 1, ar.

Az Úr asztala.

SZENT PÁL I. levele a Korinthus-
beliekhez, 10, 21.

Az Úr szíve szerint való (ember).

SÁMUEL I, 13, 14.

Az Úr szőlleje.

ÉZSAIÁS 5, 7.

Az utolsó Mohikán.

The last of the Mohicans.

FENIMORE COOPER 1826-ban meg-
jelent regényének címe.

Az üzlet üzlet.

Les affaires sont les affaires.

OCTAVE. MIRBEAU színművének
címe (1902).

Azon mértékkel mérnek egyebek nék-
tek, a melylyel ti mérték.

SZENT LUKÁCS 6, 38.

Azt és úgy.

KAZINCZY FERENC hirdette a fordí -
tásról.

Ázsiai állapotok.

BÁRÓ SENNYEY PÁL a képviselő
házban 1872 október 7-én.

Bábeli zűrzavar.

MÓZES I. XI, 8.

Babilon

(mint az erkölcstelenség jelképe)

JEREMIÁS 51. rész és SZENT JÁNOS
JELENÉSEI 14, 8.

Bach-huszárok.

A bécsi nép nevezte így el a Bacb-
korszak cifra magyaros egyenru-
hába bujtatott német és cseh hiva-
tálnokait.
k

Bajba(n) Marokkó!

BÁRÓ KAAS IVOR a Budapesti Hír-
lapban, (1888).

Bájlón mosolygsz.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF BÚCSÚ (836).

Bálám számara.

MÓZES 4, 22, 21—34.

Bárány a mészárszéken.

ÉZSAIÁS 53, 7.

Barátja az erénynek.

JÓKAI MÓR Politikai divatok című
regényében (1863) többször adja
egyik alakjának szájába. De a szálló
ige eredete nyilván más és idegen.

Básta szekere.

Az erdélyiek nevezték így az embervonta talyigát, mikor Basta György kormányzó (1601—1604) még a jobbágyok igás marháit is elszedette.

Befűtta az utat a hó.

TÓTH KÁLMÁN egy versének kezdete. (Az ötvenes évekből.)

Bejártam kétszer a világot.

J'ai fait deux fois le tour du monde.

CLAIRVILLE és GABET *A cornevillei harangok* operettedéből. Zenéjét írta R. Planquette Ford. Rákosi Jenő (1878).

Béke veletek!

Vulgata: Pax vobiscuni!

SZENT LUKÁCS 24, 36.

Benjámin.

MÓZES I, 42, 4.

Beszélhetsz, jó vitéz.

PETŐFI SÁNDOR A király eskütje
(1848)

Birodalmamban a nap nem áldozik le soha.

V. KÁROLY császárnak (1500—1558)
tulajdonítják.

Bizalmam az ősi erényben.

I. FERENC JÓZSEF magyar király
jelmondata; Lónyay Menyhért aján-
lotta neki (1867).

Bliktri.

Blictri.

A XVIII. században egy CASNEDI
nevű francia jezsuita új módját
találta ki annak, hogy az ember ne
hazudjék, ha az igazságnak az ellen-
kezőjét mondja is. Ez a rendszer a
puszta «anyagi» beszéd; vagyis
hogy az ember a szavakat úgy ejtse
ki, mintha semmi értelmök nerfl
volna, «úgy, ahogy én ezt a szót
kijetem: *Blictri.*» (Paul Bért idézi
La morale des jésuits könyvében.
Guizy és Lebien jezsuiták írásai-
ból)

Bocsásd meg nekik, mert
nem tudják, mit cselekesznek.

SZENT LUKÁCS 23, 34.

A

Boldogok a lelki szegények, mert övék a
mennyeknek országa.

SZENT MÁTÉ 5, 3. Hegyi beszéd

Boldogtalan vagyok,
Mert kínaim nagyok.

BÁRÓ BALASSA BÁLINT Búcsú-
éneke kedveséhez (1539).

Bolond kend, Táncsics!

VAS GERE BEN (Radákovits József)
írta az általános «kend» megszólí-
tást sürgető Táncsics Mihályra
1848-ban.

Bolondozol te Pál; a nagy bölcsesség
miatt bolondultál meg.

APOSTOLOK CSELEKEDETEI 26, 24.

Bolyhosok.

HERCZEG	FERENC	<i>Andor</i>	<i>és</i>	<i>And-</i>
<i>rás</i>	című	regényében	(1903)	egy
kávéházi		újságíró-kompánia		neve;
azóta	a	bohémé	zsumalisztákra	al-
kalmazzák.				

Borban a bú, mint a gyermek,

Aluszik.

VÖRÖSMARTY	MIHÁLY	Fóti	dal
(1842).			

Borban vagyon az igazság.

L. In vino veritas.

Bort a billikomba,
Részegítő, lánghullámu bort!

PETŐFI SÁNDOR Felköszöntés (1842).

Bort megissza magyar ember,

Jól teszi.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Fóti dal
(1842).

Borzasztó szép.
Horribly beautiful.

LORD   BYRON   Childe   Harold's
Pilgrimage IV. ének {1816—18}

Botránykő.
Vulgata: Lapis offensionis.

ÉZSAIÁS   8,   14.   Károlt   G.   ford.:
 «Botránkozásnak kösziklája.»

Botránykrónika.

L, Chronique scandaleuse.
k

Boycott, boycotolni, boycotkozás.

JAMES   BOYCOTT   Mayo   ír   gróf-
 ságbeli   embertelen   uradalmi   igaz-
 gató († 1897)   nevéből,   kivel   a   föl-
 lázadt   nép   1880-ban   minden   érint-
 keztést   megtagadott   és   se   dolgozni
 nem   akart   számára,   se   nem   adott
 el neki semmit, se nem vett tőle.

Bölcs Salamon.

KIRÁLYOK KÖNYVE, több helyen.

Bölcsesség az utcán.

SALAMON PÉLDABESZÉDEI I, 20,
nyomán.

Bömböl a mádi torony, a fák fűtörészve legelnek.

Debreceni deák versből, a XIX.
század elejéről,

Brennus kardja.

Brennus gallus hadvezér kardját
dobta a mérleg serpenyőjébe, mikor
a legyőzött rómaiak az ezer font
arany sarc fizetésekor tiltakoztak a
hamis mérték ellen; s azt mondta;
Vae victis! (Jaj a legyőzöitek-
nek!) L. ezt.

Breacia hiénája.

Haynaut nevezték így az olaszok
1849 áprilisa óta, mikor Bresciában
botoztatott, nőket vesszőztetett és
akasztatott. Csonka anagramma:
Haynau — hyaena.

Brutus derék, becsületes férfiú,
Brutin is an honourable man.

WILLIAM SHAKSPERE *Július Caesar.*
1601) fordította Vörösmarty Mihály

Buda-, Mohács-, Nándornál elfutó,
Tán honom könnye vagy te nagy folyó?

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF BÚCSÚ (1 836)

Bukott angyalok.

SZENT PÉTER APOSTOL második
levele 2, 4. nyomán,

Bumbum generális.

L. Généról Bouboum.

Buridán számara

(a ki két egyforma jó közül nem tud választani.)

JEAN BURIDAN (XIV. század).

Bürokrácia.

Bureaucratie.

VINCENT de GOURNAY francia
nagykereskedő († 1759).

Bús az idő, bús vágyót én magam is.

LOSONCZY LÁSZLÓ (a XIX. század ötvenes éveiben).

Búsképfí lovag.

El caballero de la Triste Figura.

MIGUEL de CERVANTES SAAVEDRA
 Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha (1605). Fordította Győry Vilmos

Búsuljon a ló, elég nagy a feje.

PALÓCZI HORVÁTH ADÁM De mit töröm fejemet? kezdetű versének elme és refrainje.

Bűnbak.

MÓZES 3, 16, 15.

Canossába nem megyünk.

Nach Canossa gehen wir nicht.

BISMARCK HERCEG a német birodalmi gyűlésben 1872 május 13-án.

Cassandra-j óslat.

Cassandra, Priamus leánya, meg-
 jósolta Trója vesztét, de nem hit-
 tek neki. Ezért — a bölcs intés,
 melyet nem hallgatnak meg.

Caudiumi járom.

L. Jugtim caudinum.

Cifra nyomorúság.

Das glanzende Elend.

J. W. GOETHE *Leiden des jungen Werthers* (1774).

Cerberus.

A görög-római mythológiában a
 pokol kapuját őrző háromfejű kutya;
 ma tréfásan a. m. házmester vagy
 egyéb goromba őr.

Cigányország.

VICTOR TISSOT *Voyage au pays
 des Tziganes, la Hongrie inconnue
 (1880). Le pays des Tziganes: Ma-
 gyarország a külföld, főképp a
 franciák szemében.*

Cincinnatus ekéje.

L. Q. Cincinnatus, a patriciusi jogok védelmezője, visszavonulván a politikától, épp szántott kis birtokán, mikor hírül vitték neki, hogy dictatorrá választották.

Claquehutes Frigyes.

RELLE IVÁN 1888-ban a Nemzet című lapban fordította így ezt: *„Die Feder des Claque-Hutes“*.

Cleopatra orra.

L. Ha Cleopatra orra stb.

Cordelia mit tegyen? Hallgat s szeret.
What shall Cordelia do; love and be silent.

WILLIAM SHAKSPERB *Lear* király
(1607) fordította Vörösmarty Mihály.

■

Crcesus.

Lydiának gazdagságáról híres királya (Kr. e 571—546)

Csak a szuronyoknak engedünk.
*... car nous ne quitterons nos places que par la
 puissance des baïonnettes.*

MIRABEAU   mondta   Dreux-Brezé
 főszertartásmesternek,   mikor   XVI
 Lajos 1789 június 23-án feloszlatta
 a nemzetgyűlést.

Csak az első lépés nehéz.
Il n'y a que le premier pas qui coûte.

Du   DEFFANT   marquise.   D'Alam-
 berthez intézett levelében (1763).

Csak azért is Dongó.

L. Debrecenben kidobolták

Csak egyszer él az ember.
Man lebt nur einmal in der Welt.

J. W. GOETHE *Clavigt* (1774)

Csak holttestemen keresztül...
Nur über meine Leiche geht der Weg.

TH KÖRNER *Hedwig* (181t).

Csak sast nemzenek a sasok

S nem szül gyáva nyulat Nubia párduca.

BERZSENYI DÁNIEL A. felkölt
nemességhez (1797).

Csak törpe nép feledhet ős nagyságot.

GARAY JÁNOS az Árpádok vezér-
hangjából (1847).

Csáky szalmája.

Állítólag gróf Csáky László ország-
bíróra (t 1655) vonatkozik, ki oly
jószívú volt, hogy még azt is meg-
engedte, hogy szerűjéről elhordják
a szalmát.

Csapot, papot, mindent felejtett.

PETŐFI SÁNDOR Csokonai (1844).

Csatájok a védelmezett

Népjog csatája volt.

BA;ZA JÓZSEF Apotheosis (1834).

Csiribiri rossz emberek.

Régi anekdota szerint MÁTYÁS
 KIRÁLY mondotta Mad csallóközi
 falu lakosaira, mikor kivágatták
 kedves hársfáját, hogy ne legyen
 kedve többé oda jönni; mert sok
 alkalmatlanságuk volt az udvari
 kíséret miatt. — Népies hagyomány
 szerint Mátyás király így átkozta
 meg a csallóköziet, mikor még
 vadászat közben is zaklatták apró-
 cseprő pöreikkel:

Csiribiri veréb fajta
 Réce, ruca, kacsafajta
 Mindég veszekedjetek,
 Soha se egyeztetek.

Csöndes ember.

A grave man.

WILLIAM SHAKESPEARE *Romeo és*
Julia (1592) fordította Szász Károly.
 A halálra sebesült Mercutio nevezi
 így a halottat.

Csúcsára állított pyramis.

GRÓF ANDRÁSSY GYULA mondta
 1861-ben, a felirati vita alkalmával
 mondott országgyűlési beszédében,
 hogy Ausztria ~. De kérdés, tőle
 ered-e e szálló ige?

Dalt érdemelt, mert költő,
Könnyet, mert szeretett.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF Végrendelet
(1837)

Damokles kardja.

Idősb Dionysios, Siracusae zsar-
noka udvari ebédkor lószórszálon
éles kardot függesztett a Damokles
nevű hízelgő feje fölébe, hogy lássa
e jelképben: mily veszedelmek fe-
nyegetik állandóan a hatalmas ura-
kat.

Dárius kincse.

Dáriusról, az igen gazdag perzsa
királyról (Kr. e. 521—481).

Danaidák hordója,

A görög my thologia szerint Danaos
király ötve férjgyiikos leányának
a pokolban lyukas hordóba kellett
örökké vizet tölteniök, A. m. siker-
telen munka.

Dávid és Jonathán.

SÁMUEL r, 18, x—4 és 2, 1, 26.

De a halál azt mondja: csitt!

PETŐFI SÁNDOR AZ ŐRÜLT (1846}.

De azért is Dongó.

L. Debrecenben kidobolták.

De már erre egyet iszom!

TÓTH KÁLMÁN Dobó Katica szín-
művéből (1862).

De néked élni kell, o hon.

KÖLCSEY FERENC Rákos nym-
phájához (1814).

Debrecenben kidobolták,

Hogy a Dongót ne danolják:

De azért is Dongó,

Diriduri dongó!

Debreceni deák-nóta a XIX. szá-
zad elejéről, mikor egy, a magisz-
trátust csúfoló «Dongó, diriduri
dongói kezdetű nótát büntetés terhe
alatt tiltottak el.

Debreceni ripók.

SZIGLIGETI EDE színművének
címe (1845).

Déliabós nyelvészet.

SZARVAS GÁBOR a Nyelvőrben (1879).

A

Dicsőséges nagy urak! hát hogy vagytok?

PETŐFI SÁNDOR A mágnásokhoz
(1848).

Diligenter frequentáltam

Iskoláim egykoron.

PETŐFI SÁNDOR Deákpályám (1844).

Diogenes lámpása.

L. Embert keresek,

Dionysios füle.

L. A falaknak is vannak fülei

Disznók elé a gyöngyöt.

Vulgata: Margaritas ante porcos.

SZENT Máté 7, 6.

Dísztelen itt fekszik, deli termete összerútítva

KISFALUDY KÁROLY *Mohács* (1824).

Dobzse László.

II. ULÁSZLÓ királyunkat (1490—
1516) nevezték így, mert mindenre
ezt a cseh szót mondta: «Dobzse»
(*jól* van).

Drága kincsem galambocskám,

Csikóbőrös kulacsocskám.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY Szere-
lemdal a csikóbőrös kulacshoz.

Dragaderos.

ÁGAI ADOLF csinálta e spanyol
szívarnévhangzású szót a XIX. szá-
zad hetvenes éveiben. (Drága, de
rossz.) A német *Stinkadores* és a
francia *infectados*, *empalados* stb.
mása.

E szó Jákob szava, de e kezek Ézsau kezei.

Mozas I, 27, 22.

E többé nem szokatlan úton.
Auf diesem nicht mehr ungeuiöhnlichen Wege.
 Berlinben keletkezett, a múlt század közepén, mikor elsőben vált divattá házassági ajánlatokat a lapok hírdetései között közleni.

Eb ura fakó!

Az ónodi országgyűlés kiáltása
 1707 június 14-én, mikor I. József-
 ről kimondta, hogy nem király
 többé.

Ébredj nagy álmaidból,
 Ébredj Árpád fia!

BAJZA JÓZSEF *Ébresztő* (1845).

Eddig és nem tovább!

Jóé 38, 11. (Káldi György fordí-
 tása szerint.)

Ég és föld között függ Absolon.

SÁMUEL 2, 18, 9.

Ég és föld között lebeg, mint a Mohamed kopor-
 sója.

L. Mohamed koporsója.

Égbekiáltó bűn.

MÓZES 1, 4, 10 nyomán.

Eget-földet megindítani.

AGGEUS 2, 6.

Eget-földet tanúságu hívni, ígérni sat.

MÓZES 5, 4, 26 nyomán.

Égig magasztalni.

SZENT LUKÁCS 10. 15.

Egri név.

L. Kivívta az egri nevet.

És léssen egy akol és egy pásztor.

Vulgata: Bt jiet unum ovile et tinus pastor.

SZENT JÁNOS EV. 10, 16.

Egy csöpp demokrata olaj.

LUDWIG	UHLAND,	a	költő,	emle-
gette	a	frankfurti	parlament	1848
januárius 22-iki ülésén.				

Egy életünk, egy halálunk.

ARANY	JÁNOS	1848-ban	írt	versé-
nek elme és refrainje.				

Egy erdő majomért nem adtam volna

[azt a gyűrűt.]

I would not havi given it for a wilderness of monkies.

WILLIAM SHAKSPEKE *Velencei kal-*
már (1594).

Egy gondolat bánt engemet:
Agyban, párnát közt halni meg!

PETŐFI SÁNDOR 1846-ban írt ver-
sének két első sora.

Egy fecske tavaszt nem csinál.

ARISTOTELES *Ethika* 1, 6.

Egy (v. az utolsó) fillérig megfizetni.

SZENT MÁTÉ 5, 26.

Egy játékos, aki nyer,

JÓKAI MÓR regényének címe (1883).

Egy kevéssé és már nem láttok engem; és
ismét egy kevéssé és megláttok engem.

SZENT JÁNOS EV. 16, 16.

Egy nő, kinek elvei vannak.

DOBSA LAJOS egyik vígjátékának
címe (1856).

Egy nyálra heten mennek.

PETŐFI SÁNDOR Mit nem beszél
az a német . . . verséből. (1848). Cél-
zása XVI század eleje óta ismeretes
Hét sváb című német népmesére.

Egy óra múlva nem lát engem Milánó!

SZIGLIGETI EDE A szökött katona
(1843)- ^

Egy pohár bor a hazáért

Meg nem árt.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Föti dal
(1842).

Egy szív, egy lélek.

APOSTOLOK CSELEKEDETEI 4. yz.

Egy szó nyilallott a hazán keresztül,

Egy röpke szóban annyi fájdalom.

ARANY JÁNOS Széchenyi emléke-
zete (1860).

Egy tál lencséért eladott elsőszülött juss.

MÓZES 1, 23, 34.

Egy tanú nem tanú.

L. Testis unus etc.

Egy tiszta, lángoló szív és — két szobára
való bátor.

TÓTH KÁLMÁN A nők az alkot-
mányban című vígjátékából (1871).
Arra céloz, hogy a gazdagnak híresz-
telt leányok hozománya legtöbb-
ször

Egyébiránt a legjobb fiú a világon.
Au demeurant le meilleur fils du monde.

CLÉMENT MARÓT AU Roy pour
avoir esté desrobbé (1531).

Egyedül üdvözítő.

A SZENT ATHANASIJS-féle hitval-
lás (IV. század) szerint «aki üdvö-
zölni akar, mindenekelőtt szüksé-
ges, hogy a katolikus hitet vallja»,
továbbá: «ez a katolikus hit; aki
nem hisz benne híven és erősen,
nem üdvözölhet».

Egyiptomi húsos fazekak.

MÓZES 2, 16, 3.

Egyiptomi setétség.

MÓZES 2, 10, 22.

Egyszer volt egy leány,
 Ki csak úgy játszott a legénnyel,
 Mint macska szokott az egérrel 1
 ARANY JÁNOS Tetemre hívás (1877),

Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál.

ARANY JÁNOS Elesett a Rigó lo-
 vam patkója (1856).

Ejh, ráérünk arra még!

PETŐFI SÁNDOR Pató Pál úr (1847).

Él-e még az isten . . . . magyarok istene?

ARANY JÁNOS Él-e még az Isten?
 (1848).

Él és uralkodik.

MÓZES 1, 45, 26.

Él magyar, áll Buda még!

KISFALUDY KÁROLY Mohács (1824)

Él még nemzetem istene!

BERZSENYI DÁNIEL A felkölt ne-
mességhez a szombathelyi táborban
(1797)

Elég gazdag a magyarok fejedelme, hogy áldoz-
zon mind a magyarok istenének, mind a keresz-
tyének istenének.

THIETMAR krónikája szerint Géza
fejedelem mondotta, mikor meg-
keresztelése után papja a szemére
hányta, hogy még most is áldoz
pogány módon.

Elevenbe vágni.

L. Resecare ad vivum.

Elfogyott a fogyó holddal.

ARANY JÁNOS A tudós macskája
(1847).

Elhagyta, mint szent Pál az oláhokat,
A XVII. század harmadik negyedé-
ből ered, mikor gróf Kollonich Lipót
a szent Pál félremagyarázott tanain
épült bogomil vallású alvinci oláho-
kat megtérítette.

Eljátszottál! már kis játékidat.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Kis gyermek halálára (1824).

Éljen a haza!

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Árpád ébredése (1837).

Éljen a király!

SÁMUEL r, 10. 24. Károli Gáspár fordítása.

Éljen az egyenlőség!

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF 1840-ben

Elmefuttatás.

színre került vígjátékának címe.
k

KÓNYI JÁNOS (1792).

Hogy valaki hiszen ő benne el ne vesszen,
hanem örök életet vegyen.

SZENT JÁNOS 3, 15.

Elesett a mi fejünknek koronája.

JERÉMÁS SIRALMAI 5, 16

Elhull a virág, eliramlik az élet...

PETŐFI SÁNDOR *September végén*

Élni nem tudunk, és halni nem merünk.

PETŐFI SÁNDOR *Van-e egy marok föld ... (1848).*

Előkelő idegen.

L. Distinguished foreigner.

Előre, előre!

A Lipótmezőre!

BARTÓK LAJOS *paródiája Kassai Vidornak a Rákóczi-indulóhoz írt szövegére (1883).*

Előre veti árnyékát.

Coming events cast their shadows before.

T. CAMPBELL *Lochiel's Warning (1802).*

Elöttem mégy és szolgám lesz a másvilágon.

MÁRK KRÓNIKÁJA szerint ezt mondta
 Lehel vezér, mikor Konrád császárt
 kürtjével agyon ütötte, mert magyar
 hit, hogy azok, akiket megölnék, a
 másvilágon az ő rabszolgáik lesznek.

Eltévelyedett juh.

MÁTÉ 18, 12—14, LUKÁCS 15. 4-
 nyomán

Elvesz az én népem, mivelhogy tudomány
 nélkül való.

HÓZSEÁS 4, 6.

Elveszett juh.

MÁTÉ 18, 12—14, LUKÁCS 15, 4—7.

Ember teszen fogadást, eb aki megállja.

BOCSKAI ISTVÁN mondotta a csá-
 szárra fölesküdt hajdúknak.

Emberben, legszebb rendes s mértékletes élet.

SÁNDOR ISTVÁN Sokféle (1791)

Embernek fia.

MÓZES I, II, 5 és egyebütt, szá-
mos helyén a bibliának.

Embert keresek.

DIOGENES, a cynikus bölcs járt
Athéné utcáin fényes nappal égő
lámpással, mondván: ~.

Emil, te csalsz!

Akkor keletkezett, *mikor* Babó
Emil országgyűlési képviselőt 1897-
ben hamis kártyázáson érték.

Emlékezzünk régiekről.

CSÁTI DEMETER Ének Pannónia
megvételéről. (A XVI század első
feléből.)

Én is Arkádiában születtem.

Auch ich war in Arkadien geboren.

FR. SCHILLER *Resignation* (1787)

Én (pedig) és az én házam tiszteljük az Urat!

Józsua 24, 15.

Én is oda való vagyok,
Ahol az a csillag ragyog.

CZUCZOR GERGELY (1836).

Én magyar nemes vagyok!

PETŐFI SÁNDOR A magyar nemei
(1845).

A

Én vagyok, aki voltam, és lészek, aki vagyok.

ZÁGONI MIKES KELEMEN Török-
országi Levellei (LX).

Én vagyok az alfa és az ómega, azaz kezdet
és végét.

Vulgata: Ego sum A et $\cdot\text{fi}$, principium et finis.

SZENT JÁNOS JELENÉSEI 1, 8.

Én vagyok az út, az igazság és az élet.

Vulgata: Ego sum via, veritas et vita.

SZENT JÁNOS 14, 6.

Engem sem a gólya költött!

ARANY JÁNOS Arkádia-féle (1853).

Enyém a bosszúállás és a fizetés.

MÓZES 5, 32, 35.

Ép lélek, ép testben.

L, Mens sana in corpore sanc.

Eredj kolostorba!

(Arany János ford.: Vonulj kolostorba.)

Get thee to a nunnery.

WILLIAM
(1602).

SHAKSPERE

Hamlet

Erényhős.

BAJZA JÓZSEF Nyugasztaló (1851).

Erger, Berger.

KECSKEMÉTHY AURÉL csúfolta így
a Bach huszárokat a Bolond Miska
naptárában (1859). A zsidókra az
eszlári pör idejében (1883) forgatta
egy kétes eredetű népdal.

Erős a szeretet, mint a halál.

ÉNEKEK ÉNEKE 8, 6.

Erre visz az út Bizáncba.

A mendemonda szerint 1789-ben
a krími félszigetet beutazó II. Katalin cárnőt minden állomáson ez a felírás fogadta

És mégis mozog a föld.

L. Eppur si muove.

k

És úgy tett, a miként beszél e.

PETŐFI SÁNDOR Pál mester (1844).

Esküszöm az égre,
Az ég istenére!

PETŐFI SÁNDOR A király esküje
(1848).

Este van, este van: kiki nyugalomba'!

ARANY JÁNOS Családi kör (1851).

Estve jött a parancsolat

Violaszin pecsét alatt.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY Szegény
Zsuzsi a táborozó kor.

Európa csendes, újra csendes . . .

PETŐFI SÁNDOR 1849-ben írt versének címe.

És az ige testté lőn.

Vulgata: Et Verbum caro factum est.

SZENT JÁNOS EV. I, 14.

Ez a pohár bujdosik,

Illyen a barátság!

Kézzől kézre adatik,

Ilyen a barátság!

XVII. századbeli borének.

Ez a vég kezdete.

That is the true begitming of our end.

WILLIAM SHAKSPERE *Szentiván-Új álom* (1594—1595) nyomán.

Ez az élet úgy se sok,

Használják az okosok.

UJFALVI KRISZTINA (t 1818)

az én szerelmes fiam, kiben nékem kedvem
telik.

SZENT MÁTÉ 3, 17.

Ez még derekabb dal a másiknál.
Why, this is a more exquisite song than the other!

WILLIAM SHAKSPERE *Othello*
 (1604) fordította Szász Károly.

Ez sem volt Pál udvarában.

SZÉCHENYI PÁL kalocsai érsekre
 († 1710) vonatkozik, kinek udvará-
 ban kötelező volt a finom modor.

Ez több a vételnél, ez hiba.

C'est plus qu'un crime, c'est une faute.
 FOUCHÉ, X. Napoleon rendőr-
 minisztere (1820),

Farizeus.

A régi zsidóságban egy, a hagyó-
 mányokhoz ragaszkodó, de csak
 külsőleg igazán vallásos
 felekezett.

Ma a. m. képmutató. V. ö.

SZENT

LUKÁCS 18, u.

SZENT MÁTÉ 7, 15.

Farkas, báránybőrben.

Fejére hamut hinteni.

ESZTER 4, 1.

Ti fekélyek a hazának testén.

PETŐFI SÁNDOR A külföld magyar-
jaihoz (1844).

Fekete kenyér — szabadság.

GRÓF ILLYÉSHÁZY ISTVÁN (1541—
1609) kincstárában egy billikom fel-
irata.

Felhívás keringőre.

Auffofatrunz zum Tanz. (Invitation á la valse.)

KARL MARIA WEBER zenekari
művének címe (1810).

Fél-intézkedések.

Demi-mesures.

LA ROCHEFOUCAULD-DOUDEAU-
VILLE francia államférfiú, 1827-ben

Félelem és gáncs nélküli lovag.

L. Chevalier satts peur et satts rep rocke.

Felnőtt családapák számára.

ÁGAI ADOLF a XIX. század het-
venes éveiben.

Félre gondok!

Hoppot mondok.

PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM Vidúlaa
(XVIII. század).

k

Félreismert lángész.

DEGRÉ ALAJOS egyik vígjátékának
címe (1846).

Felvirradt végre a dicső nap hajnala.

CSIKY GERGELY Mukányi (1880).

Fény nevére, áldás életére!

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Szép Ilonka.

Férfi sorsa a nő.

JÓKAI MÓR Enyim, tied, övé (1875)

Férfié az élet gondja.

ARANY JÁNOS Oh ne nézz rám ...
verséből (1852).

F ertály-mágnás.

Bécsi	német	eredetű	<i>(VierteU</i>
<i>Magnat).</i>	RÓZSAÁGI	ANTAL	regé-
nyének	(1862)	és	ÁRPÁD
vígjátékinak (1867) címe.		BERCZIK	

k

Feszítsd meg!

SZENT	MÁRK	15.	13;	SZENT
JÁNOS	<i>ig.</i>			

Fiaim, csak énekeljetek!

TOMPA MIHÁLY A madár fiaihoz
(1850).

Fiatal óriás.

PÁKH	ALBERT	Életképek,	1846.
24. szám.			

Fiatalkori bűnök.

ZSOLTÁROK 25, 7.

Figaro itt, Figaro ott,
 Figaro lent, Figaro fent,
 Figaro mindenütt!

Figaro qua, Figaro Iá,

Figaro Sì, Figaro gin!

Tutti mi vogliono, tutti mi chiamano

Unó alla volta, per carità!

CESARE STERBINI *A sevilai bor-*
bély. Rossini operája (1816).

Fiúk, az isten áldjon meg,
 Én is iszom, igyatok!

PETÓFI SÁNDOR *Részegség a ha-*
záért (1844).

Fiume mellett a tenger csöndes.

iőj.	ÁBRÁNYI	KORNÉL	a	Kelet
Népe	című	lapban	(1876).	A
talos	lapot	csúfolta	így,	mely
ged	árvízveszedelmét	meg	sem	Sze-
lítette,	de	minden	nap	em-
hogy				közölte,

Fizess meg nékik, Uram!

JERÉMIÁS SIRALMAI 3, 64.

Floridornak igaza van.

MEILHAC és MILLAUD *Nebántsvirág* operettejéből. Fordította Ewa

Lajos (1887).

Folt, amely tisztít.

JÓSÉ ECHEGARAY egyik drámájának címe (1896).

Fontolva haladók.

A XIX. század 40-es éveiben a magyar conservativok nevezték magukat így.

Forgó viszontság járma alatt nyögünk.

BERZSENYI DÁNIEL A magyarokhoz (1796).

Forradalomban nem okos emberre van szükség, hanem vakmerőkre.

SÜKHI KÁROLY író mondta 1848-ban Nyáry Pálnak.

Forró deszkák.

DÉRYNÉ nevezi Így Naplójában a
színpadot.

Fortuna szeke­rén okosan ülj.

FALUM FERENC A forgandó sze-
rencse (1750 előttről való).

Földi istenek
(a fejedelmek).

DUGONICS ANDRÁS AZ arany pere-
tek (1790).

Földiekkel játszó
Égi tünemény.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY A re-
ményhez

Földrajzi fogalom.

L'Italie est un nom géographique.

HERCEG K. L. METTERNICH oszt-
rák cancellár mondta Lord Pal-
merstonnak 1847 nyarán.

Fölfelé megy borban a gyöngy
Jól teszi.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Fóti dal (1842)

Föltette az Orbán süvegét.

Régi	anekdota	szerint	Dóczy	Orbán
egri	püspök	bortól	elázott	szolgája,
mikor	II.	Ulászló		koronázásakor,
1490-ben,	a	süveges	püspökök	a
király	körül	sürgölődtek,	maga	is
püspöksüveget tett a fejére.				

Fölvette a néhai nevet.

ARANY JÁNOS A tudós macskája
(1847) ^

Fövenyre (homokra) építeni a házat.

SZENT MÁTÉ 7, 26.

Frakkos banda.

HENTALLER LAJOS a Független-
ség lapban (1880).

Füleid nyitva vágynak, de nem hallasz.

ÉZSAIÁS 42, 20.

Fürtidben tengervészes éj.

VÖRÖSMARTY   MIHÁLY   Az   Úr
hölgyhöz (1841).

Füstbe ment terv.

PETŐFI   SÁNDOR   1844-ben   írt   ver-
sének címe.

Fütyül a szél, az idő már ősre jár.

TÓTH   KÁLMÁN   (az   ötvenes   évek-
ben).

Fűzfa poéta.

CZEGLÉDI   ISTVÁN   Redivivus   Ja-
phetke (1669).

*

Gessler kalapja.

A   monda   szerint   Gessler   Her-
máim,   Schwyz   és   Úri   kantonok
császári   vogtja,   a   XIV.   század   ele-
jén   megparancsolta,   hogy   póznára
tűzött   kalapját   tétet   hajtva   süve-
gések   meg   a   svájciak.   Ez   lett
aztán   a   szabadságharc   kitörésének
egyik oka.

Gileádi balzsam.

L. ban?	Nincsen-é	balzsamolaj	Gileád-

Golgotha.

Héber ponya-hegy. lem feszítették. SZENT 15, SZENT JÁNOS	eredetű Az mellett, ahol Latinos MÁTÉ 22; ig,	27, 33; SZENT LUKÁCS	szó, a a alakja SZENT 23,	jelentése domb Krisztust SZENT 23,	ko- Jeruzsá- meg- <i>kálvária.</i> MÁRK 33;

Az óriás Góliát

SÁMUEL I, 17, 23—49.

Gomblyukfájás.

Knoffioch Schmerzen.

K. így munkájában áhítozást.	J. <i>Lat</i>	WEBER <i>kender</i> az	(1767—1832) <i>Democritus</i> érdemjelekre	nevezi című való

Gondolattal, szóval és cselekedettel.

Cogitatione, verbo et opere.

A formulájából V. ö.	mise <i>confiteor</i>	kezdetű	bűnvalló

Gondold meg és igyál;
 Örökké a világ sem áll,
 Eloszlik, mint a buborék
 S marad, mint volt, a pusztá lég.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Czilley és a
 Hunyadiak című szomorújátékának
 I. felvonásában előforduló borda!
 refrainje. (1844)

Gordiusi csomó.

Gordium phrygiai városban, a
 Jupiter templomában, Gordius ki-
 rálynak egy szekerei őrizték, mely-
 nek rúdja mesterségesen bogozott
 feloldhatatlan csomó volt kötve. Az
 orákulum azt hirdette, hogy Ázsiát
 az hódítja meg, aki ezt a csomót
 feloldja. Nagy Sándor a csomót
 kardjával vágta ketté, azt mondván:
 • Mellékes, *hogyan* oldják fel».

Gondolj merészet és nagyot.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Czilley és a
 Hunyadiak című szomorújátékának
 I. felvonásában előforduló bordái-
 ból. (1844).

Gyarlóság, asszony a neved!

Frailty, thy name is n: urnán!

WILHELM SHAKESPERE *Hamletétől*)
fordította Arany János.

Gyászba borult ege Hunniának.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY *Szigetvár*
(1832).

Gyémántos miniszter.

A	Görgeitől	felakasztott	gróf
Zichy	Eugén	értéktárgyainak	elsa-
játitásával	vádolt	Madarász	László
rendőrminisztert	nevezte	el	így a

debreceni Esti Lapok 1849-ben.

Gyerek ezt hallgatja Örömmel.

Die Kinder, sie hören es geme.

J.	W.	GOETHE	Ballada	az	elűzött
és	visszatért	grófról.	(Arany	János	

fordítása)

Gyermek-királyt s oly hadvezért,

Ki erején felül mer

Ád az Isten haragjában

A nemzetnek, kit megver.

KISFALUDY	SÁNDOR	Dobozi	Mihály

és hitvese.

Gyönyörúséges iga.

SZENT MÁTÉ 11, 30.

Ha a föld isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta!

PETŐFI SÁNDOR A magyar nemzet (1846).

Ha a hegy nem megy Mohamedhez, Mohamed
megy a hegyhez.

Keresztyén anekdota szerint Mohamed ráparancsolt egy hegyre, hogy prófétságának bizonyosságául közeledjék feléje; de mikor a hegy csak nem mozdult, Mohamed ment hozzá. A Koránból az tűnik ki, hogy Mohamed egyszer csakugyan fenyegetődött a hegyek kimozdulásával.

Ha akarom doktor, ha akarom piktör.

SZIGETI JÓZSEF A vén bakancsos és fia, a huszár népszínművéből (1856).

Ha Cleopatra orra valamivel rövidebb lett volna,
egész földünk más alakot öltött volna.

B. PASCAL *Pensées* (1670).

Ha férfi vagy, légy férfi,
Ne hitvány, gyöngé báb.

PETŐFI SÁNDOR 1847-ben írt vers-
ének két első sora.

Ha Isten minket ketten öszvebír . . .

Adkortatio mulierum (XVI. század).

Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?

Vulgata: Si Deus pro nobis, quis contra nos?

SZENT PÁL APOSTOL a Rómabeli-
ekhez írott levele 8, 31.

Ha nincs kenyérük, egyenek .zsemlyét.

Egy, a XVIII. század elején élt
toscanai hercegnő mondta, mikor
az éhező nép kenyeret kért,

Ha per, úgymond, hadd legyen per!

ARANY JÁNOS A fülemile (1854),

Ha rövid a kardod, toldd meg egy lépéssel.

Gróf Zrínyi Miklós használta ezt
 a REG OLOS BARTHÖLÖMÉI egy anek-
 dotájából eredő szálló ígét Monte-
 cuccolival szemben (1662).

Ha Sándor nem volnék, Diogenes szeretnék
 lenni.

NAGY SÁNDOR mondta, mikor
 Diogenes fejedelmi ajándékul csak
 azt kérte tőle, hogy ne vegye el tőle
 azt, amit nem adhat: álljon félre a
 napból.

Ha szíhatok borocskát,
 A gondjaim csúcsúlnak.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY Búker-
 gető (a XVIII. század végén).

Ha te ütöd az én zsidómat, én is ütöm a te
 zsidódat.

Haust du meinen Juden, so hau' ich deinen Judot.

J. P. HEBEL *Die sieti Postillone*
 című anekdotája nyomán. (1811)

Ha valaki püspökséget kíván, jó dolgot kíván.
*Vulgata: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus
 desiderat.*

SZENT PÁL APOSTOL Timótheus-
 boz írt levele 3. t.

Hajdanában — danában.

ARANY JÁNOS Toldi estéje (1847/48).

Hajts! hajts! hajts!
 Egy itallal fel is hajts 1

XVII. századbeli borének.

Hála Isten! este van megin',
 Mával is fogyott a földi kin.

ARANY JÁNOS Fiamnak (1850).

Hála isten, minket hi úgy
 A világ, hogy magyarok!

Halál fia.

PETŐFI SÁNDOR Föl a szent há-
 borúra (1849).

SÁMUEL 2, 12, 3-

Halál ellen nincs orvosság.

L. Contra vint mortis etc,

Halála előtt ne dicsérij senkit.

Vulgata: Ante mortem ne laudes hominem quemquam.

JÉZUS, SIRÁK FIA II, 30.

Halalnac halaláál holz.

(Szinyeyi József olvasása szerint: Hálálnék haláláál
holsz.)

HALOTTI BESZÉD. (íratott 1228
előtt.)

k

Halandó!

A jó hamar múlandó.

KISFALUDY SÁNDOR Himfy sze-
relmei. (Kesergő szerelem, *IS00*).

k

Halálos bűn.

MÓZES 5, 22, 26.

Haldokló oroszlán.

PHAEDRUS 1, 21 meséjéből, mely-
ben a ~-t a számár is megrágja.

Halljad Izrael.

MÓZES 5, 6, 3.

Halnak, halnak,
Egyre halnak
Szive, lángja a magyarnak.

ARANY JÁNOS Néma bú (1856).

Halzsíros atyafiság.

BÁRÓ	BARCSAY	ABRAHÁM	gúnyolta
így	Sajnovicsnak	azt	állítását,
hogy	a magyarok	és	a lappok
azonegy (1770).		az	nyelve

Hamis atyafiak.

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
beliekhez írott második levele 11, 26

Hamis próféta.

JEREMIÁS 5, 31.

Hányadik már a pohár?

PETŐFI SÁNDOR Ivás közben (1844).

Harminc nemes Budára tart
Szabad halálra kész;
Harminc nemes bajtárs előtt
Kont, a kemény vitéz.

GARAY JÁNOS Kont (1838).

Harminc pénz.

SZENT MÁTÉ 26, 15.

Háromszor veri ezt kenden Ludas Matyi vissza í

FAZEKAS MIHÁLY Ludas Matyi

(1815).

Háry János.

GARAY JÁNOS AZ obsitos című
versének hőse (1843).

Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül.

KÖLCSEY FERENC Huszt (1831).

Hát illik ez? Becsület ez?

KATONA JÓZSEF Bánk bán 4. felv.
7. jel. nyomán.

Hát én vajon rózsáágyon fekszem-e?

Mondotta Guatimozin, Mexico
utolsó benszülött császára, mikor a
spanyolok lassú tűzön való égetés-
sel akarták kivallatni: hová rejtette
kincseit; egy fő embere pedig, kit
hasonló kínzás alá vetettek, keser-
vesen jajgatott.

Hát kend az az Alvinczy?

BÁRDOS	GÁSPÁR	borsodmegyei
insurgens	szólitotta	meg így 1809-
ben, a	pesti hajóhídon,	báró Alvinczy
József	generálist;	aztán szemére
hányta,	hogya a	csapatok felfegy-
verzése milyen	rossz.	

«Hát ki? . . . » riad fel Bárczi sötéten.

ARANY JÁNOS Tetemre hívás (1877).

Hátra van még a fekete leves.

Hagyomány	szerint	II.	(NAGY)
SZÜLEJMÁN	szultán	Budán,	1541-ben
így tartóztatta	a	színlelt	barátság-
gal ebédre	hivott	Enyingi	Török
Bálintot,	mikor ez,	rosszat	gya-
nítva,	távozni	akart.	Asztalbontás-
kor aztán	csakugyan	török	vitézek
rohanták	meg és	rabságba	hurcol-
ták. —	Fekete	leves	a. m. fekete
kávé.			

Hattyúdál.

Régi	hiedelem,	melyet	AISCHYLOS
is említ	<i>Agamemnon</i>	<i>című</i>	tragédiá-
jában,	hogya a	haldokló	hattyú
énekelni kezd.			

Hazafiság a nemzetiségnek.

A balatonfüredi régi, 1831 július
3-án megnyílt színház KISFALUDY
SÁNDORTól eredő fölirata.

Hazafiúi aggodalom.

Angoisses patriotiques.

EUGÈNE ROUHER mondta 1867
április 14-én.

Hazánk szíve.

(Budapest)

SZIGLIGETI EDE, a budai magyar
színháznak 1837 január i-én volt
megnyitására írott prológusában
(1837)

Hazudni nem szabad.

Hagyomány szerint DEÁK FERENC
szokta mondani, hogy a sajtótör-
vény egyetlen paragrafusának így
kellene szólnia:

Hittel hegyeket elmozdítani helyökről.

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
beliekhez írott első levele 13, 2.

Hej! ma-holnap a magyar szó
Ritka mint a fejér holló.

KISFALUDY KÁROLY Rákosi szántó.

Helmeccy, ki a szókat elmetszi.

Alkalmasint NAGY IGNÁC (t 1854)
csinálta e rímet a 30-as években a
többnyire csonkítás révén új szava-
kat gyártó Helmeccy Mihályra.

Helyes a bögés, oroszlán!
Well roared, Lion!

WILLIAM SHAKSPERE *Szentiván-*
éji álom (1594—1595). Fordította
Arany János.

Herbertek.

GRÓF KÁROLYI GÁBOR († 1895)
nevezte így a képviselőházban 1889
januárius 25-én a hatalmas apák
kapaszkodó fiait, Bismarck herceg
és Gladstone Herbert nevű fiaira
célozva

Herkó páter.

Némelyek szerint ama HIRKÓ
 nevű jászai barát, aki a XVII, szá-
 zadban erősen üldözte a protestán-
 sokat. Mások valamely idegen név
 vagy szó elferdülésének tartják.

Herostratus.

Az a görög ember, aki (hagyó-
 mány szerint) azzal akarta nevét
 megörökíteni, hogy Diana ephesusi
 templomát (Kr. e. 356-ban felgyúj-
 totta.

Hervad már ligetünk, s díszei hullanak.

BERZSENYI DANIEL A közelítő
 tél (1812).

Heten vagyunk, uram, heten!

Ó master! We are seven!

WILLIAM WORDSWORTH verséből
 (fordította Szász Károly).

Hetumoger.

BÉLA KIRALY NÉVTELEN JEGYZŐJE.
 nevezi így (hét magyar) a hét vezért.

Hiába, Pest csak Pest, tagadhatatlan!

PETŐFI SÁNDOR Pest (1845).

Hideg szobám, nem fűtenek nekem.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF A megfa-
gyott gyermek.

Hidegvér (vagy flegma) és tiszta gallér.

BERCZIK ÁRPÁD Fertálmágnások
című vígjátékából (1867).

De hírnök jó s pihegve szól.

CZOCZOR GERGELY *Hunyady* 1836.

Hírt bírni kincs,

Míg irigy nincs.

SZEMERE PÁL (1820 körül).

Hírös város az aa földön Kecskemét.

PETŐFI SÁNDOR 1844-ben írt ver-
sének első sora.

Hit, remény, szeretet.

Vulgata: fides, spes, charitas.

SZENT PÁL APOSTOL Korinthus-
beliekhez írott első levele 13, 13.

Hitetlen Tamás.

SZENT JÁNOS BV. 20, 27.

Hiúság vására.

Vanity fair.

JOHN BUNYAN (t 1688) *Pilgrim's*
progress könyvből. THACKERAY 1847-
ben megjelent regényének címe.

Hiúságok hiúsága.

Vulgata: Vanitas vanitatum.

A PRÉDIKÁTOR SALAMON KÖNYV«
1, 2.

Hjah, szürke minden elmélet, barátom,

De zöld az élet aranyfája.

*Grau, teurer Freund, ist allé Theorie,
Und grtin des Lebens goldner Baum.*

J. W. GOETHE *Faust* I. rész.
(Dóczi Lajos fordítása.)

Hódolat illet meg, nem bírálát.

MADÁCH IMRE AZ ember tragédiája

1. szín (1862).

Hogy szeretlek, az tény.

REVICZKY GYULA fogta tréfásan
Prém Józsefre hogy van egy így kez-
dőű verse.

Hol a boldogság mostanában?

Barátságos, meleg szobában.

PETŐFI SÁNDOR Téli világ (1845).

Hol nem győzsz okkal, vágj bátran közbe
botokkal.

Névtelen az Űstökös lapban (1869).

Hol vagy, Ádám?

MÓZES r. 3, 9.

Hol vagy, István király?

Téged magyar kíván,

Gyászos öltözetben

Teelőtted sírván.

*Katholikus egyházi inth (XVII.
század).*

Hol van a hon, melynek Árpád vére
Győzelemben csorga szent földére?

KÖLCSEY FERENC Zrínyi dala (1810)

Hol van az megírva?
Who stehet das geschneben?

M. LUTHER Catechismus (1529).

Holt évszak.
Morte saison.

FRANÇOIS VILLON *Petit testament*

(1456).

Homéri kacaj.

HOMEROS *Ilias* (I, 599), *Odyssseia*
(8, 326) nyomán.

Hová merült el szép szemed világa?

VÖRÖSMARTY MIHÁLY A meren-
gőhöz (1842).

Hősvértől pirosúlt gyásztér! sóhajtva köszöntlek!

KISFALUDY KÁROLY Mohács (1824).

Hágó Viktor, Gőte, Börne,
Bár az oldaluk betörne.

GAAL JÓZSEF A peleskei nótárius
színművéből (1838).

¥

Huj, huj!

LIUDPRAND szerint a régi magya-
rok csatakiáltása. V. ö. *Vox dia-*
bolica etc.

A

Hullatja levelét az idő vén fája.

ARANY JÁNOS Buda halála I. ének
(1863).

Hunnia nyög letiporva,
Sírnak a bás magyarok.

CSERY PÉTER Béla futása című
operaszövegéből (1815).

Húsos fazekak.

MÓZES 2, 16, 3 nyomán.

Húzd, ki tudja, meddig húzhatod.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY A vén cigány
(1853).

Húzd rá cigány, csak azért is,
Ha mingyárt az ingemért is!

PETŐFI SÁNDOR Falu végén kurta
kocsma (1847).

Húzd rá cigány, megittad az árát.

VÖRÖSMARTY MIBÁLY A vén cigány
(1853).

Hús cseppet, hű csehem.

ARANY JÁNOS, V. László (1853).

Idegen tollakkal ékeskedni.

AISOPOS egyik *meséjéből*.

Idők jele.

SZENT MÁTÉ 16, 4.

Idők tanúja.

L. *Testis temporum*.

Ifjú Magyarország.

Így nevezte magát a negyvenes
évek demokrata és radikális ifjúsága,
különösen a tízek .

Igaz bíró, bölcs bíró, — no zsidó!
O upright judge! Mark, jew! — O learned judge!

WILLIAM SHAKESPEARE *Velencei kal-*
már (1594). Ford. Ács Zsigmond.

Igen finom ember volt;
 Jó, hogy tőlünk elpatkolt.

FALUDI FERENC *Útravaló*, (XVIII.

század.)

Ígérni nehéz, megtartani könnyű.

GRÓF ANDRÁSSY GYULA (a múlt
 század hetvenes éveiben).

Így beszél egy úr!

RAKOVSKY ISTVÁN közbeszólása
 a képviselőházban (1898).

Így íródik a történet.
Et voila justement comme on écrit l'histoire.

FR. M. AROUET DE VOLTAIRE,
Chariot első felv. (1767).

Így lesznek az elsők utolsókká, az utolsók pedig
 elsőkké.

SZENT MÁTÉ 19, 30.

Igaz általát,
Jókkal forró kút.

RIMAY JÁNOS (1564—1631).

Igyunk, nagyúr, nem boldog a magyar!
TÓTH KÁLMÁN *Egy királyné* című
drámájából (1859).

Imádkozál-c az estve, Desdemona?
Have you prayed to-nightt, Desdemona?
William SHAKSPERE, OTELLO (1604).
fordította Szász Károly.

Imádott hazánk.
Az 1817-iki keszthelyi ünnepeken
fölolvasott művek *Helikon* című
gyűjteményének előszavában.

L. Ecce homo.

Imhol az ember!

Indul nagy utjra az árva deák.

NAGY IMRE versének kezdő sora

1837-ből.

Ingadozó nádszál.

SZENT MÁTÉ 11, 7.

Innen kölcsönözte a pisztolyokat?

SZIGLIGETI EDE Két pisztoly
(1844). (Értelme: ez hát a dolog
nyitja?)

Írjak? ne írjak?

ARANY JÁNOS 1856-ban írt versé-
nek címe.

Ismerd meg tenmagadat.

Γνωστὸν σεαυτὸν.

Isten báránya.

L. *AgnusDei*

Isten csodája, hogy még áll hazánk.

PETŐFI SÁNDOR Isten csodája (1846).

Isten fizesse meg.

ROTH KÖNYVE 2, íz.

Isten háza.

MÓZES I, *8, 22.

Isten hozzád, *Csobánc*,

Engem többé nem látsz!

L. Jó ború Badacsony.

Isten, légy irgalmas nékem bűnösnek!

SZENT LUKÁCS 18, 13.

Isten előtt nincsen személy válogatás.

SZENT PÁL APOSTOL a Róma-
beliekhez írt levele 2, 11.

Isten kegyelméből.

Vulgata: Dei gratia.

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
beliekhez írott első levele 3, 10.

Isten ostora.

Flagellum Dei.

Szent Gemimamis legendája sze-
rint Attila maga nevezte magát így.

Isteni szikra.

Étincelle divine.

MARIE DE ROKIEU, 1573 táján.

Istennek ajándéka.

PRÉDIKÁTOR SALAMON 3, 13.

Istennél nincsen semmi lehetetlen dolog.

SZENT LUKÁCS I, 37.

Issza már! issza már!

Kend issza már!

XVII.

századbeli

borének.

Itt a nyílám, mibe *lőjjem?*

PETŐFI SÁNDOR 1848-ban írt versének elme.

Itt az írás, forgassátok

Érett észszel, józanon.

KÖLCSEY FERENC Vanitatum vanitas (1823).

Itt szendereg ő,

A harckeverő.

CZUCZOR

GERGELY

Szondi.

Itt születtem én ezen a tájon.

PETŐFI SÁNDOR Szülőföldemen
(1848).

Izráel fiai.

MÓZES X, 32, 32.

Jaj be szép az a Pest, Istenem be szép!

CZUCZOR -GERGELY A falusi kis
leány Pesten (1846).

Jaj néked, Ábules! Megölted Ágégiást!

XVIII. századbéli verszetből.
Szerzője?

Jaj néked ország, mikor a t,e királyod gyermek.

PRÉDIKÁTOR 10, 13.

Jaj, paraszt, az más!

L. *Bauer* etc.

Jámbor csel.

L. *Pia fraus*.

Jámbor óhajtás.

L. *Pium desiderium*.

Jár számkiüzötten az árva fiú.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY A magyar
költő (1827),

Jár számkiűzötten az árva költők,
Dalt zengedez és dala úgy nyöszörög.

ARANY JANOS AZ
Paródia Vörösmarty
ményére (1859).

új magyar költő.
Mihály költe-

Járatlan úton ki jársz . . . .

VÖRÖSMARTY MIHALY A hontalan
(1835).

Jebuzeus.

BÍRÁK KÖNYVE I, 2i.

Jehova, a bosszúálló Isten,
ki megbünteti az atyáknak vétkeket a fiákban har-
mad és negyedíziglen.

MÓZES Z, 20, 5

Jer Ossián

Ködös, homályos énekeddel.

ARANY JANOS Őszszel (1850).

Jeremiáda.

A JEREMIÁS
keletkezett.

SIRALMAI nyomán

Jó az isten, jót ád.

BUGA JAKAB XVII. századbeli
vitéz énekéből.

Jó ború Badacson,

Jó halú Balaton.

Isten hozzád, Csobánc,

Engem többé nem látsz!

Hagyomány szerint az elbujdo-
sott utolsó GYULAFI, a kuruc,
bűcsúja Csobánc várától, a XVIII.
század elején,

Jó emberek, de rossz muzsikusok.

L. Gute Leute stb.

A

Jó földbe hulló mag.

SZENT MÁTÉ 13, 8.

Jó helyébe gonosszal fizetni.

MÓZES I, 44, 4.

Jó pásztor.

SZENT JÁNOS 10, ti.

Jób-hírek.

JÓB I, 14—19.

Jobb a hírénél.

F, SCHILLER *Maria Stuart* tragé-
diája nyomán.

Jobb adni, hogysem venni.

APOSTOLOK CSELEKEDETEI 20, 35.

Jobb lett volna nem születnie.

SZENT MÁTÉ 26, 24.

Jöjjön el a te országod.

SZENT MÁTÉ 6, ro és SZENT
LUKÁCS II, 2.

Júdáscsók.

SZENT MÁTÉ 26, 48—49 nyomán.

Kain bélyege.

MÓZES 1, 4, 15 nyomán.

Kalapos király.

A magát megkoronáztatni nem
akaró II. Józsefet nevezték Így el
a magyarok.

Kálvária*

L. Golgotha.

Kálvinista pápa.

DÁVID <i>recinensis</i> , <i>strata</i> pápa), reformátor gúnyneve.	FERENC <i>comoedia</i> (1588), Melius	(?) Ebben, (Horhi	<i>Disputatiu vdlaszutina</i> mint Juhász)	<i>Deb~ illu- «Péter Péter</i>

Kálvinista Róma.

DÁVID FERENC (?) XVI. század.

Kainéliás hölgy.

La dame aux camélias.

ifjabb nyének címe.	ALEXANDRE (1848) és	DUMAS színművének	regé- (1852)

Karakán ideák.

NAGY árva deák kezdetű verséből (1837),	IMRE Indul	nagy	útira	az

Kárpátoktól Adriáig.

GARAY JÁNOS *Körének* (1839).

Kathedrai bölcseségek.

Kathedr-Weisheiten.

A müncheni *Fliegende-Blätter* a
 máit század hetvenes éveiben kezdte
 tanárok szóbeli botlásait és egyéb
 kocsintásait e címen közleni.

Kaviárt a népnek.

Caviare to the general.

WILLIAM SHAKSPERE *Hamlet*
 (1602), fordította Arany János.

Kedvest a kedvesnek.

Sweets for the sweet.

WILLIAM SHAKSPERE *Hamlet*
 (1602), fordította Arany János.

A

Kékharisnya.

Angolul: Blue-socking.

Franciául: Bas bleu.

Németül: Blaustrumpf.

EDWARD BOSCAWEN, VISCOUNT OF
 FALMOUTH († 1761). A tudákoskodó
 asszonyokat hívják így.

Kelet népe.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN 1841-ben
megjelent művének címe.

Képeddel alszom el,
Képeddel ébredek.

KOINOSS ENDRE (t 1844). dalából.

Képzelt beteg.
Le malade imaginaire.

MOLIÈRE (igazi nevén J. B.
POQUELIN) 1673-ban írt vígjátéké-
nak címe.

Keresd a nőt.

L. Cherchez la femme.

KérjeteK és megadatik néktek; keressétek
és megtaláljátok; zörgessetek és megnyittatik
néktek.

SZENT MÁTÉ 7, 7.

Két kard egy hüvelyben meg nem fér.

II., (Nagy) Mohammed török
szultánnak (1430—1481) tulajdoni-
tott mondás.

Két lélek és egy gondolat,

Két szív, egy dobbanás!

Zwei Seelen und ein Gedanke.

Zwei Herzen und ein Schlag!

FRIEDRICH	HALM	(igazi	nevé
FREIHERR	VON	MÜNCH-BLLING-	
HAUSEN)	<i>Der Sohn</i>	<i>der Wildnis</i>	(1842).

Tóth Kálmán fordítása.

Kétlábú tollatlan állat.

L. Az ember kétlábú tollatlan állat.

Két úrnak nem lebet szolgálni.

SZENT MÁTÉ 6, 24.

Kétélű tár.

SALAMON PÉLDABESZÉDEI 5, 4.

Kétfelé sántikálni.

KIRÁLYOK KÖNYVE, I, 18. 21.

‡

Kétkalacsos.

NAGY	IGNÁC	Tisztújítás	című	vig-

játékából (1843 .

Kevély spanyol szív.

KATONA	JÓZSEF	Bánk-bán	II.	sza-

kasz (1814).

De mi haszna, ha kevés volt

A vágott dohánya.

ARANY
(1847)

JÁNOS

A

tudós

macskája

Kéz kezet mos,

L- Marim manum lavat.

Kezdj buzgón s már sokra ménéi; halad

a ki megindult.

VORÓSMARTY
kori kísérletéből.

MIHÁLY

egyik

ifjú-

Ki áll amott a szirttetőn?

CZUCZOR GERGELY Hunyady (1836).

Ki az? mi az? vagy úgy?

ARANY JÁNOS V, László (1853).

Ki az ördög beszél itt németül?

ACSAĐY 1741-iki az püspök szédbe. Deákul mondta.
ÁDÁM gróf németül
veszprémi pozsonyi Erdődy szolt
országyűlé Gábor egy be-
egri be-

Ki kopog?
Mi kopog?

Egy fekete holló.

ARANY JÁNOS Mátvás anyja (1855)

Ki mint vet, úgy arat.

L. Ut sementem feceris, ita metes.

Ki szomorú nem volt, az mind pogány.

REVICZKY GYULA Pán halála.

Ki tett téged ide világnak csúfjára?

BÁRÓ	ORCZY	LÓRINC	A	bugaci
csárdának	tiszteletére		(XVIII.	szá-
zad).				

Ki vagy te, bánat embere?

VÖRÖSMARTY MIHÁLY A hontalan,
(1835)

Ki vagy *te*, márványkeblű szűz?

VÖRÖSMARTY	MIHÁLY	AZ	úri
hölgyhöz (1841).			

Kiáltó szó a pusztában.
Vulgata: Vos clamantis in deserto.

ÉZSAIÁS 40, 3.

Kicsiny neked Macedónia.

Macedóniai Fülöp mondta Nagy
 Sándornak (Julius Valérius szerint).

Kicsoda hiszen a mi prédikálásunknak?

ÉZSAIÁS 53, 1.

Kiesett a világ feneké!

TÓTH EDE A falu rossza, I. felv.
 (1875)

Kígyót melengetni kebelén.

AIPOPOS egyik meséjéből.

Kikinek megvan a maga keresztje.

SZENT MÁTÉ 10, 38 nyomán.

Király, ha nem nézném vitézi voltomat,

Majd fedjedhez verném héttőlú botomat.

ILOSVAI SELYMES PÉTER AZ híres
 neves Tholdi Miklósnak jeles tse-
 lekedeteiről és bajnokságáról való
 história (1574).

Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

ARANY JÁNOS Fiannak, (2850)

Kis Kossuth.

Legelsőbb Vasvári Pált nevezték
így 1848-ban.

Kis levélke, drága kis levélke,
Nem tudod, mi boldoggá tevél te.

F. ZELL és R. GBNÉE *Boccaccio*
II felvonásában (1879). Ford. Evva
Lajos.

Kiszörkeszteni.

GÁRDONYI GÉZA Göre Gábor leve-
leiből (1892).

Kitárul reszkető karom.

KUNOSS ENDRE (t 1844) Vándordal.

Kitisztítani Augiás istállóját.

L. Augiás istállója.

Kívívta az egri nevét.

Eger várának 1551-iki védelme
után keletkezett.

Kolumbus tojása.

CALDERO.V DE LA BARCA *La dama
duende* című vígjátékában előfor-
duló régi anekdota elforgatásából.

Kongasd, vén Robotos!

TÓTH EDE A falu rossza (1875).

Konkolyt hinteni.

SZENT MÁTÉ 13, 25 nyomán.

Kóró volt a lapu szára

Hajdan is és most is.

KOMÁD! GERGELY XVIII. század-
beli obscurus poéta verszetéből.

Kosmopolita.

Κοσμοπολίτης.

Világpolgár.

DIOGENES cynikus bölcс nevezi
magát így.

Kossuth-kutya.

Némelyek JELLACHICH, mások
HAYNAU szavajárásának tulajdonít-
ják.

Kő kövön nem marad.

SZENT MÁTÉ 24, 2.

Kő se mutatja helyét.

KISFALUDY KÁROLY Mohács (1824).

Kölcsön ád az Úrnak,
a ki kegyelmesen ád a szegénynek
SALAMON PÉLDABESZÉDEI 19, 17.

Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak.

ARANY JÁNOS *Vojtina* *Ars poétikája*
(1861),

Könnyebb a tevének a tő fokán általmenni,
hogynem a gazdagnak Isten országába menni.

SZENT MÁRK 10, 25.

Könyörülő Isten, könyörülj meg rajtam!

ZSUTAI JÁNOS (1840—1871).

Kömégyszögesítés.

L. Quadratura circuli

Köszobor-vendég.

El convidado de piedra

A	Don	Jüan-mondából.	A	sevillai
kormányzó		elesik	a	leánya
letéért	Don	Jüannel	vívott	párbaj-
ban.	Don	Juan	aztán	a kormányzó
sírján	emelt	köszobrot	gonosz	tré-
fából	vacsorára	hívja;	a	szobor
megjelenik	és	Don	Jüant	pokolba
juttatj a.				

Köszönöm, zsidó, hogy erre (a szóra) megtanítottál.

I thank thee, Jew, for teaching me that word.

WILLIAM	SHAKSPERE,	A	velencei
<i>kalmár</i>	(1594).	Fordította	Ács Zsig-
mond.			mond.

Kövezd meg.

MÓZES 5, 13, 10.

Közgazdasági tevékenység.

GRÓF	TISZA	ISTVÁN	a	képviselő-
házban,	1898 november 15-én.			

Közönyt közönnyel.
Desden con el desden.

MORETO v CABANA egyik v/gjáté-
 kának címe (ford. György Vilmos)

Krisztus helytartója.

SZENT JEROMOS († 420) nevezte így
 elsőben a pápát.

Krisztus palástja [köntöse]
 (melyre sorsot vetettek a vitézek).

SZENT JÁNOS 19, 23.

Krokodilus-könnyek.

HERODOTOS jegyezte föl az egyip-
 tomiak ama hiedelmét, mely szerint
 a krokodilus gyermeksíráshoz ha-
 sonló hangokat adva csalja magá-
 hoz az embereket, hogy felfalja őket.

Kultúrharc.
Kulturkampf.

R. VIRCHOW (1873).

Kún László szekere.

L. László szekere.

Oh népek istene
Küldj egy reménvsugárt!

BAJZA JÓZSEF Sóhajtás (1834).

Küzdelem a létért; a létért való küzdelem

*CHARLES DARWIN 1858-ban meg-
jelent On the origin of species by
means of natural selection or the
preservation of favoured races in the
struggle for life művének címéből.*

Küzdés az élet.

KÖLCSEY FERENC Parienm's (1837).

Laci-konyha.

Némelyek szerint IV. (Kún) László
ínséges korából ered (v. ö. László
szekere); mások szerint nevét II.
(Dobzse) Ulászlótól kapta, ki néha
mag is piaci eledelekre szorult.

Laci-szekér.

L. László szekere.

Lángoló kard.

MÓZES 1, 3.

Lassan járj, tovább érsz.

L. Festina lente.

Lássuk a medvét!

XIX. század 30-as vagy 40-es
 éveiből való, kétségtelenül magyar
 színész-anekdota szerint, az alföldi
 gányó Kecskeméten medvetáncolta-
 tóknak vélvén a komédiásokat!,
 egy darabig csak hallgatta a szín-
 darab előadását, aztán közbekiál-
 tott: Ej, mire való a sok beszéd! ~

László szekere,

misképp Kún László szekere vagy Laci-szekér

IV. (Kún) László királynak ide-
 jéből maradt fenne kifejezés; akkor
 t. i. oly nagy volt az Ínség, hogy az
 emberek, igavonó barom híján,
 maguk húzták a kétkerekű talyi-
 gát. — Erdélyben, Basta György
 kormányzó uralma alatt (1601-től
 1604-ig) a - szerint keletkezett a
 ‚Basta szekere’.

Latiatuc feleym zumtuchel mic vogmuc. ysa pur
es choiuuv vogtnuc.

(Szinnyei József olvasása szerint: Látjátok feleim,
szömtökkal, mik vagymok! Isa por és hamuv vagymok!)
HALOTTI BESZÉD (íratott 1228 előtt)

Latrok barlangja.

Vulgata: Spelunca latronum.

SZENT MÁTÉ 21, 13.

Szegény Lázár.

SZENT LUKÁCS 16, 20—25.

Leborúlok a nemzet nagysága előtt.

KOSSUTH LAJOS 1848 július tt-én
mondott országgyűlési beszédéből.

Leesett szeméről a hályog.

APOSTOLOK CSELEKEDETEI 9, 18.

Legsötétebb Afrika

Darkest Africa.

<i>H.</i>	<i>M.</i>	<i>STANLEY</i>	<i>(igazi</i>	<i>nevén</i>	<i>JOHN</i>
<i>ROWLAND)</i>	<i>In</i>	<i>darkest</i>	<i>Africa,</i>	<i>or,</i>	<i>the</i>
<i>quest,</i>	<i>rescue</i>	<i>and</i>	<i>retreat</i>	<i>of</i>	<i>Emin</i>
<i>pasha, governor of Equatoria (1891).</i>					

Légy ember!

KIRÁLYOK I, 2, 2.

Légy hív mindhalálíg.

SZENT JÁNOS JELENÉSEI 2, 10.

Legyen minden magyar utód
Különb ember, mint apja volt.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Jóslat.

Legyen néked a te hited szerint.

SZENT MÁTÉ 8, 13.

Legyen világosság!

Vulgata: Fiat lux!

MÓZES t, 1, 3.

Legyetek okosok, mint a kígyó és szelídek,
mint a galambok.

SZENT MÁTÉ 10, 16.

Leinni magát egész a sárga földig.

TÓTH EDE A falu rossza (1875).

Leiter Jakob.

ÁGAI	ADOLF	1863-ban	a	Magyar
Sajtóban	fordította	így	ezt:	„Jakobs
<i>Leiter'</i> (Jákob lajtorjája),				

Lélek ez ajtón se' be, se ki!

ARANY JÁNOS Tetemrehívás (1877).

Lemondani, lemondani.

Könnyű nektek azt mondani!

TÓTH KÁLMÁN (az ötvenes években).

k

Lenni vagy nem lenni, ez a kérdés.

L To be or not to be, that is the question.

Lényeg(é)ben semmit sem tudunk.

MADÁCH	IMRE	AZ	ember	tragé-
diája, X. szín (1862).				

Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága?

PETŐFI	SÁNDOR	A	magyar	ifjak-
hoz (1847).				

Lesz még egyszer ünnep a világon.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY *Vén cigány*
(1853).

Lesz még virág a rózsafán.

PETŐFI SÁNDOR *Hull a levél a virágról* (1845).

Valóban szép ezen történet,
Lesz min nevetni a városnak.
Oh che baccano sul caso slrano
Andra dimani per la citta!

ANTONIO SOMMA *Alarcos bál* 1858),
(ford. Böhm Gusztáv.)

Letészem a lantot.

ARANY JÁNOS 1850-ben írt versé-
nek *címe*.

Letörölni a könnyeket.

ÉZSAIÁS 25, 8.

Levelet kapott a szatmári póstán.

GAAL JÓZSEF *A peleskei nótárius*
(1838).

Leverni saruiról a port.

SZENT MÁRK 6, ír.

Lézengő fitter.

KATONA JÓZSEF Bánk bán (1814).

Lilliput, lilliputiak.

JONATHAN SWIFT Gulliver's travels
(1726).

Lopott fény!

KATONA JÓZSEF Bánk bán, II.
szakasz (1814).

Lovat, lovat! egy lóért országot!

A horse! a horse! my kingdom for a horse!

WILLIAM SHAKSFERE *III. Richard*
(1593). Fordította Szigligeti Ede.

Ludas.

WERBÓCZY ISTVÁN Hármasköny-
véből. Ott ,hitevesztett, nyilvános
becstelen' az értelme; a középkori
deák *aucarius* fordítása. Ma csak a
,ludas valamiben' szólásban él.

Ma nékem, holnap néked.

Vulgata: Hodie mihi, cras tibi.

JÉZUS, SIRÁK FIA 38, 23.

Magasra vívó szenvedelem.

KÖLCSEY FERENC Zrínyi dala
(1830).

Magántudós.

A német *Privatgelehrter* nyomán
nevezte magát így újsághirdetéseiben
egy FÖLDVÁRI JAKAB nevű kuruzsló,
ki előbb divatárus volt (f 1904).

Magyar génusz.

Mai értelmében HERMÁN OTTÓ
használta elsőben (1877).

L. Ungarischer Globus.

Magyar glóbusz.

Magyar hit.

Szirmay Antal szerint Zemplén
vármegye kezdte így hívni 1604-iki
jegyzőkönyveiben a kálvinista hit
vallást

Magyar hölgynek születél,
 Áldd érte sorsodat!
 Magyar hölgynek születni
 Nagy és szép gondolat.

GARAY JÁNOS Magyar hölgy (1847)

Magyar magyart rontja; kár!
 Bár több esze volna már!

SZIRMAY LAJOS, Ecsed várának
 kapitánya (1564).

Magyar Misi.

GARAY JÁNOS egyik versének kez-
 dete (1852). A *deutscher Michel* mása.

Magyar narkózis.

KOVÁCS	JÓZSEF	sebészeti-tanárnak
(† 1897)	szokása volt a	műtét alatt
nyugtalankodó	és	jajgató beteget
egy kicsit	meglegyinteni;	s az min-
dig	fájdalomcsillapítónak	bizonyult,
Ezt	nevezték aztán	gúnyosan -nak

Magyar, ne szégyeld magad!

JÓKAI MÓR Magyar divat (1860)

Magyarország a keresztyénség paizsa.

II. Pius PÁPA (Aeneas Sylvius
Piccolomini) írta 1495-ben.

Magyarország nem volt, hanem lesz.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN Hítel
című műve (1830) végsorainak nyo-
mán.

Majd eltartanak a jó barátaim.

Mikor GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN
1825 ben az Akadémia alapítására
főljánlotta egyévi jövedelmét, azt
kérdézték tőle: hogyan fog hát
megélni abban az esztendőben?
Széchenyi arra azt felelte: ~.

Mameluk.

A múlt század hetvenes éveiben
kezdte így nevezni BARTÓK LAJOS
a kormánypárti képviselőket, a fran-
ciák nyomán Arab szó: rabszolga

Mammon.

Mammonnak szolgálni.

SZENT MÁTÉ 6, 24.

Égből hulló manna.

MÓZES 2, 16, 14 és 31—32.

Már siess hazádba vissza, vert seregem!
Nekem ez a muszka klíma nem, nem egem.

PÁLÓCZI	HORVÁTH	ÁDÁM	1809-ben,
a bécsi	békekötés	után	Napoléonra
írott	versének	megmásítása.	Az ere-
detiben	«Mars!	siess»,	«kis seregem»
és	«magyar	klíma»	van. Napóleon
oroszországi	veresége	után	forgatták
el így.			

Maróthi szerint.

MARÓTHI	GYÖRGY	Arithmetica
vagy	számvetésnek	mestersége
először	1743-ban	megjelent,
kívül	elterjedt	iskolai
céloznak így, számolás közben.		könyvére

A"

Más tollával dicsekedni (ékeskedni).

AISOPOS egyik meséjéből.

Másszor, úgy mond, e szent jelnek,
Ha erőtök nem felel meg,
Békét hagyjatok.

VÖRÖSMARTY	MIHÁLY	Az	esz	baj-
nok (1830)				

Matuzsálem.

MÓZES 1, 5, 27 szerint nevezzük
így az igen öreg embert.

Meddig tart ez őrült hangzavar még?

PETŐFI SÁNDOR A szájhősök (1847).

Meg ne üssed lábadat a kőbe.

ZSOLTÁROK

KÖNYVE

91,

12.

Még dörg az átok mennyköve.

TÁRKÁNYI

BÉLA

Coriolán.

Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor, mely titán
Buzgó imádság epedez
Százvezrek ajakán.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Szózat <1836).

Még úgy soha sem volt, hogy sehogy se lett volna.

L. Valahogy csak lesz stb.

Megadjuk!

NYÁRY PÁL mondta 1848 július
 11-én a képviselőház nevében, mikor
 Kossuth Lajos hitelt kért, hogy az
 ország hadi erejét 200,000 főre
 emelhesse föl.

Megfizettük mind, mivel csak
 Tartozánk!

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Fóti dal
 (1842).

Megfogyva bár, de törve nem
 El nemzet e hazán.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Szózat (1836)

Meghagyatik.

1833-ban a helytartótanácsnál be-
 hozták a magyar nyelvet a deák
 helyett; s akkor kezdték így fordí-
 tani a *committitur*, *ordinatur* stb
 kifejezéseket,

Meghalni, — elszunnyadni, — és alunni!
 Talán álmodni: ez a bökkenő.

*To die, — to sleep: — To sleep! perchance to
 dream: — ay there 's the rub.*

WILLIAM SHAKSPERE *Hamlet*
 (1602), fordította Arany János.

Meghalt a cselszövő, eltűnt a rút vizsály.

Erkel	Ferencz	Hunyadi	László
című	operájából,	melynek	szövegét
EGRESSY BENJÁMIN írta (1844).			

Meghalt feleségein,

Satis tarde quidem,

(bizony elég későn)

Oda reménységem

Debuisset pridem

(előbb kellett volna néki.)

A XVIII. század első feléből

Meglátni valaki szemében a szálkát.

SZENT MÁTÉ 7, 3. szerint

Megmérettél a fontban és híjjával találtattál.

DÁNIEL 5, 27.

Megnehezült az idők viharos járása fölöttünk.

VÖRÖSMARTY	MIHÁLY	Eger	című
eposzának	(1828)	egyik	elválogtatott
sora.			

Megostorozván azért őtet, elbocsátom.

SZENT LUKÁCS 23, 16.

Megosztott öröm kettős öröm, megosztott fájdalom fele fájdalom.

*Geteilte Freud' ist doffelte Freude,
(idalter Schmerz ist halber Schtnerz.*

CHRISTIAN AUGUST TIEDGE. (1801).

Megölő betű.

(A betű megöl, a lélek pedig megelevenít.)

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthusbeliekhez írott második levele 3, 6.

Megölte valaki magát,
Az hozta ezt a rút időt.

PETŐFI SÁNDOR Téli világ (1845)

Megrovást kaland.

HAZAFI VERÁI JÁNOS parlagi verselő rigmusaiból (1880 óta).

Megtért bárány.

V. Elveszett juh.

Megvirad még valaha,
Nem lesz mindig éjt szaka.

TERHES SÁMUEL (a XIX. század elején)

Mejhöz hasolló lyókat kívánok.

GÁRDONYI
leveleiből {1892).

GÉZA

Göre

Gábor

Méla akkord.

RÁKOSI VIKTOR
(Budapesti Hírlap 1890).

Külvárosi

regény

Méltó a munkás az ő jutalmára.

SZENT LUKÁCS 10. 7.

Méltó Bágos népgyűlés!

BÁRÓ HAAS IVOR (1884).

Mene tekel fáresz

Vulgata Mane, theckel, phares.

Az eredeti betű szerint: Méné, méné, tekéi ufarszín.
DÁNIEL 5, 25.

Mennydörög a bűn ifjú *fejemre*.

SÁROSI GYULA költeménye (1850).

Mentor.

HOMEROS
dik Telemachos
adója és vezetője

Odysszeiájában
bölcsh, öreg

örög

említő-
tanács-

Mert még neked virulnod kell, o hon.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Jóslat.

Mért vagy hozzám olyan idegen?

Mért tekintesz rám oly hidegen?

PETŐFI SÁNDOR Matildhoz (1843).

Mézes hetek.

La lunc de miéi.

FK. M. AKOUBT PE VOLTAIRE

Zadig ou la dcstinée (1748).

•

Mi a magyar most? — Rút Svbarita váz.

BERZSENYI DÁNIEL A magyarok-
hoz (1796).

(De) mi ez a tenger sima tükréhez képest!

CZAKÓ ZSIGMOND Kalmár és ten-
gerész, I. felv. (1844).

Mi illik, mi nem.

L. Quid deceat, quid non.

Mi zaj riad, mi nép tolong,

Alpár, határidőn!

NAGY IMRE Árpád {1836}.

Mic vogmuc.

L. Latiatuc feleim stb.

Micsoda az igazság?

SZENT JÁNOS EV. 18, 38.

Miért álltok itt napestig hivalkodva?

SZENT MÁTÉ 20, 6.

Miért zúg a tömeg?

ARANY JÁNOS V. László (1853).

Miként elpusztult Jeruzsálem,

El fogsz pusztulni Ausztria.

PETŐFI SÁNDOR Ausztria (1848).

Milen üdő!

A.	Hennequin	és	A-	Millaud	<i>Lili</i>
operettejének			(zenéjét		szerzetté
Hervé)	Fái	J.	Béla	készítette	főr-
dításából (1882).					

Milljók egy miatt.

MADÁCH	IMRE	Az	ember	tragé-
diája, IV. szín (1862).				

Mind hű és hazafi.

GARAY JÁNOS Kont (1838)

Minden ajtóhoz találni kulcsot.

PIETRO BEMBO kardinálisnak
(1470—1547) tulajdonított mondás

Minden bánatnak van oltogató könnye,
Csak enyémnek nincsen ...

JÓKAI MÓR Szigetvári vértanúk
(1860).

Minden elveszett, csak a becsület maradt meg.

Tout est perdu, fors l'honneur.

I.	FERENC	francia	király	írta	édes-
anyjának	a	paviai	csata	után	(1522
februárius 24).					

Minden hiábavaló.

Vulgata: Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.

PRÉDIKÁTOR	SALAMON	I.	2.

Minden jó felülről vagyon.

SZENT JAKAB APOSTOL levele 1, 17

Minden kornak van istene.

BERZSENYI DÁNIEL *Életphilosophia* (1811).

Minden lépés egy botlás.

ASZALAY JÁNOS fordította le ily címen Fr. L. Schröder *Irrthum auf allen Ecken* vígjátékát 1795-ben.

Minden órádnak leszakaszdz virágát.

BERZSENYI DÁNIEL (1818)

*

így minden ország támasza, talpköve

A tiszta erkölcs.

BERZSENYI DÁNIEL *A magyarokhoz* (1796).

Mindenek tiszták a tisztáknak.

Vulgata: Omnia munda mundis.

De legtöbbször így;

Castis omnia easta.

SZENT PÁL APOSTOL Titushoz írt levele i, 15

Mindeneknek szemei tebenned bíznak, Uram;
te adsz nékik eledelt alkalmas időben.

*Vulgata: Oculi omnium in te sperant, Domine; et tu
das escam illorum in iempore opportuno.*

ZSOLTÁR   KÖNYVE   144,   15.   (Az
asztaláldás)

Mindenki gyanús nekem, aki él.

ARANY JÁNOS Tetemre hívás (1877).

Mindent a maga idején.

PRÉDIKÁTOR SALAMON 3, u.

Mindnyájunkat érhet baleset.

A   Budapesti   Önkéntes   Mentő
Egyesület   jelmondata   (1891);   szer-
zője STRIHÓ GYULA († 1902).

Mindörökké — soha többé!
Soha többé — mindörökké!

For ever — never!

Never — for ever!

H.   W.   LONGFELLOW   A   lábas   óra,
ford. Szász Károly.

Minek is van szív, s a szívben szerelem!

TÓTH KÁLMÁN (az ötvenes években).

Mint a pozdorja, melyet a forgó szél elragad.

JÓB 21, is.

Mit féltetek, kicsinyhitűek?

SZENT MÁTÉ 8, 26.

----- Mit háborgattok?

Takarodjatok innen!

PETŐFI SÁNDOR AZ örült (1846).

Mit, ki, miképp, hol, mért, mikor és mily eszkö-
zök által?

L. Quis, quid, ubi stb.

Mit nekem te zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!

PETŐFI SÁNDOR AZ alföld (1844).

Mit neki Heeuba, s ő Hecubának?
What 's Hecuba to him, or he to Hecuba.

WILLIAM SHAKSPERE *Hamlet*
(1602), fordította Arany János.

Mocsaras turkonc.

HEVESI	LAJOS	a	Spiczig	Iczig
1867-iki	naptárában		nevezte	így,
természet	rajzi		műszavaink	csúfo-
lására a disznót.				

Mohamed és a hegy.

L. Ha a hegy nem megy Mohamed-hez stb.

Mohamed koporsója.

Német	eredetű	képtelen	mende-
monda	szerint	Mohamed	vas
sóját	mágnesek	tartják	lebegő
potban.			állá-

Mólók.
(Moloch.)

MÓZES 3, 18, 21 és egyebütt.

Mondá marad nyugodtan.

CZOCZOR GERGELY Hunyady (1836).

Mondá a bolond az ő szívében: nincsen Isten.

Vulgata: Dixit insipiens in corde suo: non est Deus.

ZSOLTÁR KÖNYVE. 13. 1.

Mondottam, ember, küzdj és bízva bízzál.

MADÁCH IMRE AZ ember tragé-
diája, XV. szín (1862).

Mossa kezét (Pilátus).

SZENT MÁTÉ 27, 24.

Most jövök faluról.

HALÁSZ BOLDIZSÁR dabasi föld-
birtokos kezdte így beszédét 1848-
ban, a Nemzeti Múzeum előtt tar-
tott népgyűlések egyikén.

•

Most vagy soha!

PETŐFI SÁNDOR Talpra magyar!
(1848 március 13).

Múlják ei e pohár éntőlem.

SZENT MÁTÉ 26, 39.

Múltadban nincs öröm,
Jövődben nincs remény!

BAJZA JÓZSEF Sóhajtás (1834).

Murányi Vénus.

GYÖNGYÖSI ISTVÁN a mással tár-
salkodó Murányi Vénusban nevezte
így Széchy Máriát (1664).

Muszkavezető.

Bizonyos, hogy elsőben gróf Zichy
Ferencet nevezték így, mikor 1849-
ben az orosz csapatok élén lovagolt,
magyar zsinóros bársony zekében

Művelt társalkodó,

L Sasku.

«Művész hazája széles e világ.»

ARANY JÁNOS A költő hazája {1850}.

Művészeti rendetlenség.

BOILEAU *Art poétiqueje* (1672)
nyomán.

Nagy a közbevetés.

SZENT LUKÁCS 16, 26.

Nagy az öröm Izraelben.

Talán a bibliai «nagy volt az
öröm Jeruzsálemben» (KRÓNIKÁK
KÖNYVE, 2, 30, 26) nyomán kelet-
kezett.

Nagy és szép gondolat.

GARAY JÁNOS, 1847. (V. ö. Magya
hölgynek születettél.)

Nagy idők, nagy emberek,

VAS GEREBEN 1859-ben megjelent
regényének címe.

Nagy idők tanúi.

VASSKÓ ELEMÉR nevezte el így
szabadságharc hőseit a Budapesti
Hírlapban. V. ö. *Idők tanúja*.

Nagy vagy a nagyokban, bölcs a kicsinyekben.

FR. A. KLEIST (ford. Lengyel
József). A magyar református éne-
keskönyv 66-ik dicsérete. (A XVIII.
század végéről.)

Nagy közbevetés vagyon
mi közöttünk és ti közöttetek.

SZENT LUKÁCS 16, 26.

Nagypipájú, kevésdohányú nemzet.

Egy XVII. századbeli csúfolódó
labanc-énekből.

Egy nagyratemetett férfit.

SZIGLIGETI
címe (1864).

EDE

színművének

Nagyságos elme.

RÉVAI MIKLÓS
egy nagyságos
adta ki 1787-ben Bárány Lőrinc
verseit.

Költeményes
elmétől cím

holmi
alatt

Ne bánts a magyart!

GRÓF ZRÍNYI
áfium ellen való orvosság (1661 vagy
1662).

Miklós

Az

török

Ne dicsérsz senkit halála előtt.

JÉZUS SIRAK
György fordítása.

FIA,

11,

30.

Káldi

Ne félts te engem!

SZIGLIGETI EDE Mátyás fia (1847).

Ne gúnyolj, Róma!

GRÓF TELEKI LÁSZLÓ
című tragédiájának zárószavai (1841).

A

kegyenc

Ne higgy, magyar, a németnek,
 Akármivel hitegetnek;
 Mert ha ád is nagy levelet,
 Mint a kerek köpönyeged
 S pecsétet üt olyat rája,
 Mint a holdnak karimája:
 Nincsen abban semmi virtus,
 Verje meg a Jézus Krisztus!

II. RÁKÓCZI FERENCNEK tulajdo-
 nítják ezt a talán 1706-ból való
 kuruc verset.

Ne ítéljeteK, hogy ne ítéltessetek.

SZENT MÁTÉ 7, 1.

Ne kösséteK fel száját a nyomtató ökörnek.

MÓZES 5, 25, 4.

Ne neked, dádé! benne vagy a bajba!

Kiss JÓZSEF A cigányvajda elé-
 giája. (1876.)

Ne nézd, Uram, hogy ő német,

Mert őt is te alkotód.

SZEMERE MIKLÓS A lakai pap
 (1848). így imádkozott a tiszteletes
 II. József császáráért.

Ne tudja a te bal kezed, mit cselekszik jobb kezed.

SZENT MÁTÉ 6, 3.

Ne zúgolódjál, Oldamúr.

JÓKAI MÓR Dalma színművéből

(1859)

Negyedik Béla óta nem volt ilyen Ínség

Magyarországon!

TÓTH KÁLMÁN egyik anekdotájából (hetvenes évek).

Nem adhatok mást» csak mi lényegem.

MADÁCH IMRE, AZ ember tragédiája, első szín (1862).

Nem célirányos a becsületes embereket megcáfolni.

TÓTH KÁLMÁN Irkafirkák (1877) .
A csizmadia-nyelv példája.

Nem csak kenyérrrel él az ember.

MÓZES 5, 8, 3.

Nem e világból való.

SZENT JÁNOS 8, 23.

Nem én tépem te homlokodról,
Magad tépted le a bahért.

PETŐFI SÁNDOR Vörösmartyhoz

L. Don't.

(1848 augusztus 21).

Nem illik.

Nem közénk való volt.

BÁRÓ
mikor
(1838).

WESSELÉNYI
Kölcese

MIKLÓS
Ferenc

mondta,
meghalt

Nem magyar az, cudar az, ki kivont
Karddal is esdekel s kér pardont!
Rajta tehát, velem aki vitéz,
A csatán elül lobogó tollamra néz,

HERTELENDY-INDULÓ 1805.

Nem mese az, gyermek.

ARANY JÁNOS Családi kör (1851).

Nem rövidült meg az Úr keze.

EZSAIÁS 59, 1.

Nem holt meg a leányzó, hanem aluszik.

SZENT MÁTÉ 9, 24,

Vulgata: Non est enim mortua puella sed dormit.

Nem jó az embernek egyedül lenni.

MÓZES 1, 2 18.

Nem jött még el az én órám.

SZENT JÁNOS EV. a, 4.

Nem méltó megoldani saruját.

SZENT MÁRK 1, 7.

Nem ott van a halál, ahol a temető.

TÓTH KÁLMÁN Halál.

Nem parancsol a (ott) vicispán

Sem a szolgabíró.

BÁRÓ	AMADÉ	LÁSZLÓ	A	szép
fényes	katonának	...	(a	XVIII.
század első feléből).				

Nem termett mák!

DEÁK	FERENC	anekdotája	szerint
az	örökké	elégedetlen	magyar gazda
panasza;	mikor	kítúnó	termés volt,
de	a	földesúr	mégis sopánkodott,
hogy	tönkre	kell	mennie;
ugyan van minden bőven, de			mert

Nem tud különbséget tenni jobb- és bal
keze között.

JÓNÁS 4. 11.

Nem úgy, király! az égre, nem!

GARAY JÁNOS Kont (1838).

Nem úgy van most, mint volt régen.

TERHES SÁMUEL (1826).

Nem vagyok próféta.

Vulgata: Non sum propheta.

ÁMÓS 7, 14.

Nem vesztenk-e nagyot?

VÖRÖSMARTY	MIHÁLY	gróf	DeS-
sewffy Aurél	halálára	írott	distichon-
jaiból (1842)			

Nemes gróf.

KOSSUTH	LAJOS	hívta	így	gróf
Széchenyi	Istvánt	a	Kelet	Népére
írott	feleletében,	nyilván	az	angol
<i>noble lord</i>	nyomán (1841).			

Német alaposság vagy német gründlichkeit.

Deutsche Gründlichkeit.

T.	FICHTE	Reden	an	die	deut-
					sche Nation (1801).

Nemtelen porban hever a *nemes* dísz.

BARÓTI SZABÓ DÁVID Egy ledől
dióidhoz (1791).

Népemre hagyom szeretetemet.

FERENC CSÁSZÁR († 1835 március
2.) végrendeletében.

Nestor.

HOMEROS, ILIAS. — Pylosi király,
a trójai háborúban a legidősebb és
legbölcsebb görög Ma valamely
testületnek öregebb tagja.

Nézzétek a hyéna fajt,
Az átkozott kajánt.

TARKANYI BÉLA Coriolán.

Ni! — reszket a bosszúálló!

KATONA JÓZSEF Bánk bán, V. sza-
kasz (1814).

Nimród, a vadász.

MÓZES I, 10, 9.

Nincs a teremtésben vesztes, csak én!
 KATONA JÓZSEF Bánk bán, V. szá-
 kasz (1814).

Nincs hát remény? nincs semmi kegyelem?
 VÖRÖSMARTY MIHÁLY Az úri hölgy-
 höz (1841).

Nincs hová lehajtania fejét.

SZENT LUKÁCS 9, 58.

Nincs új a nap alatt.
Vulgata: Nihil sub sole novum.

Prédikátor 1, 9. (*Vulgáta 1, 10.*)

Nincsen-é balzsamolaj Gileádban?

JEREMIÁS 8, 22.

Nincsen Isten.

L. Monda a bolond stb.

Nincsenek többé gyermekek!

L. Il n'y n plus d'enfants.

No de se baj, több is veszett Mohácsnál.

ARANY JÁNOS Elesett a Rigó lovam
 patkója versének (1856) megmásítása

No most szólj (vagy beszélj) pupák!

A múlt század 60-as éveiben egy
 HUDECZ nevű, juhászlegényből lett
 betyár került a pestvidéki törvény-
 szék elé. Funták Sándor ügyvéd
 védte, az ő bőbeszédű és öblös
 ékesenszólásával; de azért mégis
 csak halálra ítélték. A delinquens
 aztán a vesztőhelyen, mikor nyakára
 tették a hurkot, így szólt jelenlévő
 védőjéhez: Pupák talán a Fun-
 ták név elferdítése; de tájszó is és
 azt teszi: mamlasz, bumfordi.

(A) nők az alkotmányban,

TÓTH KÁLMÁN 1871-ben írott víg-
 játékának címe.

Nyelvek és fülek ... csend,
 Figyelem!

PETŐFI SÁNDOR Disznótorban
 (1842).

Nyílt kártyával játszani.
Jugar a juego descubierto.

BALTHASAR GRÁCLÁN spanyol je-
 zsuita Oraculo manual y arte de
 prudencia (1653).

Nyílt titok.

CALDERON	DE	LA	BARCA	<i>El</i>	<i>se-</i>
<i>creto</i>	<i>d</i>	<i>voces</i>	vígjátékának	F.	W.
GoTTER-féle	német,	<i>Das</i>		<i>öffentliche</i>	
<i>Gebeimniss</i>	című	(1781)		fordítása	
nyomán.					

Nyomorfi.

Wretch.

VÖRÖSMARTY	MIHÁLY	Lear-fordí-
tásában, III. felv. 4-ik szín (1850).		
A		

Nyugosznak ók, a hősfiak.

Dúló csaták után.

BAJZA JÓZSEF Apotheosis (1834)

Nyúzunk ma!

BLASKOVICS	ANDRÁS,	az	erki	pap
(† 1819)	egyik	prédikációjának		kez-
dete.				

Oda kap, hol fészkel az agy.

ARANY JÁNOS Tetemre hívás (1877).

Oh adj, oh adj nekem

Hús cseppet, hű csehem.

ARANY JÁNOS V. László (1853).

Oh irgalom atyja, ne hagyj el!

ARANY JÁNOS Ágnes asszony (1853)

Oh mely dicső ész bomla össze itten!

O what a noble mind is here o'erthrown!

WILLIAM SHAKSPERE *Hamlet*
(1602), fordította Arany János.

Oh mi drága e lakocska nékem:

PETŐFI SÁNDOR Távolból (1843).

r

Ob mily esés volt ez, jó honfiak!

O what a fall was there, my countrymen!

WILLIAM SHAKSPERE *Július Caesar*
(1601), fordította Vörösmarty
Mihály.

Oh nép!

MADARÁSZ JÓZSEF írta a Nép
Zászlója című hetilapban (1868).

Oldalborda.

MÓZES I. 2, 21 szerint nevezzük
így a feleséget.

Oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN szokta mondani; de írni nem írta soha.

Oly király kell nekünk, kinek üstökét mindig a markunkban tarthatjuk.

BÁTHORY ISTVÁN erdélyi vajda

(1533-1586)

Oly messze tőle, mint Makó Jeruzsálemtől.

Régi anekdota szerint, midőn II
András királynak kereszteshada
1217-ben Dalmáciába ért, egy Makó
nevű ittas vitéz már Spalato városában
azt hitte, hogy Jeruzsálem-
ben van.

Oly vén, hogy a hamut is mamiinak mondja.

CŠOKONAI VITÉZ MIHÁLY Doroty-
tyájának I. könyvében előforduló:
A «hamut mamunak, a szöszt pösz-
nek ejti» sorból keletkezett.

Olyan nincs (a sifonérba!)
 A bécsi népénekesek *Das gibt 's*
nid! coupletját fordította és bőví-
 tette így a pesti Lajtos-féle magyar
 daltársulal, 1867-ben.

Olyan zene, amely nem hallszik.

Music that may not be heard.

WILLIAM SHAKESPEARE *Othello*
 (1604), fordította Szász Károly.

Ordító oroszlán.

Vulgata: Leó rugiens.

SZENT PÉTER APOSTOL első levele
 5. 8.

Ordíts kapu, kiálts város,

BZSAIÁS 14, 3t

Oroszlánrészt.

AISOPOS 258-ik meséjéből, mikor
 az állatok osztozkodnak a zsákmá-
 nyon V. ö. *Ego primám tollo, nomi-*
nor quoniam Uo.

Orvos, gyógyítsd meg magadat!

Vulgata: Medice, cura te ipsium!

SZENT LUKÁCS 4, 23.

Otbello.

WILLIAM szomorújátékának kenység typusa.	SHAKEPERE címe	1604-ben A	írt félté-

Ott is aratsz, ahol nem vetettél.

SZENT MÁTÉ 25, 24.

Öcsém, mázoló.

SZIGETI vígjátékából (1858).	JÓZSEF	Falusiak	című

Örök álom.

Öröködbe, Uram, JERÉMIÁS 51, 39.
pogányok jöttek.

És szent templomodat megfertéztették.

ZSOLTÁROK Albert fordítása.	79,	1.	Szenczi	Molnár

Örömtől idegen.

VÖRÖSMARTY (1835)-	MIHÁLY	A	hontalan

Örüljetek az örülőkkel, és sírjatok a sírókkal,
*Vnlgata: Gaudete cum gaudentibus, flete eum
flentibus.*

SZENT beliekhez írott levele 12, 15.	PÁL	APOSTOL	a	Róma-

Őrületség, de van benne rendszer.
 (Arany János fordítása: Őrüilt, űrüilt beszéd: de van
 benne rendszer.)

Though this be madness, yet there is method in it.
 WILLIAM SHAKESPEARE *Hamlet* (1602).

Ős Buda gyermeke, föl, szaporán!
 Látod, a vész zászlója lobog!
 JAKAB ISTVÁN Budai induló (1848).

Ötödik nagyhatalmasság.
La cinquième puissance.

I	NAPOLÉON	mondotta	J.	Görres
német	publicista	<i>Dér</i>		<i>Rheinische</i>
<i>Merkúr</i>	című,	1814-ben		megindított
lapjára. Ma a m. a sajtó.				

Pál fordulása.

APOSTOLOK CSELEKELIETEI 9. r.

Panama.

A	Panama-csatorna	részvénytár-	
saság	vezetőinek	1890-ben	kiderült
csalásai	és vesztegetései	adtak	okot
a corruptio	ez új elnevezésére.		

Paraszt, az más!

L. Ja, Bauer etc.

Páros viaskodás.

CSIKY GERGELY Mukányi (1880)

Partra szállottam. Levonom vitorlám.

BERZSENYI DÁNIEL Osztályrészem

Passzív ellenállás.

G. V VON UNRUH, a frankfurti
 nemzetgyűlés elnöke 1848 november
 9-én.

Pató Pál

PETŐFI SÁNDOR (1847)

Pecsovics.

Gróf Festetics Rudolf tiszttartója,
 kinek házánál a múlt század har-
 mincas éveiben a kormánypárti
 kortések szoktak dőzsölni.

Pedig csak úgy kettő lyuka az orrának,
 Mint a szegény ember süldő' malacának.

SÁROSI GYULA Arany trombita
 I. (1849). Egy régi közmondás vers-
 beszédése.

Pénz a kor istene,
ki törhet ellene?

KISFALUDY KÁROLY Vigasztaló dal
(1818).

Pénz, pénz, pénz!
(A hadviseléshez három dolog szükséges: -)

TRIVULZIO francia marsainak (†
1518) tulajdonítják

Perelj, Uram, perlőimmal.
Harcolj én ellenségimmal stb.

ZSOLTÁROK 35, 1. Szentci Molnár
Albert fordítása.

Petőfi — keresztnéve Sándor.

GRÓF ZICHY GÉZA egy verséből
(1900).

Petőfi pediglen poéta nem vala.

GREGUSS ÁGOST Futár című füze-
tében 1847.

Philippinél találkozunk.
... thou shalt see me at Philippi.

WILLIAM sar Mihály.	SHAKSPERE (1601),	<i>Julius</i> fordította	<i>Cae-</i> Vörösmarty

Pillanat kérdése.

KAZINCZY szágyúállésen.	GÁBOR	az	1861-iki	or-

Platót szerelem.

A így mán.	nem-érzéki PLATÓN	szerelmet <i>Symposio</i> -jának	nevezik nyo-

Politikai divatok.

JÓKAI regényének címe.	MÓR	1863-ban	megjelent

Pontinstól Pilátusig szaladozni

SENT keletkezett.	LUKÁCS	23,	6—12	nyomán

Az utcán por, bűz, német szó, piszok.

ARANY JÁNOS Vojtina Ars poéti-
kája (1861).

Pozsonynál kezdődik Ázsia.

HERCEG K. L. METTERNICH oszt-
rák kancellár (t 1859)

Poros atyafiak.

VAS GERE BEN 1860-ban megjelent
regényének címe.

Prokrustes ágya.

DIODOROS görög történetíró (Kr. e.
I. század) említi, hogy Attikában
volt egy Prokrustes nevű zsvány
korcsmáros, aki az utasokat ágyba
fektette, s ha hosszabbak voltak az
ágynál, megcsonkította őket, ha
pedig rövidebbek. kinyújtotta.

Providenciába ember.

DEÁK FERENCZ gróf Andrassy
Gyuláról, 1867 februárius 17-én.

Pry Pál.

J. POOLE ilyen című vigjátéka
nyomán nevezzük így a kotnyeles,
alkalmatlankodó embert.

.....pusztulunk, veszünk,
Mint oldott kéve széthull nemzetünk.

TOMPA MIHÁLY A gólyához (1850)

Putifárné.

MÓZES I, 39.

Pyrrhusi győzelem.

Pyrrhus, Epirus királya, Kr. e
279-ben Asculumnál nagy vesztesé-
gek árán nyert csatát.

Rafael akkor is nagy festő lett volna, ha kéz
nélkül jön a világra.

*Raphael wäre ein grosser Maler geworden, seiht wenn
er ohne Hände auf die Welt gekommen wäre,*

G. E. LESSING, Emilia Galotti
(1772),

Rákos! Rákos! hová lettél?

Szép híredből de kiestél:

KISFALUDY KÁROLY Rákosi szántó.

Rég veri már a magyart a teremtő.

PETŐFI SÁNDOR 1845-ben írt versének kezdő sora.

Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!

JÓKAI MÓR Dózsa György színművéből (1857).

Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Zalán futása (1825).

Régi történet, mely mindig új marad.

Es ist eine alte Geschichte,

Doch bleibt sie immer neu.

H. HEINE Ein yüügliiig liebt ein Mädchen (1822).

Remélem, nem leszek alkalmatlan!

J. POOLS Pry Pál vígjátékából (1877) Fordította Csiky Gergely

Repedjen a gyepelő-szíz,

Pincetokja folyjon ki.

FALUDI FERENC Útravaló, XVIII. század.

Reszkess, Bizánc!
Trema, Bisanzio!

SALVATORE CAMMARANO *Belisario*
operaszövegéből (1836).

Revolverzszurnaliszta.
Revolver-Journalist.

F.	F.	MASAIDEK,	a	<i>Figaro</i>	című
bécsi	éclap	1871	május	6-iki	szá-
mában.					

Retirálj, retirálj, Komáromig meg se állj.

Az	utolsó	magyar	insurrectio	ide-
jéből	(1809)	való	gúnyos	vers
déke.				töre-

Rímkovács.

<i>KOVÁTS</i>	<i>JÓZSEF</i>	(†	1809)	versfáragó
nevéből eredő szójáték.				

Ripucs.

SZIGETI	JÓZSEF	Csókon	szerzett
vőlegény	(1883)	című	bohózatából.
A rongyos vándorszínész neve.			

L. Rara avis.

Ritka madár.

Ritka vendég Rácországbán.

ARANY JÁNOS Szibinyáni Jank
(1835).

Robinson.

DÁNIEL DEFOE The surprising
ndventures of Robinson Crusoe of
York (1719).

Róka szoros egykor nagy ehtnám lyukba
bebújta;

Dombos az oldala lett, nem lehet ám gyere ki.

Anekdotá szerint egy tót deák
verse; de világos, hogy csúfolódás.
Nem lehetetlen, hogy az eleinte
latinos szórendet követő Baróti
Szabó Dávidra csinálták még a
XVIII. század vége felé, s csak
később került bele a tótoság.

Romlásnak indult hajdan erős magyar!

Nem látod Árpád vére miként fajul?

Nem látod a boszús egeknek

Ostorait nyomorult hazádon?

BERZSENYI DÁNIEL A magyarok-
hoz (1796).

Rontó Pál.

Vajon	GRÓF	GVADÁNYI	JÓZSEF
verses	elbeszélése	(Rontó	Pálnak,
egy	magyar	lovas	közkatonának
élete,	1793) révén	hívjuk-e	így a
vásott,	mindent	rontani	szerető
gyereket;	vagy a	költő	már meg-
lévő	népies	alak	használta?

Rossz időket élünk
 Rossz csillagok járnak,
 Isten ójja nagy csapástól
 Mi magyar hazánkat.

ARANY JÁNOS Zách Klára (1838).

Rózsi, megvetlek!

SZIGLIGETI EDE A csikós (1846).

Röttenetes ez világnak mostan minden dolga,
 Csudálatos nagy vaksága, hálálatlansága.

SZKÁROSI HORVÁTH ANDRÁS AZ
 átokról (1547).

Rövid az élet, örök a sir.

LENDVAY MÁRTON egy, a múlt
 század negyvenes éveiben írt bor-
 dalából.

Ruganyos léptekkel.

Berlini	lapok,	főképpen	a	<i>Berliner</i>
<i>Tageblatt</i>	a	múlt	század	80-as
ben	úgy	akartak	hízelegni	az
igen	öreg	Vilmos	császárnak,	hogyan
minden	alkalommal		megírták	róla:
milyen	~	<i>(elastischen</i>	<i>Schrittes)</i>	jár,
A	Budapesti	Hírlap	aztán	e
helyet	azzal	gúnyolta	ki,	hogyan
den	fejedelmi	személyre	alkalmazta	minden

Ruha teszi az embert.

L. Vestis facit virum.

S a néma légbe nem vegyül
Csak legkisebbke jaj.

GARAY JÁNOS Kont (1838).

S ezt a szerelem tévé.

CSIKY GERGELY Királyfogás (1887).

S mi tessék rajta?

MADÁCH	IMRE	AZ	ember	tragé-
diája,	I. szín	(1862).		

Salamoni bölcsesség; bölcs Salamon,

KIRÁLYOK KÖNYVE, több helyen

Salamon ítélete.

Salamoni ítélet.

KIRÁLYOK KÖNYVE t, 3, 16—28.

Sanda gyanú.

ARANY JÁNOS Tetemre hívás (1877).

Sánta Lucifer.

ÉZSAIÁS	14,	12	nyomán	nevezik
(félreértésből)		az	ördögök	hadna-
gyát Lucifernek;	a	sántaság	a	görög -
római	mytologiabeli			Hephaistos
(Vulcanus)	bicegése	révén		kapcso-
lódott hozzá.				

Sasira.

SASKU	KÁROLY,	az	Illendőségtan,
vagyis a	művelt	és	erkölcsű
magaviselet	szabályai	(1854)	szer-
zójének nevéből.			

Saul a próféták között.

SÁMUEL 1, 10, 12 és 19, 24.

Saulusból Paulussá lenni.

APOSTOLOK CSELEKEDETEI 9 r.

Sámsoni erő.

BÍRÁK 15. 15—16 nyomán.

Sári néni, hejh, mikor kendet még
Sárikámnak, húgomnak nevezték!

PETŐFI SÁNDOR Sári néni (1847).

Szerelmes bratym.

(Szinyci József olvasása szerint: Szerelmes brátim.)

HALOTTI BESZÉD (a halotti könyör-
gés kezdete), íratott 1228 előtt.

Se hideg, se meleg.

SZENT JÁNOS JELENÉSEI 3, 15—16.

Sem ezen, sem a másvilágon.

SZENT MÁTÉ 12, 32.

k

Semmit sem tanultak, semmit sem feledtek.

Ils n'ont rien appns ni rien oublé.

D. S. DE PANAT, francia vicomte,
politikus (1796).

Senki sem próféta a maga hazájában.

Vulgata: Nemo est propheta in patria sua.

SZENT MÁTÉ 13, 57

Seregeknek Ura.

JERÉMIÁS n, 17 és egyebütt.

Setéiben tapogatózni.

MÓZES 5, 28. 20

Shakepere hátrahagyott művei.

VÍZVÁRI	GYULA	tréfája	—	A	nyolc-
vanás	évek	elején	a	Nemzeti	Szín-
ház	udvarán	megszólítja	Őt	az	öreg
Komáromi	Alajos.	«Mit	óvasó.		
Gyulácskám?»	—	«Olvasom	ennek		
a	Shakspereinek	a	hátrahagyott		
műveit	—	«Ejnye,	hát	meghótt?..	
Szegény!	(E	való	anekdotát	Bartók	
Lajos	írta	meg	a	Bolond	Istók
ban, 1882.)				lap-	

Shakspere vagy jól kell adni vagy sehogy;

de adni kell.

BÁRÓ PODMANICZKY FRIGYES, 1875

körül,

Shylock.

WILLIAM SHAKSPERE A velencei
kalmár (1594). A szívtelen uzso-
rás typusa.

Sírjon, ríjjon a hegedű.

Bánatomat sírja.

TÓTH KÁLMÁN egyik dalának kezd
sorai,

Sírva vigad a magyar.

BAJZA JÓZSEF Borének (1825).

Sisyphusi munka.

Stsyphios labores.

PROPERTIUS nyomán; a mytholo-
gia szerint Sisyphusnak a pokolban
egy mindig visszagördülő sziklát
kellett egy hegyre fölhengerítenie.

Szkribler.

JOHN ARBUTHNOT, JONATHAN
SWIFT és ALEXANDER POPE *Mémoi-*
res of Martians Scriblerus (1714).

Sodorna és Gomorrha. MÓZES I, 19, 24,

Sóhajok hídja.

L. Ponte dei sospiri.

Sok az emter, kevés a foka.

MADÁCH IMRE AZ ember tragé-
diája, XIV. szín (1862). Az ede-
tiben más szavakkal.

Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben

Izzada orcám.

BERZSENYI DÁNIEL Osztályrészem.

Sok hűhó semmiért.

Much ado about nothing.

WILLIAM SHAKSPKRE 1599-ben írt
vígjátékának címe (fordította Arany
László).

Sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a
választottak.

SZENT MÁTÉ 21, 16.

Sokat szeretett.

LUKÁCS 7, 47.

Siket füleknek prédikálni.

Talán ÉZSAIÁS 42., 18—20 nyomán.

Siralom völgye.

Vulgata: Vallis laerimarum.ZSOLTÁROK 83, 7. Káldi György
fordítása.

Lessen sírás és fogaknak csikorgatások.

SZENT MÁTÉ 8, 12.

Sóbálvánnyá változott.

MÓZES I, 19. 26. (Lóth felesége.)

Sötét pontok.

*Points noirs.*III. NAPOLÉON mondta 1867-ben
egy lillei beszédében.

Stentori hang.

HOMEROS említi (*Ilias* 5, 785) az
értorkú Stentort, kinek szava ötven
emberénél erősebb volt.

Sújtásos nemzet vagyunk!

KÖLCSEY

FERENC

mondása.

Süldő poéta.

PETŐFI
(1847).

SÁNDOR

Mi

a

szerелеm?

Svihák.

KECSKÉ
ARANYOS)

ÉTHY
A mi

AURÉL
nagy

férfiaink,

(KÁKAY
leg-

újabb fény- és árnyképek (1874).

Szabad, de tisztességes ember nem teszi.

Hitelesnek tartott anekdota szerint egy falusi bíró válaszolta Deák Ferenc kérdésére, vajon szabad-e a községben dohányozni? (Mert XIX. század első felében sok magyar faluban tilos volt az utcán pipázni.) Ez anekdotát már az 1833-iki Sok-féle című folyóirat is említi, Deák Ferencet nem nevezi meg V. ö. *Non otmte, quod licet, htme-stum est.*

Szabad egyház szabad államban.

L. Libera Chiesa in libero Stato.

Szabadon lihegsz, szeretett haza,
Szabadon lihegsz megint!

KAZINCZY FERENC A szabad
Erdély, a török előzetese után.

Szabadonc.

A szót Imre János alkotta 1831-
ben, a *libertinus* egyértékésűl; de
szálló igévé, a *liberális* értelmében,
LONKAY ANTAL tette, Magyar Állam
című lapjában, a XIX század 70-es
éveiben. Ő, ugyanott és akkor
nevezte el a szabadkőműveseket
bujoncoknak.

Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.

L. Liberté, Égalité, Fraternité.

Szaiszi fátyol.

A görög legendák szerint Szaisz
egyiptomi városban volt egy kép,
melynek fátyolát (leplét) aki fölleb-
bentette, elfelejtett mosolyogni.

Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra,

ARANY JÁNOS Buda halála, VI.
ének (1863).

Szálló ige.

THALLÓCZY LAJOS (1894).

Száma légió.

SZENT MÁRK 5, 9 nyomán.

Szamárrugás.

PHAEDRUS 1, 21 meséjéből, mely-
ben a haldokló oroszlánt a számar
is megrugja.

Számiél, jöjj elő,
Itt a bűvös csontvelő!

FR. KINO A bűvös vadász, zenéje
C. M. Webertől (1821). Ford. Ormai
Ferenc.

Száraz ágon, hallgató ajakkal
Meddig öltök, csüggedt madarak?

TOMPA MIHÁLY A madár, fiaihoz
(1850).

Szárazon tartani a puskaport.
Put your trust in God and keep your powder dry.
 (Vessétek bizodaljátokat Istenbe és tartsátok szárazon
 a puskaporotokat.)

OLLIVIER CROMVELL mondása
 († 1658).

Száz mérföld a világ, erre is, arra is.
 ARANY JÁNOS Toldi. II. ének (1846).

Szeged szebb lesz, mint volt.

I. FERENC JÓZSEF, az árvízről
 elpusztított Szegeden, 1879 március
 16-án.

Szegény anyám, ha tudta volna,
 Dehogyan szült volna engemet.

SÁROSI GYULA Ingeborg szüle-
 tése napján (1857).

Szegény ember, komisz ember.

JÓKAI MÓR Az arany ember (1875)

Szegény gazdagok.

PETŐFI SÁNDOR Hinton és gyalog
 (1847).

Szegény Tamás fázik.
Poor Tom's a-cold.

WILLIAM SHAKSPERE Lear király
 (1607), fordította Vörösmarty Mihály

Szegény tatár.

VÖRÖSMARTY	MIHÁLY	Szép	asz-
szony (1830).	Egyébiránt	régi	magyar
anekdota.			

Haj szegény Yorick!
Alas poor Yorick!

WILLIAM	SHAKSPERE	Hamlet
(1602), fordította Arany János.		

Szegények vagyunk, de jól élünk.

Állítólag	ROSKOVICS	IGNÁC	képiró
(született 1854.) mondása.			

Szégyenletes béke.

Paix honteuse.

Így nevezték a franciák a hétéves
 háborúnak végetvető békét (1763}.

Székely támad, székely bánja,

Székffy támad (azaz lázad) volt a
 gúnyneve a székelyudvarhelyi vár-
 nak, melyet János Zsigmond 1562-
 ben a régi kiváltságaik elkobzása
 miatt fölkelt székelyek leverése után
 épített *Székely bánja* az ugyanakkor
 és ugyanazért szintén János Zsig-
 mondiéi épített háromszéki vár-
 hegyi vár gúnyneve.

Szeladon.
Céladón.

HOMORÚ D'URFÉ, *Astrée* című
 regényének hőse (1619). Az állhata-
 tos, epedő, félénk szerelmes proto-
 típusa.

Szellemi betyárság.

HUNFALVY PÁL Észrevétel Vám-
 béry Árminnak a .Honfoglaló ma-
 gyarok jellemzéséhez' című művére
 (1886).

Szélmalomharcot vívni.

(*Molinos de viento acometer.*)

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA
 Az elmés nemes Don Quijote de la
 Mancha (1605).

Szemeik vágnak, de nem látnak; füleik
vágynak, de nem hallanak.

ZSOLTÁROK 115, 5—6.

A

Szemet szemért, fogat fogért.

MÓZES 2, 21, 24; 3, 24, 20 és 5,
19. 21.

Szendergő porodat béke lebegje körül.

KISFALUDY KÁROLY Mohács (1824)

Szent-e vagy őrült?

Olocura o santidad

JÓSÉ ECHEGARAY egyik drámájá-
nak címe. (1888.)

Szent Hemiandad.

L. Santa Hemiandad.

Szent Kleófás!

Milyen karaván ...

PETŐFI SÁNDOR Vándorélet (1844).

Szent meggyőződés.

TISZA KÁLMÁN kedvelt szavajárása.

Szent öreg.

KÖLCSEY FERENC nevezte így
Kazinczy Ferencet.

Szentelt fájdalom.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF BÚCSÚ (1836)

Szép a szőke, szép a barna,
Mind a kettő szép, ha szép.

PETŐFI SÁNDOR AZ én mátkám
(1843).

Szép állat az asszonyi állat,
Szép és veszedelmes.

PETŐFI SÁNDOR AZ örült (1846)

Szerencse fia.

Fortunae filius.

HORATIUS *Satirae* (2, 6).

Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában.

KÖLCSEY FERENC Hymnus (1823).

Szerves egészszé kögítteni.

GREGUSS ÁGOST A szépészet alap-
vonalai (1849).

Sziámi ikrek.

Ama CSANG és ENG nevű, 1810
körüi Sziámban született összenőtt
ikrek, kiket világszerte pénzért muto-
gattak. Meghaltak 1874-ben.

Sziszegj — sziszegj, kigyó!

KATONA JÓZSEF Bánk-bán, IV.
szakasz (1814).

Szíve szerént való (ember),
Vulgata: Vir juxta cor suum.

KIRÁLYOK KÖNYVE I, 13, 14.

Szíveket és veséket vizsgálni.

L A szívekbe és vesékbe látó Isten.

Szókimondó asszonyság.

L. Madame Sans-Gêne.

Szólta a holló: «Sohasem!»
Quoth the Raven: iNever more!

EDGAR ALLAN POE A holló (ford.
 Szász Károly).

Szomjúhozó lelkek.

ZSOLTÁROK 107, 9.

Szomorú a magyar nóta
 Háromszáz esztendő óta.

SZULIK JÓZSEF, 1850 körül.

Szomorú az én lelkem mind halálig.

SZENT MÁTÉ 26, 38

Szóke Duna.

KISFALUDY KÁROLY Mohács (1824).

Szűkebb hazám.

JÓKAI MÓR nevezte így a Nem-
 zet című lapban (1886) Magyarorszá-
 got, tekintettel az «osztrák-magyar
 monarchiára».

Szükséges rossz.

L. Malum necessarium.

Születünk fog, haj és illusiók nélkül;
Megalunk fog, haj és illusiók nélkül.

ARANY LÁSZLÓ A délibábok hőse,
a 4. ének mottója (1872).

Szülőföldem szép határa,
Meglátlak-e valahára?

KISFALUDY

KÁROLY

(1828).

Szüret-e ez, vagy talán tor?

GYULAI PÁL Szüreten (1852).

Szürke a menny, mint a bakancsos-köpönyeg.

PETŐFI SÁNDOR Szobámban (1844)

(Nem kell) táblabíró politika.

PÁLFI ALBERT, a Március Tizen-
ötödike lap jelszava (1848).

Talpra magyar!

PETŐFI SÁNDOR (1848 március 13).

Tamás vagyok benne.

SZENT JÁNOS 20, 27 nyomán keletkezett régi magyaros kifejezés.

Tanácskoznak Becsben, de mást rendelnek az égben.

GRÓF PALFFY TAMÁS nyitrai püspök (1676).

Tanbetyár.

KOZMA ANDOR, a Pesti Hírlapban (1901).

Tantálusi kínok,

Tantalus	mesebeli	görög	király	a
pokolban	akként	bűnhődött	gonosz	
tetteiért,	hogyan	gyümölcsös	fa	alatt,
állig	vízben	mindig	éhezett	és szom-
jazott;	mert	mikor	inni akart,	a víz
hirtelen	leapadt,	mikor	pedig	a
, gyümölcs	után	nyúlt,	az ág	felpat-
tant. Ezek a				

Társas állat.

L. Ζῷον πολιτικόν.

Távollétével tündökleni.

TACITUS nyomán (*Annales* 3, 76).

*

Távozz tőlem, Sátán!

Vulgata : Apage Satana !

SZENT LUKÁCS 4, 8.

Te is, fiam, Brutus ?

L. Et tu mi Jili, Brute ?

Te mondád !

SZENT MÁTÉ 26. 25.

Téged dicsőít a zenith és nadir.

BERZSENYI DÁNIEL Fohászkodás.

*

Tedd hüvelyébe szablyádat.

SZENT JÁNOS 18, II.

*

Tégy erszényedbe pénzt.

Fitt money in thy purse.

WILLIAM SHAKSPERE *Othello*
(1604), fordította Szász Károly.

Tejjel és mézzel folyó Kánaán.

MÓZES 2, 3, 8.

Temetni jöttem Caesart, nem dicsérni.
I come to bury Caesar, nôt to praise him.

WILLIAM	SHAKSPERE	<i>Július</i>
<i>Caesar</i>	(1601),	Vörösmarty
Mihály.	fordította	

Tengeri kígyó.

Régi	hiedelem	de	szálló	ige	(a
minduntalan	újra	tárgyalt	dolgoz	század	
értelmében)	csak	a	XIX.	század	
30-as éveit	óta,	mikor	a párisi	<i>Con-</i>	
<i>stitutionnel</i>	című	lap	időnkint	nagy	
zajjal	közölte	az	álhíreket,	melyek	
szerint	a tengeri	kígyó	már	megint	
felbukkant.					

Tengerre magyar!

KOSSUTH	LAJOS	írta	a	Hetilap
1846-iki	8-ik	számiban	a	<i>Tengerhez</i>
<i>magyar!</i>	<i>el a</i>	<i>tengerhez</i>	című	vezér-
cikket.	A szálló	ige	~ alakját	N. F.
(NEY	FERENC)	alkotta	meg	az
képek	1846-iki	7-ik	számában.	Élet-

Thespis szekere.

	HORATIUS	<i>Ars</i>	<i>poeticába,</i>	nyomán
nevezik	így	a	vándorszínészeket,	
Thespis	a	legrégibb	görög	tragédia-
költő	volt;	de	Horatius	abban,
hogy	szekeren	hurcolta	tévedt	színpadát
városról	városra,	mert	nem	vándor-
rolt.				

Ti urak, ti urak! ... ti welsz ebek!

ARANY JÁNOS A walesi bárdok
(1864).

Tied vagyok, tied, hazám!

PETŐFI SÁNDOR Honfidal (1844).

Tiltott gyümölcs.

MÓZES I, 3, 2—6.

Tiprott hős.

	GYULAI	PÁL	nevezi	így	Rombányi
című	verses		regényében		Görgei
Arthur	tábornokot.				

Tissotiáda

(badarságtól hemzsegő könyv vagy cikk, amelyet némely hazánkban járt együgyű külföldi irkál össze Magyarországól és a magyar dolgokról).

VICTOR	TISSOT	nevéből,	az	1880-
ban	kiadott	<i>Voyage</i>	<i>au</i>	<i>pays</i>
<i>Tziganes,</i>	<i>la</i>	<i>Hongrie</i>	<i>inconnue</i>	című
könyvére	való	célzással.	V. ö.	Cigány-
ország.				

Tiszaháti libácska.

J.-F.-A. Bayard *La Niaise* de
Saint-Flour című vígjátékának fordí-
 tása, BULYOVSZKY Luxától (1850).

A

Tisztelet, becsület, de igazság is!

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN kedvelt
 szavajárása; irataiban is gyakori.
 Eredete talán a scholasticusok rhe-
 torikájának szokott udvariaskodó
 kifejezéseiben keresendő.

A

Tiszteljétek a közkatonákat,

Nagyobbak ők, mint a hadvezérek-^

PETŐFI SÁNDOR Tiszteljétek a
 közkatonákat (1848).

•

Titkos drámaíró.

JÓKAI MÓR, a Jelenkor «Buda-
 pesti napló» című rovatában (1847).

Több dolgok vannak földön és egen,

Horatio, mintsem bölcselmetek

Álmodni képes.

*There are more things in heaven and earth, Horatio,
 Than are dreamt of in your philosophy.*

WILLIAM SHAKSPERK *Hamlet*
 (1602), fordította Arany János.

Több egy asszonyt őrzeni,
Mint száz bolhát.

FÁY ANDRÁS (a XIX. század har-
mincas éveiben).

Több is veszett Mohácsnál.

ARANY JÁNOS Elesett a Rigó
lovam patkója (1856).

Több mint bizonyos.

Vist IMRE a Honban (a XIX. szá-
zad hetvenes éveiben).

Többet ér az eleven kutya a döglött oroszlánál.

PRÉDIKÁTOR 9,6 nyomán.

Tönkre silányítani (valakit, valamit).

HELMECZY MIHÁLY alkotta a
XIX. század harmincas éveiben.

Török, de nem hajlik.

L. Frangit, sed non flectitur.

Törököt fogtam, de visz.

Ebből a régi (talán francia eredetű anekdotából): «Vitéz kapitány uram, törököt fogtam l» — «Hát hozd ide!» — «De nem jön ám!» — «Akkor gyere magad.» — «De nem ereszt ám!»

Törpüljön el a minoritás,
mely így violentálni akarja a dolgokat l
KOSSUTH LAJOS 1848 július 21-én
mondott országgyűlési beszédéből.

Töviskorona.

SZENT MÁTÉ 27, 29.

Tövisek és török vágnak a gonosznak útában.

SALAMON PÉLDABESZÉDEI 32, 5.

Tsak nem me'nyi Magyar vagyon, meg a'nyi
módon ir.

GELEJI KATONA ISTVÁN Magyar
Grammatikátska (1645).

Tudja az Isten.

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
beliekhez írott második levele 11, 11.

Tündéújjak.

Les doigts de fée.

E. tékának Miklós.	SCRIBE címe	és	E. (1858).	LEGOUVÉ Ford.	vígjá- Feleki

Tünetényes idők járnak!

JÓKAI	MÓR	Magyar	Dívat	című

versének kezdete (1860).

Tűzkeresztység.

SZENT MÁTÉ 3, n nyomán.

Tűzszlop.

MÓZES	4,	16.	A	-	a	zsidókat	a

pusztában vezette.

D Tűzbe feléti *H*. Vetem. *D* Újra felét. *H*. írni*D*. Harmadikét még.*H*. Lángol az is. *D*. Jer most, vár az olympusi kar.

KAZINCZY epigrammája; Gábor	és	FERENC Kisfaludy	Himfy párbeszéd Sándor	című Dayka között

Himfy szerelmeiről.

Udvaroncnak csúszni-mászni

Illik, s magát megalázni.

Il fant qu'tm courtisan s'incline.

San s'incline.

H. MEILHAC és L. HALÉVY *Barbe~*
Bleue (A kékszakálú herceg) operett-
 jéből (zenéjét szerz. Offenbach, 1866).

Ugy-e, Jakab?

SZIGLIGETI EDE a Nagyapó című
 népszínművéből (1851).

Úgy gruppirozni a semmittevést, hogy lázas
 tevékenységnek lássék.

MIKSZÁTH KÁLMÁN a Pesti Hír-
 lapban (1883).

A

Úgy jól laktam, hogy még!...

Egyet nyújtózom, és

Aztán tied vagyok

Imádott heverés! ~i.

PETŐFI SÁNDOR, Ebéd után (1844).

Úgy őrizni, mint a szeme fényét.

MÓZES 5. 32, 10.

Új bornak új tömlő.

SZENT MÁTÉ 9, 17.

Uraim, nem tudunk magyarul!

Nescimus hungarice loqui.

RÉVAI	MIKLÓS	mondotta	1802-ben
a	egyetemen	tartott	első elő-
adásán.			

Uraim, le a kalapokkal!

SZONTAGH	GUSZTÁV	bírálata	báró
Jósika	Miklós	Abafjéről	a Figyel-
mezőben (1837).			

Uraim, veszélyben a haza!

—J

KOSSUTH LAJOS 1848 j alias 11-én
mondott országgyűlési beszédéből.

Urak a papok.

ÉDES	GERGELY	1793-ban	megje-
lent	Enyelgések	avagy	időt töltő
Tréfás Versek című könyvéből.			

Uram, meddig lessen a te haragod?

ZSOLTÁROK 90, 13.

Uram, nem vagyok méltó (hogy hátamba jöjj).

Vulgata.: Domine, non sum dignus (ut intres
sub tectum meum).

SZENT MÁTÉ 8, 8.

Út, melyről nincs visszatérés.

(Azon az úton megyek, a melyről vissza nem térek.)

JÓB tő, 22.

Utolsó tánc!

KATONA JÓZSEF Bánk bán, I. szaka-
sz (1814).

Ügyetlen, együgyű, ügyefogyott ügyvéd.

MENTOVICH FERENC (1819—1879)
szójátéka. Egy immár ügyvéddé
lett nagykőrösi tanítványától kér-
dezte: «Van ügye?» — «Nincs,» —
— Akkor hát ügyetlen.» — «De volt
már egy. — «Akkor együgyű.» —
— Csakhogy azt is mindjárt másra
bízták — «Akkor ügyefogyott»

Ülj mellém a kandallóhoz!

Fel van szítva melege.

KISFALUDY SÁNDOR Csobánc (1807).

Üsd az
Orrát, magyar, ki bántja a tied'.

KATONA JÓZSEF
szakasz (18.14).

Bánk bán, II.

Üss, de hallgass meg!

L. Παταξον μὲν, ἀκουσον δέ.

Vadat és halat, s mi jó falat.

ARANY JÁNOS A walesi bárdok
(1854).

Vágd, fiam, vágd, Forgács,
Tied leszen Gimes és Gács.

Hagyomány szerint így biztatta
1387-ben Nagy Lajos özvegye, ERZSÉ-
BET, Forgács Balázst II. (Kis) Ká-
roly megölésére. (Alkalmasint egy-
korú népballada töredéke.)

Vágynak olyan perccetek
Az embernek életében,
Amelyekben setét leszen
Fejében és szívében.

KÖLCSEY FERENC mint «a költő
tanítását» idézi A kárpáti kincstár
című elbeszélésében. V. ö. Vannak
pillanatok az ember életében.

Vagyon egy fő város
 Mellynek neve Buda,
 Buda mellett egy víz
 Mellynek neve Duna,
 A' Dunában egy bal,
 Mellynek neve Harisa!
 Egy más szeretőket
 Az Úr Isten tartsa!
 XVII. századbeli borének.

Vajh ki ő és merre van hazája?

VÖRÖSMARTY MIHÁLY Szép Ilonka
 (1833)

Vajúdnak a hegyek.

L. Parturiunt montes.

Vak vezet világtalant.

SZENT MÁTÉ 15, 14.

Vaksággal megverni.

MÓZES 1, 19, H.

Valahogy csak lesz, mert még úgy soha
 sem volt, hogy sehogy se lett volna.

Justh	Zsigmond	(1863—1894)
A	puszta	könyve
(1891)	a	szanyi
		bíró
		szájába
		című
		művében
		adja

ezt a magyar parasztbölcsességet.

Valahol messze,
Valaha régen ...

KISS JÓZSEF Egy sir.

Valakik fegyvert fognak, fegyverrel kell
vesznek.

SZENT MÁTÉ 26, 52.

Valami rothad [bűzlik] Dániában.
(Arany János: Rothadt az államgépben valami.)
Something is rotten in the State of Denmark.
WILLIAM SHAKSFERE *Hamlet* (1602).

(S) valamint a pisztoly otthon van a tokban,
Otthonos ő minden udvari titokban.
SAROSI GYULA Arany trombita
versezetéből (1849).

Van bíró a felhők fölött.

BAJZA JÓZSEF Apotheosis (1834).

Van-e egy marok föld a magyar hazában,
Amelyet magyar vér meg nem áztatott?.

PETŐFI SÁNDOR Van-e egy marok
föld ... (1848).

Van-e, ki e nevet nem ismeri,?

PETŐFI SÁNDOR A tintás üveg (1844),

Vannak emberek, akik olyanok, mint a kéményseprők; piszkosak lesznek, mire feljutnak a magasba, s annál piszkosabbak, mennél magasabbra kúsznak.

MADARÁSZ LÁSZLÓ mondta a XIX. század 40-es éveiben.

Vannak pillanatok az ember életében.
Es gibt im Menschenleben Augenblicke.
 F. SCHILLER *Wallensteins Tod*
 (1779).

Várja, várja, de hiába várja.

ARANY JÁNOS A rab golya (1847)
 verse «Várja, várja, mindig várja»
 sorának megmásítása.

Várjátok meg a háromórai vonatot.

EUGÈNE LABICHE *Un million*
 (Egy millió) című vígjátékából.
 Színészeink között járatos, mikor
 türelemre, várakozásra kérnek

Varsóban rend uralkodik.
L'ordre règne à Varsovie.

SEBASTIANE francia miniszter c
 szavakkal jelentette Varsó megvé-
 telét 1831 szeptember 6-án.

Vaskalapos.

Vaskalapnak nevezték a debreceni deákok azt a háromszögletűre felhajtott karimájú kemény kalapot, melyet 1774-től fogva a másfél századig divatozott *sinkó* (magas süveg) helyett viselniük kellett. A vaskalap a XIX. század elején divatját kezdte múlni, s már csak a hagyományhoz makacsul ragaszkodó öregebb papok és professzorok hordták. Innen ered a kortól elmaradt, ósdi embereknek ez elnevezése.

Vaspennával kősziklára írni,

JÓB 19. 24.

Vasvesszővel kormányozni.

ZSOLTÁROK 2, 8—9.

Vége! volt — nincs; de ne tapsolj, hazám.
 KATONA JÓZSEF Bánk-bán, IV.
 szakasz (1814).

Végső, de nem utolsó.

L. Last, not least.

Végy magadhoz pénzt.
Provide thy money.

WILLIAM SHAKSPERE *Othello*
 (1604), fordította Szász Károly.

Vegyes érzelmek.

GYULAI PÁL szokta anekdotázni,
 hogy ez a kifejezés Táncsics Mihály-
 tól ered.

Veletek, általatok, ha nektek tetszik; nélküle-
 tek, sőt ellenetek, ha kell.

KOSSUTH LAJOS a Pesti Hírlap-
 ban (1841).

Veri a mellét.

SZENT LUKÁCS 18, 13.

Vérszagra gyúl az éji vad.

ARANY JÁNOS A walesi bárdok.
 (1864).

Vérszopó.

SÁMUEL 2, 16, 7.

Vessünk fátlyolt a múltakra!

DEÁK FERENC 1861 május 13-án
 mondott országgyűlési beszéde nyo-
 mán keletkezett.

Vetemedjünk tettlegességre izraelita polgártársainkkal szemben.

TÓTH BÉLA csúfolta így 1884-ben,
 a tiszta-eszlári vérvád pöre alatt,
 azokat a sunyi antisemitákat, akik
 a német *hatit's die Juden* (üssük a
 zsidót) jelszóban élő eszmét illedel-
 mes formában hirdették.

Vezérszavakom,

JÓKAI MÓR nevezte így az elbúnyt
 Rudolf trónörökös a Nemzetben
 (1889).

Vígan dudál
 A portugál.
Les portugais
Sont toujours gais.

A. VANLOO ÉS LETERRIER. A nap
 és az éj. fold. Evva Lajos.

Vigasztaló Szent Lélek.

SZENT JÁNOS, 14, 26.

Vihar egy pohár vízben.
Tempete dans un verré d'eau.
 MONTESQUIEU mondotta a kis
 San Marino köztársaság forrongá-
 sára (XVIII. század első felében).

Világfájdalom.

Weltschmerz.

JEAN PAUL (igazi néven FRIEDRICH
 RICHTER) *Selina oder über die Un-*
sterblichkeit (1827).

Világirodalom.

J. W. GOETHE (1827).

Világpolgár.

A

L. Kosmopolita.

Viperafajzat.

†

SZENT MÁTÉ 3, 7.

Virág mit ér, mit ér a bérc nekem ?

Hazát kíván, hazáért ver szívem.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF *Búcsú* (1836).

Vitorláid meg vannak tépve bár,

Nemes hajónak látszol.

. . . *though thy tackle's torn,*
Thou show'st a noble vessel.

WILLIAM SHAKSPERE *Coriolanus*
 (1609), fordította Petőfi Sándor.

Vízet zavar; vagy nem sok vízet zavar.

PHAEDRUSNAK a farkasról és a
bárányról szóló meséjéből (1, 1.)
lettek.

Voltunk, mint ti,lesztek mint mi: por és hami.

Felirat a Széchenyi gróf-család
nagy-cenki sírkápolnáján.

Vörös fonál.

J. W. GOETHE *Wahlverwandt-
schaften* (1809).

Vulkánon táncolunk.

L. Notis dansons sur un volcan.

Xanthippe.

Sokrates házsártos felesége.

Zabolátlan nyelv.

SZENT JAKAB APOSTOL levele 1. 26.

Zengő érc és a pengő cimbalom.

SZENT PÁL APOSTOL Korinthus-
beliekhez írott első levele 13, 1.

Zöldszemű szörny [eteg],
A green-ey'd monster.

WILLIAM (1604),	fordította	SHAKSPERE Szász	<i>Othello</i> Károly.
A féltékenység.			

Zúg, morog a zivatar, zajog a zord éjszaki
szélvész.

KISFALUDY jából (1822).	KÁROLY	2-ik	gnómá-

Zsidrák.

Az donképen társa kodonozor (DÁNIEL 3, 16).	izraelitákat Dániel egyikének éggő	csúfoló próféta neve, kemencébe	e ama akiket	szó tulaj- három Nabu- vettetett

LATIN SZÁLLÓ IGÉK.

A. E. I. O. U.

III. FRIGYES	német-római	császár
(† 1493)	devisee. Értelmét	sokféle-
képpen	magyarázzák, latin és	német
szavakkal	is. Legismertebb az	<i>Aus-</i>
<i>triae</i>	<i>Est Imperare Orbi</i>	<i>Universo</i>
(Ausztria	uralkodik az egész	föld
kerekségén)	és az azonos	értelmű
<i>Alles</i>	<i>Erdreich Ist Oestcrreich</i>	<i>Unter-</i>
<i>tan.</i>		

A sagittis Hungarorum, libera nos, Domine!
 (A magyarok nyilaitól, ments meg. Uram, minket!)

Közhiedelem, hogy a honfoglaló
 magyarok száguldozásainak idejé-
 ben a németek és az olaszok a litá-
 niába foglalták e kérést.

Ab ovo.

(A tojáson vagyis Léda tojásán kezdve.)

HORATIUS Ars poetica.

Ab ovo usque ad mala.
(A tojástól az almáig.)

HORATIUS	<i>Satirae</i>	(1,	3).	A.	m.
elejétől	végéig;	célzás	arra,	hogy	a
rómaiak	ebédje	tojással		kezdődött	
és almával	végződött.				

Ab unó disce omnes.
(Egyről ismerd meg mindnyáját.)

Virgilius *Aeneis* (2, 65).

Achates.

L. Fidus Achates.

Acheronta movebo.

L. Flectere sí nequico superos etc.

Ad audiendum verbum regium.
(Királyi szó hallására [idézni]).

I.	FERENC	királyunk	korában
mondták	így,	mikor	a felség
magyar	urakat	maga	elő
politikai		maguktartásáért	hívatta,
gálja őket.			hogy
			megdor-

Ad kalendas graecas.

AUGUSTUS	császár	szokta	így	ki-
fejezni	a	,soha	napján'-t,	mert
görög	naptárban	nem	voltak	a
dák.				kalen-

Ad majorem dei gloriam.

L. Omnia ad majorem dei gloriam.

Ad multos annos!

Püspökszentelés	után	háromszor
énekli ezt az	új püspök	fölszente-
lője előtt,	mindannyiszor	térdet
hajtvá.		

Ad nos, ad salntarem undam.

(Hozzánk, az üdvösséges vízhez.)

Az anabaptisták	éneke	A	próféta
operában; (szövegét	írta	Seribe,	zené-
jét szerzetté Meyerbeer, 1849).			

Ad perpetuam rei memoriam.

L. In perpetuam rei memóriám.

Ad (vagy: in) usum Delphini.

(A királyfi használatára.)

A gyermek	XIV.	LAJOS	használa-
tára megrostált	és	kiadásokat	megmásított
római klasszikus			nevez-
ték így (1668).			

Adhuc suh iudice lis est.

L. Grammatici cortant etc

Aequam temento rebus in arduis

Servare mentein.

(A szerencsétlenségben őrizd meg nyugodt lelkedet.)

HORATIUS *Odes* (2, 3).

Aere perennius.

L Exegi monumentum etc.

Affirmanti incumbit probatio.

(A bizonyítás annak kötelessége, aki állít.)

Római jogi axióma.

Afflavit Deus et dissipati sunt,

(Rájok fuvallt az Isten és széjjelszóródtak)

II.	FÜLÖP	spanyol	királynak	1538-
ban	Anglia	ellen	indított	hajóhadát
a	viharok	megsemmisítették-		Ennek
az	eseménynek	az	emlékét	őrzi a
talán	MÓZES 2,	15,	10	nyomán kelet-
kezett ~				

Agnus Dei.

(Isten báránya.)

SZENT JÁNOS I, 29, 36. (*Vulgata.*)

Alia jacta est.
(A kocka el van vetve.)

JULIUS CAESAR mondta Kr. e.
49-ben, midőn hadseregével átkelt
a Rubicon folyón,

Alios ego jam vidi ventos.
(Más szeleket is láttam én már.)

CICERO *In Pisonem* (9) nyomán.

Alta ruit cédrus, silvse trepidate minores.
(A magas cédrusfa ledőlt, reszketettek kicsiny ligetek.

Újlatin vers; talán ZAKARIAS II,
2 nyomán.

Altér ego.
(Másik_én.)

ZENO stoikus bölcs (t Kr. e. 200)
mondásának tartják

Altér rixatur de lana *saepe* caprina.
{Más gyakran a kecske gyapján veszekszik }

HORATIUS *Epistolae* (1, 18). A. m.
haszontalan dolgon civódni; a kecs-
kének ugyanis nincsen gyapja.

Amice carissime, cras pendebis!
(Holnap függni fogsz, kedves barátom!

BÁRÓ EÖTVÖS IGNÁC királyi biz-
tos szokta mondani az 1831-iki
koleralázadás alatt a kézre került
főkolompосoknak; s szavának állt.

Atnicus certue in re incerta cernitur.
(A biztos barát a bizonytalan dologban ismerszik meg.)

ENNIUS (t Kr. e. 169)

Amicus Plató, sed magis ainica veritas.
(Barátom Plató, de még inkább barátom az igazság.)

AMMONIUS, Aristoteles életrajz-
írója nyomán.

Amorem populis meis.
(Népemre hagyom szeretetemet.)

I. FERENC osztrák császár és
magyar király (t 1835) végrendele-
téből.

An nescis longas regibus esse manus?
(Nem tudod, hogy a királyok keze hosszú?)

OVIDIUS *Heroidae* (17.)

Anathema sit.
(Legyen átkozott.)

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
beliekhez írott első levele 16, 22.
(*Vulgata*.)

Ante mortem ne laudes hominem quemquam.
(Halála előtt ne dicsérsj senkit.)

Jézus, SIRÁK FIA, ír, 30.

Apaga Satana!
(Távozz tőlem, Sátán!)

SZENT LUKÁCS 4, 8. (*Vulgata*)

Apparet id etiam caeco.
(A vak is látja.)

LIVIVS (32),

Aquae furtivae dulciores sunt.
(A lopott vizek édesebbek.)

SALAMON PÉLDABESZÉDEI 9, 17.

Argumentum baculinum.
(Fütykös-érv.)

A középkori tudósok kedvelt kife-
jezése. V. ö. Hol nem győzsz okkal,
vágj bátran közbe botokkal.

Árva fuisti, Petre, Árva eris et in Árva morieris.
 (Árva voltál, Péter, árva is leszel és Árvában fogsz
 meghalni.)

Hagyomány szerint MÁTYÁS
 KIRÁLY mondotta Váradi (mellék-
 nevén: Árva) Péter kalocsai érsek-
 nek, mikor 1484-ben Árva várába
 záratta.

Asinus ad lírám.
 (Szamár a lanthoz.)

VARRÓ De lingua latina (3, 16-)

At pulchrum est digito monstrari et dicier: hic est!
 (Szép, ha ujjal mutatnak ránk, s azt mondják: ez az!)

PERSIUS Satirae (1, 28).

Audentes fortuna iuvat.
 A merésznek kedvez a szerencse.)

Virgilius Aeneis 10, 284.

Audacter calumniare, semper aliquid hseret.

L. Calumniare audacter etc.

Audiatur et altera pars.
 (Meghallgatandó a másik fél is.)

Az athenei bírák esküformájának
 nyomán.

Aurea mediocritas.
(Arany középser. FÖLDI JÁNOS fordítása.)

HORATIUS *Odes* (2, 10).

Auri sacra faines.
(Az átkozott aranyra-éhezés.)

VIRGILIUS *Aeneis* (3, 57).

Austrié est imjierare orbi uuiverso.

L. A. E I O. U.

Aut Csesar, aut nihil.
(Vagy Ctesar, vagy semmi.)

CEASERA BORGIA kardinális (t 1507)
jelmondata.

Ave, imperator, morituri te satutant!
(UdvÖzlégý császár, a halálnak szántak köszÖDteDek
tégedet!)

A Fucinus-tó csatornájának befe-
jezésekor rendezett véres viadal
előtt kiáltották ezt a cirkuszba be-
vonuló bajvivók Claudius császár
felé, hogy kegyelmezzen meg nekik.

Baculus in angulo, ergo pluit.

(Ajtó megett a füstély, azért csepeg az eszterha

Pósházi János fordítása, 1669)

A scholasticusok példája a ferde
logikai következtetésre: azért esik
az eső, mert aki sétálni akart indulni,
a sarokba támasztotta botját.

Barba non facit philosophum.

(Nem a szakái teszi a filozófust.)

HERODES ATTICUS görög politi-
kusnak (f 101) tulajdonítják.

Barbarus hic ego síim, quia non intelligor illis.

(Itt én vagyok a barbár, mert Ők nem értenek engemet.)

OVIDIUS *Tristia* 5, 10.

Beati possidentes.

(Boldogok a birtoklók.)

Egy római aphorismából lett

Beatus ille, qui procul negotiis

Ut prisca gens mortalium

Patema rtra bobus exercet suis,

Solutus omni fcnore.

(Boldog az, ki ügyes-bajos dolgoktól távol, mint a
halandók régi nemzetsége, ősi földet művel ökreivel
és nem uzsoráskodik.)

HORATIUS *Epodon liber* (2)

Bella gerant alii; tu felix Austria, nube!

Nam quiffi Mars aliis, dat tibi regna Venus.

(Am hadakozzék más; te, szerencsés Ausztria, ülj nászt!

Másnak Mars, néked Vénus ad új örököt.)

Bizonytalan eredetű epigramma.
Talán Lajos magyar trónörökös eljegyzésének és I. Maximilián császár esküvőjének napját, 1515 jul. 22-ikét örökíti meg, midőn a házassági szerződések megvetették a Habsburgok uralmát Magyarországon is, Csehországban is.

Bella matribus detestata.

(Az anyáktól átkozott háborúk.)

HORATIUS *Odes* (r, 1).

Bellum omnium contra omnes.

(Mindenek háborúja mindenek ellen.)

T. HOBBS angol jogbölcseleő
(1588—1679) szerint ez a természetes állapot. (*Leviathan*, 18. fejezet)

Bene qui latuit, bene vixit.

(Aki jól elrejtőzött, jól élt.)

OVIDIUS *Tristia* (3, 4).

Bernardus valles, Benedictus montes amabat;
Oppida Franciscus, mágnás Ignatius urbes.
(Szent Bernát völgyekbe építette monostorait, szem
Benedek hegyekre; szent FereDC mezővárosokban
Loyoiái szent Ignác, a jezsuita rend alapítója, nagy
városokban telepedett le.)

Jezsuita vers; talán a XVIII.
századból.

Bis dat, qui cito dat; nil dat, qui munera tardat.
(Kétszer ad, aki rögtön ad, semmit sem ad, ki késve ad.)

Középkori leoninus, talán PUBU-
LIUS SYRUS 245-ik sententiája nyo-
mán, Ismeretes e tréfás alakja is;
Bis dat, qui non biztat

Brevis esse laboro, obscurus fio.
(Ha arra törekszem, hogy rövid legyek, homályossá
vállik írásom)

HORATIUS Ars poetica.

Caesar non supra grammaticos.
(A. grammatikusoknak a császár sem parancsol)

Régi anekdota szerint ZSIGMOND
királyunk a konstanci zsinaton latin
nyelvhibát követett el, s akkor őt
a piacenzai érsek megfeddette.

Calumniare audacter, semper aliquid terel.

Csak bátran kell rágalmazni, mert a rágalomból
mindig ott tapad valami.)

Némelyek PLUTARCHOS egy anek-
dotájában keresik forrását.

A

Canis a non canendo.

A *canis* név onnan ered, hogy a kutya nem énekel.)

VARRÓ *De lingua latina* művének
egy szófejtését ferdítették így el.

Canis concupiscentia.

SZENT JÁNOS APOSTOL első levele
2, 16 *tcarnh concupiscentia*» (a test-
nek kívánsága) kifejezésének tréfás
elferdítése.

Canis, qui revertitur ad vomitum suum.

(Az eb megtér a maga okádására.)

SALAMONNAK PÉLDABESZÉDEI 26,10.

A

Cantabit vacuus coratn latrone viator.

(Vígán dalol az üreszebű vándor, mikor jön az

útonálló.)

JUVENALIS satíráiból (10, 22).

Carpe diem.
(Élj a mai nappal.)

HORATIUS *Odes* (1, 11).

Casetis ille bonus, qnem dat avara manus.

(Az a jó sajt, melyet fősvény kéz ad.)

A salemói orvos-iskola *Régimén*
sanitatisából (XI. század).

A

Castis omnia casta.

Vagy:

Omnia munda tintindis. (*Vulgata.*)

(Mindenek tiszták a tisztáknak.)

SZENT PÁL APOSTOL Titushoz írt
levele r, 15.

Causa bibendi.

L. Titulus bibendi.

Caveant constUes.

L. Videant consules etc,

Ceterum censeo Carthaginem esse delendam.

(Továbbá azt tanácslom, hogy Karthágót porrá kell
tenni.) ,

CATO MAIOR († Kr. e. 149) szokta
így végezni a római senatusban
minden beszédét.

Cicero pro domo sua,
(Cicero a maga házáért.)

CICERO beszéde saját háza ügyében.

Circumspectus ac prudens.
(Tiszteletreméltó és értelmes.)

MÁTYÁS KIRÁLY óta deák okleveleinkben a városi polgárok (római eredetű) címe.

Cito, tuto et jucunde.
(Gyorsan, biztosan és vígan.)

GALENUS óta a sebészi beavatkozás, főképpen a metszés kellékeit összefoglaló kifejezés.

Civis romanus sum.
(Római polgár vagyok.)

E szavakkal szoktak a rómaiak jogaikra hivatkozni, valahányszor sérelem fenyegette őket.

Claudite iám rivos, paeri; sat prata biberunt.
(Zárjátok el már a zsilipeket, legények; a rétek eleget ittak.)

VIRGILIUS *Ed.* 3, utolsó sor.

Cogito, ergo sírni.
 (Gondolkozom, tehát vagyok.)
 RENÉ DESCARTES (CARTESIUS)
Principia philosophiae (1644).

Colligite *qute superaverunt* fragmenta, ne
 pereant.
 (Szedjétek fel a maradék darabokat, hogy semmi el
 ne vesszen benne.)

SZENT JÁNOS EV. 6, 12.

Concordia parvæ res crescunt, discordia maxi-
 mas dilabuntur.

(Egyetértéssel akis dolgok is megnőnek, egyenetlenség
 révén pedig a legnagyobbak is elpusztulnak)
 SALLUSTIUS *Jugurtha* (10).

Congeries lapidum multis congesta rapinis,
 Corruet, et raptus alter habebit opes.
 (Sok rablással összehordott kőhalmaz; össze fog
 omlani, s másé lesz a rablott vagyon.)
 Állítólag HANGAY Zakariás piarista
 († 1766) írtagróf Grassalkovich Antal
 gödöllői kastélyára.

Conscia mens recti famse mendacia ridet.
 (Az igaz ember lelkiismerete neveti a hazug vádakát.)
 OVIDIUS *Fasti* (4, 311).

Consuetudo est altera natura,
(A szokás második természet)

CICERO *De finibus* (5),

Consummatum est!
(Elvégeztetett.)

SZENT JÁNOS 19, 30 (Jézus utolsó szava.)

Conticuere omnes, intentique óra tenebaot.
Mindenek elhallgattak és *vigázva* figyeltek.)

VIRGILIUS *Aeneis* (2, 1).

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
(Halál ellen nincs fű a kertben. Mikes Kelemen.)

A saiernoi orvos-iskola *Régimén sanitatisiból.* (XI. század.)

Conventus ventus, synodus nodus.

E szójátékot a magyarországi lutheránusok csinálták; azt jelenti, hogy az egyház-gyűlés határozata nem kötelező, csak a zsinaté az.

Credat Judseus Apella.
(Higgye Apella zsidó.)

HORATIUS *Satirae* (1, 5).

Credo, quia absurdum.
(Hiszem, mert képtelenség.)

TERTULLIANUS *De came Christi*
(5) nyomán.

Cui licitus est finis, etiam licent média.

L Finis sanctificat média.

Cujus régió, ejus reügio.

Az 1526-iki speieri birodalmi gyűlésen kimondták, hogy vallás dolgában kiki úgy intézkedhetik, ahogy Isten és a császár előtt felelősséget vállalhat érte. Ezt a fejedelmek úgy értelmezték: ~.

Cum grano salis.
(Egy szem sóval.)

Idősb PLINIUS Naturális históriáé libri (23, 8) nyomán.

Cunctator.
(Késedelmező.)

QUINTUS FABIUS római dictator mellékneve, azóta, hogy Hannibállal a trasimeneusi vereség után (Kr. e. 217) kerülte a nyílt ütközetet; aztán a cannaei csata igazat adott neki.

Dat Galenus opes, fert Justinianus honores,
 Pauper Aristoteles cogitur iré pedes.
 (Az orvos meggazdagszik, a törvénykezés embere
 tisztségekre jut, de a szegény bölcselkedő bizony
 csak gyalog jár.)

Középkori barát-leonimus.

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.
 (Mikor a kis tolvajt akasztják, a nagy az ablakból
 nézi. MARTON JÓZSEF fordítása.)

JUVENALIS satiráiból (2, 63).

Date obulum Belisario,
quem fortuna evexlt, invidia oculis privavit
 (Adjatok fillért Belizárnak, kit a szerencse fölemelt,
 de az irigység megfosztott szemétől.)

A régi mendemonda szerint kol-
 dussá lett VI. századbeli bizánci
 hadvezér, Belizár mondása.

Dátum Zborovise, sub centum tiliis,
 (Kelt Zboróban, a száz hársfa alatt.)

III. RÁKÓCZY GYÖRGY erdélyi
 fejedelem († 1660) szokta így kel-
 tezni a zborói kastélyban írott leve-
 leit.

Davus sum, non Oedipus.
(Davus vagyok, nem Oedipus.)

TERENTIUS *Andria* (I, 2).

De gustibus et coloribus non est disputandum.
(Ízlésről és színekről nem kell vitatkozni.)

Legvalószínűbb, hogy a scholasticusoktól ered.

De tana caprina.

L. Altér rixatur etc.

De mortuis nil nisi bene.
(A halottakról semmit, vagy jót.)

CHILON görög bölcsnek tulajdonítják.

De omni re scibili et de quibusdam aliis.
(Minden tudható dologról és némely más egyebekről.)

VOLTAIRE ferdítette így el a korán-érettségéről híres Pico DELLA MIRANDOLA humanista (t 1493) egy tétel-címét.

De profundis clamavi ad te, Domine
(A mélységből kiáltok hozzád, óh Uram.)

ZSOLTÁROK 129, 1. (*Vulgata.*)

De strigis, quae non sūnt, nulla qusectio fiat.
 (Lidércek ellen, minthogy nincsenek, semmi kereset
 ne legyen.)

KÖNYVES KÁLMÁN törvényeiből.
 (Nem a rontó boszorkányokról
 szól — azoknak megbüntetéséről
 ugyané törvény intézkedik — hanem
 a bűvösök bizonyos fajtájáról, a
 lidérc-alakot öltökről.)

De te fabula uarratur.

L. Mutató nomine etc.

Deficiente pecu-, deficit omne -nia,
 (Hogyha nincsen költség, nincsen semmi -ság -ség.)
 F. RABELAIS *Gargantua* (1553).

Dei gratia.
 (Isten kegyelméből.)

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
 beliekhez írott első levele 3, to.
 (*Vulgata.*)

Desinit in piscem mulier formosa supeme.
 (Halban végződik a felül szép nő.)

HORATIUS Ars poetica

Deus ex machina.

A római színházakban neveztek
így a gépek segítségével hirtelen
megjelenő isteneket

Diabolus rotse.

A római papságban a középkor
óta ismeretes neve annak a sze-
mélynek, aki a boldoggá vagy szentté
avatást megelőző ügynevezett pő-
rökben hivatalból ellenokokat hoz
fel a boldoggá vagy szentté avatás
ellen.

Diem perdidit.

(Egy napot elveszítettem.)

TITOK római császár szokta mon-
dani, ha egy nap nem tett semmi
jót.

Dies irae, dies illa,
Solvat seclum in favilla,
Teste Dávid tūm Sibylla.
(Napja Isten haragjának
Végét veti a világnak,
Ez szavok a prófétáknak.)

CELANOI BOLDOG TAMÁS (†1275)

Difficile est satiram non scribere.

(Nehéz nem írni szatírárt.)

JUVENALIS szatíráiból (r, 39).

Digitus Dei.

(Isten ujja.)

MÓZES 2, 8, 19. (*Vulgata.*)

Dii minorum gentium.

(Kisebb rendű istenek.)

CICERO *Tűse. disp. (1,17) • maiorum
gentium dit kitételéből.*

Dilucidum intervallum.

L. Lucidum intervallum.

Dimidium facti, qui empit, habét.

(Már félig kész, aki elkezdett valamit.)

HORATIUS *Epistolae* (1, 2).

Dira necessitas.

(Borzasztó szükség.)

HORATIUS *Odes* (3, 24).

Discite mortales non temerare fidem.

L. Romulidae Cannas etc.

Divide et irnpera!
 (Szakaszd pártokra a népet és uralkodjál rajta!)

Alkalmasint XI. LAJOS francia
 királytól († 1483) ered.

Do ut des; do ut facias; facio tibi des; facio
 ut facias.

(Adok, hogy adj; adok, hogy tégy; teszek, hogy
 adj; teszek, hogy tégy.)

A római jog szerint a reális
 szerződésnek négy módja.

Docendo discimus.
 (Tanítva tanulunk.)

SENECA 7-ik leveléből.

Docti male pingunt; indocti pejtt.
 (A tudós emberek írása csúnya; de a tudatlanoké
 még csúnyább.)

Középkori barát-elmésség.

Domine, non sum dignus (ut intres sub tectum
 rneum).

Uram, nem vagyok méltó (hogy házamba jöjj).
 SZENT MÁTÉ 8, 8. (*Vulgata*)

Dominos vobiscum.
(Az Úr legyen veletek.)

RUTH KÖNYVE 2, 4.

Donec eris felix, multos n nme rabi s amicos;
Tempom si fuerint nubila, solus eris.
(Valamig boldog vagy, sok barátod van; de ha
beborul az idő, magadra maradsz.)

OVIDIUS *Tristia* (1, 9).

Dormitat interdum bonus Homerus.
(Elszundikál néha a jó Homeros is.)

*HORATIUS nyomán. L. Quandoque
bonus dormitat Homerus.*

Dueunt volentem fata, nolentem trabunt.
(A végzet az akarót vezeti, a nemakarót hurcolja.)

SENECA 107-ik leveléből.

Dulce et decorum est pro patria mori.
(Édes és dicső meghalni a hazáért.)

HORATIUS *Odes* (3, 2).

Dtim Roma deliberat, Saguntum perit.
(Míg Róma tanácskozik, Saguntum elvész.)

LIVIUS 21-ik könyve nyomán.

Duo quum faciunt idem, non est idem.
 (Ha ketten teszik ugyanazt, nem ugyanaz.)

TERENTIUS *Adelphi* (5, 3) nyomán.

Duplex libelli dós est.
 (Kettős haszna van a könyvnek.)

PHAKDRUS, meséinek prológosában.

Ego primám tollo, nominor quoniam leo.
 (Én az első részt veszem, mert oroszlán a nevem.)

PHAEDRUS 1, 3 meséjéből. V. ö.
 Oroszlánrész.

Ego sum A et Ω.

L. Én vagyok az alfa stb.

Ego sum via, veritas et vita.
 (Én vagyok az út, az igazság és az élet.)

JÁNOS 14, 6. (*Vulgata*.)

Labuntur anni.
 (Haj, Postumus barátom, múlnak az iramló évek!)

HORATIUS *Odes* 2, 11.

Eripuit ccelo fulmen, sceptrumq̄ tyrannis.
 (Elragadta az ég től a villámot, a zsarnoktól meg a
 királyi pálcát.)

TURGOT (†1781) írta Franklinra.

Emire humánum est.
 (Tévedni emberi dolog.)

SENECA *Controvers* 4, 3, talán
 Theognis görög költő nyomán.

Est deus in nobis.
 (Isten van bennünk.)

OVIDIUS *Fasti* (6, 5)

Est modus in retus, sunt certi denique fines.
 (Mindennek van mértéke, végre is vannak bizonyos hatá-
 rok)

HORATIUS *Satirae* (1, r)

Et in Arcadia ego.

(Én is voltam Árkádiába.)

B. SCHEDOM modenai festő (f 1615
 egy képének felirata.

Et tu mi fili, Brute?
 (Te is, fiam, Brutus?)

JÚLIUS CAESAR utolsó szavai,
 mikor a reá rohanó gyilkosok között
 megláta Brutust.

Et Verbum caro factum est.
(És az íge testté lön.)

SZENT JÁNOS EV. I, 14.

Európa libertati asserta.
(Európa szabaddá lett.)

I. FERENC császár emlékpénzén,
melyet a napóleoni háborúkban el-
foglalt francia ágyúkból veretett
(1815).

Ex lacrimis Hungarorum.
Aus den Tbäumen der Ungarn.
(A magyarok könnyeiből)

GRÓF CARAFFA, az eperjesi hóhér
bécsi palotájára írták titkos kezek
egy éjtszaka.

Ex malis eligere minima.
(A legkisebbek rosszat választani)

CICERO *De officiis* (3, 33).

Ex nibilo nihil.
(Semmiből semmi sem lehet.)

LUCRETIVS *De rerum natura* 1,149)
nyomán.

Ex ungue leonem.
(Oroszlánt a körméről.)

Plutarchos ALKAIOSNAK tulajdo-
nítja. Lukianos Phldiasról mondja,
hozy az oroszlán körméből meg
tudta határozni az egész oroszlán
testalkatát.

Excelsior!
(Magasabbra!)

H. W. LONGFELLOW észak-ame-
rikai költő († 1882) egy balladájá-
nak a címe.

Exegi monumentum tere perennius.
(Ércnél maradandóbb emléket emeltem magamnak.)
HORATIUS *Oda* (3, 30).

Eximam regem Mathiam ex ore Hungarorum.
(Kiveszem Mátyás király dicséretét a magyarok szá-
jából.)
II. JÓZSEF császár.

Exmissis deletis et mutatis mutandis, admittitur.
(Elhagyva a kitöröltöket és megváltoztatva a meg-
változtatandókat, jóváhagyatik.)

A deákos világban könyv-censorok
régii hagyományos záradéka a kézirat
végén

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.
(Csontajainkból fog feltámadni a bosszúálló.)

VIRGILIUS *Aeneis* (4, 625).

Experto crede Ruperto.

(Higgy a tapasztalt Rupertusnak)

tExpertocreditet VIRGILIUS *Aeneis*-
éből vaió (rí. 283). De nem tudjuk,
ki az a Rupertus, akire ez a középkori változat vonatkozik.

Extra Hungariam non est vita; si est vita, non
est ita.

(Nincsen másutt élet, csak Magyarországon;

Ha van is, de ilyen nincs egész világon.)

A Hármás Kis Tükör fordítása.)

LUDOVICUS CAELIUS RÜODIGINUS

(Lodovico Riccbieri) olasz humanista (1450—1525) említi elsőben

Antiquarum lectionum libri triginta

(Velence, 1516) művében a jól élni

szerető magyar deákokról, kikkel

a padovai egyetemen ismerkedett

meg: *t Usurpatur ab eis adagiam:*

Extra Pannoniam non est vita, aut

si sit, non tamen esse ita t (Lib.

XVIII. cap. XXI.) Tehát e köz-

mondás — inkább is szálló ige,

mert irodalmi közlés révén maradt

reánk — Mátyás király korát dicsőíti,

ha ugyan nem még régibb.

Faber est suae quisqute fortun«.
(Kiki a maga szerencsájének a kovácsa.)

APPIUS CLAUDIUS verseiből
(Kr. e. 300 táján.)

Fabius Cunctator.

L. Cunctator.

Faciam Hungáriám captivam, postea mendicam,
Aeinde catholtcam.
(Magyarországot rabná, aztán koldussá, végül kato-
likussá fogom tenni.)

GKOF KOLLONICH LIPÓT kardiná-
lis († 1707)

Facies hippocratica.
(Hippokratesi arc.)

A haldoklók eltorzult arcát neve-
zik így, azért, mert HIPPOKRATES
részletesen leírta e jelenséget.

Facit indignatio versum.
(A harag a vers szülőanyja.)

JUVENALIS *Sat.* 1, 79.

Fa ve te linguis!
(Hallgassatok!)

HORATIUS *Odes* (5, 1.)

Fecerunt magnum áldumás.

L. Magnum áldumás.

Félix, qui potuit rerum cognoscere causas.
(Boldog, aki megismerhette a dolgok okait.)

VIGILIUS *Georgiái* (2, 490).

Festina letite.

(Lassan járj, tovább érsz.)

AUGUSTUS császár szavajárása volt.

Fiat justitia, et (aut) pereat inundus.

(Legyen igazság, és [vágyj] vesszen a világ.)

I. FBRDINÁND római császár és
magyar király (t 1564) jelmondatá-
nak állítják.

Fiat lux!

L, Legyen világosság.

Fiat piscis!

(Hát legyen hall)

SBPSI	LACZKÓ	MÁTÉ	krónikája
szerint	1611-ben	a	Bethlen
elől	futó	Forgách	Zsigmond
rális	házi	jezsuitája	mondta,
a sereg	még	pénteken	is csak
ehetett. («Tekintsük hálnak.»)			lőhúst

Fides penes auctorem.

(A dolog hitelessége a szerzőben van.)

SALLUSTIUS *Jugurtha* (17).

Fides, spes, charitas.

(Hit, remény, szeretet.)

SZENT PÁL APOSTOL Korinthus-
betiekhez írott első levele 13, 13.

(*Vulgafa.*)

Fidus Achates.

(A hű Achates.)

VIRGILIUS *Aeneis* (6, 158 és több-
szőr).

Filius ante patrem.

(A fiú az apa előtt)

Az ok és okozat összecserélésének
már a scholasticusoktól is használt
példája.

Finis coronat opus.

(Minden dolgot a vége dicsér.)

OVIDIUS *Heroidae* 2, 85.

Finis poloniae!

(Lengyelországnak vége van!)

Állítólag	KOSCIUSZKO	lengyel	had-
vezér	kiáltott	fel	így
cei	vesztett	csata	után
ő	maga	kereken	tiltakozott
hogy	valaha	ilyent	mondott
			maciejowi-
			a
			(1794);
			de
			ellene,
			volna.

Finis sanctificat media.

(A cél szentesíti az eszközöket.)

A jezsuitáknak tulajdonított tétel;
de ők ezt soha sem hirdették.

Flagellum Dei.

L. Isten ostora.

Flectere si neq̄ttee superos, Acheronta movebo.

(Ha nem tudom meglágyítani az isteneket, a poklo-
kat indítom fel.)

VIRGILIUS *Aeneis* (7, 312).

Flete cura flentibus.

L. Gaudete mm gaudentibus.

Fluctuat, nec mergitur.

(Hányódik, de nem merül el.)

Páris városa hajót ábrázoló címe-
rének devisee.

Foetor judaicas.

(Zsidóbűz.)

A. SCHOPENHAUER Die beiden
Grundprobleme der Ethik (1841).

Forma dat esse rei.

(A forma a dolog lelke.)

A scholasticusok tanítása

Fortes fortuna adjuvat.

(Az erőseket segíti a szerencse.)

SIMONIDES görög bölcs (t Kr. e. 469).

Frangit, sed non flectitur.

(Törik, de nem hajlik.)

A FRANGE PÁN-CSALAD népetymo-
 logiás jelmondata.

Fuimus Troes.

(Trójaiak voltunk mi)

VIRGILIUS *Aeneis* (2, 325).

Fuit.

(Volt.)

HORVÁTH JAKAB pesti ügyvéd és
 buzgó szabadkőműves († 1806) íratta
 ez egy szót sírkövére (mely ma is
 áll a városligetben).

Furor teutonicuss.
(A teuton düh.)

LUCANUS *Pharalia* (1, 256)

Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.
(Örüljetek az örülőekkel, és sírjatok a sírókkal.)

SZENT PÁL APOSTOL a Rómabeliek-
hez írott levele 12, 15. (*Vulgata.*)

Genus irritabile vatum.
(A költők hirtelenharagú fajzata.)

HORATIUS *Ej*>. II. 2, 102.

Graca sunt, non leguntur.
(Ez görögül van, nem olvassuk.)

A középkorban mondták a görög-
gül többnyire nem tudó tanítók, ha
szövegolvasás közben görög helyre
bukkantak. Ma akkor használjuk e
szálló igét, mikor valami nehéz dol-
got könnyedén mellőzni akarunk.

Grammatici certant el adhuc sub iudice lis est.
(A tudósok vitatkoznak és még bíró előtt van a per.)

HORATIUS *Ars poetica.*

Gutta cavat lapidem.
(A vízcsepp kivájjja a követ.)

OVIDIUS *Ex ponto* 4, 10.

Habeat sibi.

(Károli Gáspár szerint: Tartsa magának.)

MÓZES 1, 38, 23. (*Vulgata.*)

Habemus papam.

A	pipaválasztás	(Van pápánk.)
régi	hagyományú	eredményének
<i>Annuntio</i>	<i>vobis</i>	<i>ga</i>
<i>Pápám</i>	<i>habemus,</i>	<i>Eminentissimum</i>
<i>Reverendissimum</i>	<i>Dominum</i>	<i>N.</i>
<i>qui</i>	<i>sibi</i>	<i>imposuit</i>
örömet	hirdetek	néktek.
főmagasságú	és	főtisztelendő
úr. ki a N nevet vette föl.)		

Habent stia fata libelli,
(A könyveknek is megvan a maguk végzete.)

TEKE.VTIANUS MAURUS *Carmen*
heroicum (218).

Hanc veniam petimusque damusque vicissim.
(Ezt az engedőimet kérjük is, adjuk is viszont.)

HORATIUS *Ars poetica.*

Hannibál ante portás.
(Hannibál a kapuk előtt van.)

CICERO *Philippica* (X, 5).

Hic Rhodus, hic salta.
(Itt van Rhodus, itt ugorját)

AISOPOS	203-ik	meséjéből.	A	hen-
cegő	azzal	kérkedik,	hogy	ő
szigetén	mekkorát		ugrott.	Rhodus
mondják neki: ”				Erre

Hinc illse lacrimae!
(Ez hát a könnyek oka!)

TERENTIUS *Andria* (I. 1.).

Hoc erat in votis.
(Ez volt a kívánságom.)

HORATIUS *Satirae* (2, 6).

Hoc volo, sic jubeo; sít pro ratione voluntas.
(Ezt akarom, így parancsolom; akaratom legyen az ok.)

UVENALIS szatíráiból (6, 223).

Hodie mihi, cras tibi
(Ma nékem, holnap néked.)

JÉZUS, SIRÁK FIA 38, 23.

Homo homini lupus.
(Ember embernek farkasa.)

PLAUTUS *Asinaria* (2, 4) nyomán.

Homo natus de muliere, brevi vivens tempore,
repletur multis miseriis.
(Az asszonyi állattól született ember rövid életű
és bővölködő háborúságokkal.)

JÓB 14, 1. (Vulgata.)

Homo proponit, sed Detis disponit.
(Az ember szándékát isten vezérli. PÁZMÁNY PÉTER
fordítása.)

KEMPIS TAMÁS Krisztus követése

(1. 19, 2)

Homo Bum; humani nihil a me alietium puto.
(Ember vagyok; semmi emberit nem Ítélek magam-
hoz idegennek.)

TERENTIUS Heautontimoruminos
1, 1).

Homo trióm literarum.
(Hárombetűs ember, t. i. *far*, tolvaj)

PLAUTUS.

Homo unius libri.

L. Timeo homincm nuius libri.

Honesta mors turpi vita potior.
(Inkább tisztos halált, mint gyalázatos életet.)

TACITUS *Agricola* (33).

Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique
tribuere.

(Tisztességesen élni, senkit sem bántani és minden-
kinek megadni a magáét.)

ULPIANUS (f 228) jogi axiómája.

Horresco referens.
(Iszonyodva beszélem el.)

VIRGILIUS *Aen*, 2, 204.

Horror vaevi.

L. Natura abhorret vacuuta,

Ibis redibis nttttquam per bella peribis.
(Elmentél megjössz nem háborúban lesz a véged.)

E leomnus a középkori nominalis-
ták gyártott példája a delphii kétér-
telmű jóslatokra. Az értelem az
írásjelektől függ. A deákban: *Ibis*
redibis, nunquam per bella peribis
vagy *tlbis, redibis nunquam; per*
bella peribis». A magyar fordítás-
ban: «Elmentél, megjössz; nem
háborúban lesz a véged» vagy «El-
mentél. Megjössz? Nem! Háború-
ban lesz a véged». V. ö. *Reginam*
occidere.

Ignorabimus.
(Soha sem fogjuk tudni.)

E. Du BOIS-REYMOND német phy-
siologus († 1896) mondta 1872-ben.
a természet megismerésének hatá-
rairól beszélve.

Ignoti nulla Cupido.
Az ember nem kíván olyat, amit nem ismer.)

OVIDIUS *Ars .j mamii* (3).

Impavidum ferient ruinate.

*L. Justim et tenacem propositi
virum etc.*

Imperare sibi maximum imperium est.
(Önmagán uralkodni a legnagyobb uralkodás)

SENECA ii3-ik leveléből.

Impossibilium nulla obligatio est.
(Lehetetlenségekre nézve nincs kötelezettség.)

Ifjabb CELSUS római jogász (t too).

In anima vili.

Régi orvosok éltek e kifejezéssel, midőn állatokon hajtottak végre kísérleteket, Azt akarták kifejezni vele, hogy lelketlen állatokat áldoztak tudományos célra. Másképpen. in *corpore vili* (hitvány testen). De néha akkor is mondták mindkettőt, mikor menthetetlenek vélt beteg embert használtak kísérletezésre.

In flagranti (*crimine comprehendere*)

(Hevenyében való tetten érni.)

A CODEX JUSTINIANEUSbóé (9-ik könyv, 13-ik fejezet).

In hoc signo vinces.

(E jelben fogsz győzni.)

A legenda szerint midőn Nagy Konstantin császár 312-ben Maxentius ellen hadba indult, az égen kereszt tunt fel, e görög szavakkal: **ΤΟΥΤΟ ΝΙΚΑ** (ezzel győzz). Innen az

In magnis et voluisse sat est.

(Nagy dolgokban akarni is elég.)

PROPERTIUS.

In medias res.

HORATIUS Ars poetica.

In pace ars mihi lex, in bello lex mihi Mars.

(Békében a művészet szab nekem törvényt, háborúban a hadisten.)

I. MAXIMILIAN császár?

In perpetuum rei memoriam.

(A dolognak örök emlékezetéül.)

A pápai bullák hagyományos kifejezése a IX. század óta. A közbeszédben *in* helyett gyakori az *ad* is.

In tristitia hilaris, in hilaritate tristis.

(Szomorúságban vidám, vidámságban szomorú.)

GIORDANO BRÚNÓ (t máglyán
1600) *I candelajo* című vígjátéká-
nak mottója.

In usum Delphini.

L. Ad usum Delphini.

In vino veritas.

(Borban vagy az igazság.)

ALKAIOS?

Incidis in Scyllam, cupiens vitare Charybdin.
 (A Scyllába ütközöl, mikor ki akarod kerülni a
 Chary bdist.)

GUALTHERUS AB INSUUS (Gautier
 de Lille vagy de Châtillon) egy
 deák eposábó! (1278).

Inde irac et lacrumse.
 (Innen a harag és a könny.)

JUVENALIS *Satirae* I, 168,

Infatidum, regina, jnbes renovare dolorem.
 (Kimondhatatlan fájdalom megújítását kívánod,
 királyné.)

VIRGILIUS *Aeneis* (2, 1).

Indocti discatit et áment meminisse periti.
 (A tudatlanok tanuljanak, a tudósok pedig örömet
 frissítsék fel ismereteiket.)

CH.-J.-F. HÉNAULT francia törté-
 netíró (1749).

Integer vit® scelerisque purus.
 (jámboréletű és minden bűntől tiszta ember.)

HORATIUS *Odes* (1, 21).

Inter arma silent Musaé.
(Háború idejében hallgatnak a múzsák.)

CICERO *isilent leges inter armai*
mondásából, *Pro Milone* (4).

Inter pocula.
(Poharak közt.)

PERSIUS, *Satirae* (1, 30),

Inter prandendum sit ssepe parumque bibendum.
(Évészközben gyakran kell inni egy keveset.)

A SALERNOI ORVOS-ISKOLA *Régimen*
sanitatisiból. (XI. század.)

Intra tnuros peceatur et extra.
(Vétkeznek a falak közt is, a falakon kívül is.)

HORATIUS *Epistolae* (1, 2).

Iipse dixit.

L. Ἀὐτὸς ἔφα.

Ipsissima verba-
(Legsajátabb szavai)

PLAUTUS *Trinummus* vígjátéki-
ban fordul elő a furcsa «*ipsissitnus*»
(legmagább) szó.

Ira furor brevis est.
(A harag rövid őrültség.)

HORATIUS *Epistolae* (1. 2).

Is fecit, cui prodest.
(A gonosztettet az követte el, akinek haszna volt belőle.)

Római jogi axióma.

Jam proximus ardet Ucalegon.
(Már a szomszéd Ucalegon [háza] ég.)

VIRGILIUS *Aeneis* (2, 311).

Judex dftmnattír, ubi nocens absolvítur.
(A bíró ítéltetik el, mikor bűnös mentetik föl.)

PUBLILIUS	SYRUS	257-ik	senten-
ctája.			

Jugi impatiens, libertatis incapax.
(A jármot nem szenvedheti, de szabadságra nem való.)

Némelyek	szerint	GRÓF	KOI.LŐ-		
NI	CH	LIPÓT	mondta	ezt	rólunk.
Döbrentei	Gábor	azt	állítja,	hogy	
BÁRÓ	JENISCH	BERNÁT	osztrák	dip-	
omatától (1734—1807) származik.					

Jugum caudinum.
(Caudiumi járom.)

PONTIUS	TELESINUS	samniumi
hadvezér	a rómaiakat	Kr. e. 321-ben
Cadium	mellett	megvervén, arra
kényszerítette	őket,	hogy jármon
bújjanak át	gyalázatuk	jeléül.

Jurare in verba magistri.
(A mester szavára esküdni.)

HORATIUS *Epistolat* (1, 1).

Justitia regnorum fundamentum.
(Az igazság az országok alapja.)

I. FERENC királyunk jelmondata.
(Ki csinálta neki?)

Justum et tenacem propositi virum.
(Az igaz és szándékában állhatatos férfút.)

HORATIUS *Odes* (3, 3).

Labor omnia vincit improbus.
(A szakadatlan munka mindent legyőz.)

VIRGILIUS *Georgica* (1, 145).

Labnntur anni.
(Múlnak az évek.)

HORATIUS *Odes* (2, 14).

Lana caprina.

L Alter rixitur etc.

Lapis offensionis.
(Botránykő.)

ÉZSAIÁS 8, 14. iBotránykozásnak
kősziklája.» (Károli G. ford.)

Latét anguis in herba.
(Kígyó lappang a fűben.)

VIRGILIUS 3-ik *Ecloga*.

k

Laudator temporis acti.
(Az elmúlt idő dicsérője.)

HORATIUS Ars poetica.

Legem quam tuleras, pátere.
(Törd a törvényt, melyet hoztál.)

JULIUS PAULUS római jogtudós
(†235 táján).

Leó rugiens.
(Ordító oroszlán.)

SZENT PÉTER APOSTOL első levele
5. 8.

Lex mihi Mars.

L. In pace aes mihi lex stb.

Licentia poetica.

(Költői szabadság.)

SENECA *Natural. qust.* (1, 44.)

Liquidum non frangit jejuotum.

(Folyadék nem szeg böjtöt.)

Régi barát-elmésség; arra céloz,
 hogy bort inni böjtben sem tilos

Longus post me ordo idem petentium decus.

(Hosszú utánam az ugyané tisztességet kívánók sora.)

Livius	mondatja	Mucius	Scaevo
lával	Porsenna	etruszk	királynak,
mikor	meg akarta	gyilkolni;	és tu-
datja	vele,	hogy még	háromszáz
római	ifjú	esküdött	össze
ellen.			élete

Loquatur domine spectabilis legalább latine.

SZIGLIGETI EDE A rab népszin-
 művéből (1846).

Lucidum intervallum.
 (Világos pillanat.)
 A CODEX Justinianusból (g-ik
 könyv, 6-ik fejezet)

Lucri bonus est odor ex re qualibet.
 (Akármiből eredt is a haszon, a szaga jó.)

JUVENALIS, 14, 204. Célzás a
 Vespasianus-féle *non olet-re*. (L. ezt.)

Lucus a non lucendo.
 (A *lucus* név onnan ered, hogy a berek nem világos.)
QUINTILIANUS De inst. oratoria

(I., 6.

Lupus in fabula.
 (A mesebeli farkas.)
 TERENCE *Adelphi* (4, 1).

Lutherani comburantur.
 (A lutheránusokat meg kell égetni.)
 Az 1525-iki rákosi országgyűlés
 végzése.

Lux veritatis.
 (Az igazság fénye.)
CICERO De oratore 2, 9.

M acte anitno, generose puer, sic itur ad astra!
 (Bátor lélekkel, nemes ifjú, így jutni a csillagokig!)
 VIRGILIUS *Aeneis* 9, 641

Magister dixit.

L. Ἀὐτὸς ἔφη.

Magnum áldtimás fecerunt.
 (Nagy áldomást vagyis áldozatot tőnek.)

BÉLA KIRÁLY NÉVTELEN JEGY-
 ZŐJE nyomán.

Male parta mate ditabuntur.
 (Ebül gyűlt, ebbül költ.)

NAEVIUSNAK († Kr. e. 204) tulaj-
 donítják.

Maledictus piscis in tertia aqua.
 (Átkozott a hal a harmadik vízben; t. i. ha a vízből
 fogottra, vízben föltre vizet, nem bort isznak.)
 Középkori barát-elmésség

Malum necessarium.
 (Szükséges rossz.)

MENANDROS görög íróban († Kr.
 e. 290) keresik eredetét.

Manet alta mente repostum.
(Elméjének mélyében marad)

VIRGILIUS *Aeneis* (i, 26),

Manus maimra lavat.
(Kéz kezet mos.)

EPICHARMOS görög vigjátékköltő-
ből (t Kr e. 450) eredőnek vélik.

Margaritas ante porcos.
(Disznók elé a gyöngyöt.)

SZENT MÁTÉ 7, 6.

Mater dolorosa.
(Fájdalmas anya.)

A *Stabat mater dolorosa* középkori
Mária-hymnuszról, melyet némelyek
JACOPONE DA TODI olasz költőnek
(† 1306), mások III, INCE pápának
(† 1216.) tulajdonítanak.

Mater semper certa est.
(Az anya személye mindig bizonyos.)

Kómái jogi axióma, melyet tréfá-
san így bővítettek ki: *„Pater incer-
tus, mater certa est.”* (Az apa kiléte
bizonytalan, az anyáé bizonyos.)

Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa!
 Én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem!

A mise *confiteor* kezdetű bünvalló
 formulájából, melynek első alakja
 EGBERT yorki püspök munkáiban
 (735) bukkanik fel elsőben. Mai
 alakja csak V. Pius pápa óta
 (1572) általános a misés könyvek-
 ben.

Medice, cura te ipsura!

L. Orvos, gyógyítsd stb.

Medicina pejor morbo.

(Az orvosság rosszabb a betegségnél.)

Középkori orvosok mondása.

Mediocribas poetis non bomines, non Dii con-
 cessere.

(A közészerű költőnek nem bocsátanak meg sem
 az emberek, sem az istenek.)

HORATIUS *Ars poeticájából*, meg-
 másítva.

Médium tenuere beati.

(Középuton járnak a boldogok.)

TAUBMANN német epigramm-költő
 (†1613)

Memento mori.

(Emlékezzél rá, hogy meg kell halnod.)

Az ÖZSÉB esztergomi kanonoktól
1263-ban alapított magyar pálos
(paulinus) szerzet jelmondata.

Meminisse juvabit.

(Hasznos lesz visszaemlékezni.)

VIRGILIUS *Aeneis* (1, 203).¹

Mendacem memorem esse oportet.

(A hazugnak jó emlékező-tehetségűnek kell lennie.)

QUINTILLIANUS *De inst. orat.* (4, z.)

Mens agitat molem.

(Az ész mozgatja az anyagot.)

VIRGILIUS *Aeneis* (6, 727).

Mens sana in corpore sano.

(Ép lélek ép testben.)

JUVENALIS szatíráiból (10, 356).

Meritō pleetimur.

(Méltán bünhődünk.)

PHAEDRUS meséjéből (1, 30).

Militia est vita hominis.
(Hadakozás az ember élete.)

JÓB KÖNYVE (7, 1).

Mirabile dictu.
(Csodálatos kimondani is.)
OVIDIUS *Georgicon* (3, 275).

Misem plebs contribuens (vagy helyesebben):
mi ser a contribuens plebs.
(A nyomorult adózó nép.)

Az 1751: XXXVII. magyar tör-
vénycikkből.

Mitis depone colla, sicamber.
(Szelíden hajtsd meg fejedet, sicamber.)

SZENT REMIGIUS rheimsi püspök
mondta Chlodvig frank királynak,
midőn a keresztvizet fejére öntötte
(496).

Modicum, et jam non videbitis me; et iterum
modicum, et videbitis me.

(Egy kevésbé és már nem láttok engem; és
ismét egy kevésbé és megláttok engem.)

SZENT JÁNOS EV. 16, 16.

Moriamur et in média arma raamug.
(Haljunk meg és rohanjunk a harcba)

πρωτερον)

VIRGILIUS *Aen.* 2. (V. ö. "Τοτερον

Motu proprio.

(Saját szándékából.)

A római pápa határozatainak egy
formáját hívják így, VIII. INCE
(1484) óta: a bullánái és a brevénél
kevésbé ünnepies.

Mulier taceat in ecclesia.

(Asszonyoknak egyházi dolgokba nincsen beleszólása)

SZENT PÁL APOSTOL a Korinthus-
beliekhez írottelső levele 14,34. (*Vul-*
gata.)

Multa licent stultis, pictoribus atque poetis.

(Sok szabad az ostobáknak, piktoroknak, poétáknak)

Régi leoninus. Nyilván magyar
embertől ered.

Multa túlit fecitque puer, sudavit et alsit.

(Sokat szenvedt és fáradt gyermekkorában, izzadt és
fázott.)

HORATIUS An poetica.

Multus ille borus flebilis occidit,
Nulli flebilior, quam tibi.

(Sok jó embernek siralmas volt az Ő halála, de
senkinek sem olyan siralmas, mint neked.)

HORATIUS *Odes* (X, 24).

Multitudo non est sequenda.
(A sokaságot nem kell követni.)

SZENT ÁGOSTON (t 430).

Múltum, non multa.
(Sokat, nem sokfélét.)

Ifjabb PLINIUS 7-ik leveléből.

Mutatis mutandis.

L. Exmissis dclctis.

Mutató nomine de te fabula narratur.
(Változtatott névvel, rólad szól a mese.)

HORATIUS *Satirae* (1, 1.)

Nascuntur poetse, fiunt oratores.
(A költő születik, a szónok lesz.)

QUINTILIANUS nyomán.

Natura abhorret vacuum.
(A természet irtózik az ürességtől.)

F. RABBLAIS *Gargantua* et *Pan-*
tagruel című szatirikus művéből
(1532). *Horror vacui* (az ürességtől
való irtózás) alakja is járatos.

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.
(A természet visszatér, ha vasvillával űzöd is el.)

HORATIUS *Epistolae* (X, 10).

Ne sutor ultra crepidam.
(Varga ne szóljon feljebb a kaptánál.)

APELLES *görög* *képi* mondta,
mikor egy varga bírálgatta egy fest-
ményét.

Nec possum tecum vivere, nec sine te.
(Nem élhetek se veled, se nélküled.)

MARTIALIS epigrammáiból (12, 47).

Nemo est propheta in patria sua.
(Senki sem próféta a maga hazájában.)

SZENT MÁTÉ 13, 57.

Nervus remin.

(*Τὰ νεύρα τῶν πραγμάτων.*)

A dolog lelke.

DEMOSTHEXBS nevezte így a pénzt.

Nescit regnare, qui nescit dissimulare.

(A Hármas Kis Tükör fordítása szerint: «Nem tud uralkodni, ki semmit elnézni nem tud.» Valójában:

Nem tud uralkodni, aki tettetni nem tud.)

ZSIGMOND magyar király és német császár jelmondata,

Nihil sub sole nóvum.

(Nincs új a nap alatt.)

PRÉDIKÁTOR 1, 9. (*Vulgata* z, 10.)

Nil admirari.

(Semmit sem csodálni.)

PYTHAGORAS.

Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.

(Törekszünk a tilosra és mindig a megtagadott dolgokat kívánjuk.)

OVIDIUS *Amores* (3, 4)

Nolens volens.

(Akarva nem-akarva.)

SZENT ÁGOSTON *Retract.* (1, 13)
nyomán.

Noli me tangere.
(Ne illess engemet; ne nyúlj hozzám.)

SZENT JÁNOS EV. 20, 17.

Noli turbare circulos meos.
(Ne bolygasd meg köreimet)

ARCHIMEDES	mondta	az	őt	meg
ölni	készülő	római	katonának,	midőn
ez	a	tudóstól	homokba	rajzolt
metriai	figurákat	letapodta		geo-

Nomen et omen.
(Már a neve is rossz jel.)

PLAUTUS *Persa* vígjátékából (4, 4).

Nomina sunt odiosa.
(Neveket említeni gyűlöletes.)

CICERO	<i>Pro</i>	<i>Roscio</i>	beszédének
nyomán.			

Nominar quouiam leo.

L. Ego primant tollo.

Non Árgus: largus, non Matusalem: Madalena,
 Non Petrus: Lazarus, caseus iste bonus.

(Az a jó sajt. mely nem százszerű, mint Árgus,
 hanem kevéslyukacsú; nem vén, mint Matuzsálem,
 hanem könnyezik, mint Magdolna; nem kemény,
 mint a kőszikla (Péter), hanem szagos, mint a halot-
 taiból feltámadt Lázár)

A SALERNOI ORVOS-ISKOLA *Régimén*
 sanitatisából (XI. század)

Non datur saltus in natura.

(A természetben nincsen ugrás.)

LINNÉ *Philosophia boianica* (1751)
 nyomán

Non olet.

(Nincs büze.)

VESPASIANUS római császár mondta
 a csatornákra vetett adóból került
 aranya.

Non omne, quod licet, honestum est.

(Nem minden tisztességes, ami szabad.)

JULIUS PAULUS († 235 körül) jogi
 axiómája.

Non omnis moriar.
(Nem balok meg teljesen.)

HORATIUS *Odes* (3, 30).

Non possumus.
(Nem tehetjük.)

APOSTOLOK CSELEKEDETEI 4, 20,

Non scholae, sed vita discimus.
Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk.)

SENECA 106-iklevele *inon vitae, sad*
scholae discimus tételének megfor-
dítása.

Non sum propheta.
(Nem vagyok próféta.)

AMÓS 7, 14.

Non videbis annos petri.
(Nem éred meg Péter esztendeit.)

SZENT PÉTER a hagyomány sze-
rint huszonnégy évig volt római
püspök. Minthogy a pápákat több-
nyire idősebb korukban választják
meg, azt szokták nekik jósolni: “.
Ez a jóslat azonban IX. PtuSon és
XIII. León nem teljesedett be.

Nonum prematur in annum.
(Kilenc esztendeig maradjon [a vers a fiókban].)

HORATIUS Ars poetica.

Nuda veritas.
(A meztelen igazság.)

HORATIUS Odes (1, 24).

Nulla dies sine linea.
(Egy nap se múljk el vonás nélkül.)
APELLES görög képiró mondása.

Nulla lex satis commoda otnibus est.
(Semmi törvény sem elég kedves mindenkinek)
Livrus szerint (34) CATO mon-
dotta.

Nullum est jam dictum, quod non sit dictum
prius.
(Nincs már olyan mondás, amelyet ne mondtak volna
valaha.)

TERENTIUS *Eunuchus*, a proló-
gusban.

Nullum magnum ingenium sine mixtura demen-
tise fuit.
(Soha sem volt nagy elme örülség keveréke nélkül.)
SENECA De tranquillitate animi (15).

Nullus est liber tam malus, ut non aliqua
 parte prosit.
 (Semmi könyv sem annyira rossz, hogy valamit ne
 használjon.)

Ifjabb PLINIUS 3-ik leveléből-

Non bene olet, qui semper bene olet.
 (Nem jószágé, aki mindig jószágé.)

MARTIALIS epigrammáiból (z, 12.)

Nunc est bibendum.
 (Most kell inni.)

HORATIUS *Odes* (1, 37).

O imitatores, servum pecus!
 (Óh utánczó, ti szolgálcsorda!)

HORATIUS *Epistolae* (1, 19).

O mihi prseteritos referat si Juppiter annos!
 (Ó ha Jupiter visszaadná nekem az elmúlt éveket!)

VIRGILIUS *Aeneis* (8, 560).

O quanta species, cerebrum non habét.
 (Óh mily szép formája van, de agyveleje nincs!)

PHAEDRUS meséjében (1, 7) mondja
 a róka a színpadi álarcra.

O sancta simplicitas!
(Óh szent együgyűség!)

Hús JÁNOS felkiáltása 1415 július
6-án a máglyán, mikor látta, hogy
egy paraszt, vak buzgalmában fát
cipel, hogy a tüzet jobban élessze.

O tempóra! O mores!
(Mily idők, mily erkölcsök!)

CICERO több szónoki művében

Obetipui, steterunt comse, et vox faticibttis hmsit.
(Elrémültem, hajam az égnek állt és a torkomba fúlt a
szó.)

VERGILIUS *Aeneis* (2, 774).

Oculi omnitun in te sperant, Domine.
L. Mindeneknek szemei tebenned
bíznak, Uram stb.

Oderint, dum metuant.
(Am gyűlöljenek, csak féljenek tőlem.)
Accius *Atreus* tragédiájából

Odi profanum vttlguis et arceo.
(Gyűlölöm és elűzöm magamtól a parlagi csöcseléket.)

HORATIUS *Odes* (3,1.)

Odisse quem laiseris.
(Azt gyűlöljük, akit megbántottunk.)

TACITUS Agricola.

Oleum et operám perdidí.
(Kárba vezett az olajom is, a fáradságom is.)

PLAUTUS *Poenulus* (i, 2).

Omne quod est nitium, vertitur in vitium.

(Ami sok, megárt.)

HIPPOKRATESNEK egyik aphorismájából származtatják.

Omne tñlit pñnctñm, qñi miscñit ùtile dñlei.
(Minden siker azé, aki a hasznost elegyítette a kelle-
messel.)

HORATIUS Ars poetica.

Omne vivum ex ovo.
(Minden élő petéből van.)

WILLIAM HARVEY *Exercitationes
de generatione animalium* (1651).

Omnia ad majoréin Dei glóriám.
(Minden Isten nagyobb dicsőségére)

A jezsuita rend jelmondata.

Omnia mea mecum porto.
(Mindenemet magammal hordom.)

Cicero   BIAS   görög   bölcsnek   tulaj-
donítja.

Omnia Vincit Ámor.
(A szerelem mindent legyőz.)

VIRGILIUS 10-ik *Ecloga*.

Omnis ars imitatio est natúra.
(Minden művészet a természet másolása.)

SENECA 65-ik leveléből.

Omnis homo mendix.
(Minden ember hazug.)

ZSOLTÁROK   115,   ti   A   scholasticu-
sok kedvelt   logikai   játéka;   e   szerint
nem igaz,   hogy ~   mert az   is   hazu-
dik, aki ezt állítja.

Omnis mutatio periculosa.
(Minden változás veszedelmes.)

Címe   egy   névtelen   magyar   szer-
zőtől   eredő   politikai   füzetnek,   mely
II. József újításai ellen kelt ki.

Oportet esse, ut vivas; non vivere, ut edas.
 (Azért eszünk, hogy éljünk; nem azért élünk, hogy
 együnk.)

QUINTILIANUS nyomán CICERO,
Libri rhet, ad Herennium (4).

Orate, fratres!
 (Imádkozzatok, testvéreim!)

NAGY SZENT LEÓ PÁPA (440—461)
 mondta először a misében.

OB asini quondam Claudebat lingua latina;
 Na ne aperit rietus hungara lingua bovis.
 (Egykor a latin nyelv nem-tudása hallgatásra kény-
 szerítette a szamarakat a gyűléseken; bezzeg most
 hogy magyarul is lehet szólni, kitér a száját min-
 den ökör,)

A magyar tanácskozó nyelv egyik
 ellenségének epigrammája a XIX.
 század 30-as éveiből.

Otium cum dignitate.
 (Nyugalom méltósággal.)

CICERO *Pro Sestio* (45).

Panem et circenses!
(Kenyeret és mulatságot!)

JUVENALIS   szatíráiból   (10,   81).
A római nép követelése.

Par nobile fratrum.
(Nemes testvérpár.)

HORATIUS   *Satirae*   (2,   3).   Ott   is
gúnyosan.

Parce, páter, virgis, nunquam tibi carmina dicam.
(Édes apám ne gyötörj, verset többé sose mondok.)

Régi anekdota szerint, VIRGILIUS
atyja nem akarta, hogy fiából költő
legyen; s megvesszőzte a gyereket,
mikor verselésen kapta. Ekkor kö-
nyörgött így a fiú: ~, de akkor is
verset mondott.

parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

(Vajúdnak a hegyek, s majd megszületik a nevet-
séges egér.)

HORATIUS   *Ars*   *poetka*,   139,

Parva sapientia regitur mundus.

(Kevés bölcseséggel kormányzódik a világ.)

III. JULIUS pápa (t 555).

Passer solitarius
(magányos [«egyedülvaló»] veréb).

ZSOLTÁROK 101, 8.

Pater est, quæsem nuptiæ demonstrant.
(Az atya az, kit a házasság annak mutat.)

Római jogi tétel.

Páter incertus, mater certa est.

L. Maler semper certa est.

Páter, peceavi.
(Atyám, vétkeztem.)

SZENT LUKÁCS 15, 21.

Paterna rura bobus exercet suis.

L. Beatas Ule etc.

Paullo majora canamus.
(Énekeljünk egy kissé nagyobb dolgokról.)

VIRGILIUS 4-ik *Ecloga*.

Pax vobiscum!
(Béke veletek!)

LUKÁCS 24, 36.

Pecunia non olet.

L. Non olet.

Per aspera ad astra.

(Göröngyös úton a csillagokig.)

Talán a «rie *itur ad astra*» (L e.)
 és SENECA egy versének (Hercules,
 437) hatásából keletkezett újabb
 szólás.

Per multum cras, cras cito dilabitur aetas.

(A sok holnap alatt életed is lehalad. Jókai Mór
 fordítása.)

Középkori barát-anekdota szerint
 (melyet a mi Hatvani-legendánkba
 is beleszöttek) a lelkét ördögnek
 eladott ember azt írta ajtajára: cras
 (vagyis holnap gyere értem). Az
 ördög végre elunta a dolgot és ezt
 írta a cras alá: -

Per tót discrimina rerum.

(Annyi viszontagságon keresztül.)

VIRGILIUS *Aeneis* (1, 204.)

Periculum in mora.

(A késedelem veszedelemmel jár.)

LIVIVS (38).

Perpetuum mobile.

(Örök mozgó.)

A középkorban támadt az a gondolat, olyan gépet alkotni, mely egyszer megindítva, tengelykopásig járjon magától. A lehetetlenségek közé tartozik. V. ö. *Quadrature! circuit.*

Philippica.

Ciceronak Antonius ellen mon-
dott beszédei: maga nevezte így, a
macedóniai Philippos ellen izgató
Demosthenes beszédeire célozva.

Pia fraus.

(Jámbor csel.)

OVIDIUS *Metamorph.* (9, 711)

Pium desiderium.

(Jámbor óhajítás.)

HERMANN HUGÓ belga jezsuita
egy 1627-ben megjelent könyvének
címe.

Plaudite (*cives!*)

(Tapsoljatok, polgárok!)

A római színművek hagyományos
befejezése.

Poéta nascitur, orator fit.
(A költő születik, a szónok lesz.)

QUINTILIANUS nyomán.

Populus Werbőczyanus.

(Werbőczy népe)

A	magyarokat,	mint	folyton	Wer-
bőczy	István	Tripartitumára		hivat-
kozó	jogász-népet,	kezdték	így	ne-
vezni a XVII. században.				

Post ecenam stabis, aut passus mille meabis.
(Évés után pihenj vagy menj ezer lépést.)

A SALERNOI ORVOS-ISKOLA Regi-
men sanitatisából. (XI. század.)

Post equitem sedet atra eura.
(A lovas mögött ül a sötét gond.)

HORATIUS *Odes* (3. 1).

Post nubila Phoebus.

(Borúra derű. GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN fordítása.)

ALÁNOS	AB	INSUL	IS	középkori	la-
tin költő († 1202)					

Post festa.

(Az ünnepek után)

PLATON *Georgiasá*-ból eredőnek vélik.

Prima persona ego.
(Az első személy az én.)

A grammatikai szabály tréfás al
kalmazása.

Præsentes pro absentibus concludunt.
(A jelenlévők a távollévők helyett is határoznak)

A tanácskozás egyik elve; a deák
kifejezés talán magyar eredetű

Primum nonus.

WERBŐCZY ISTVÁN Hármas könyve
(1517) első részének kilencedik címe
(*Tripartiti parti s primæ titulus no-*
itus), mely a nemesek négy kivált-
ságos és sarkalatos szabadságáról
szól.

Primum in orbe deos fecit timor.

(Az isteneket a félelem alkotta meg legelsőbb a világon.)

STATIUS *Thebais*, 3, 66r.

Principiis obsta; sero medicina paratur,
Quum mala per longas convaluere moras.
(A kezdetnek vedd elejét; későn készül az orvosság,
midőn a betegség a hosszú késedelem révén már
erőre kapott.)

OVIDIUS *Remedia amoris*.

Prior tempore potior jure.
(Az időben elsőbb a jogban is erősebb)

Római jogi axióma

Pro aris et focis.
(Az oltárokért és a tűzhelyekért.)

CICERO *DE natura deorum* (3, 40)

Procul negotiis.

L. Beatus ille etc.

Proximus egomet mihi.
(Legközelebb vagyok enmagamhoz.)

TERENTIUS *Andria* (4, 1).

Pulvis et umbra sumtis.
(Por és árnyék vagyunk.)

HORATIUS *Odes* (4, 7).

Punctum saliens.

ARISTOTELES		említi		zoológiájában
(6, 3) a	tyúk	alá tett	tojás	fehéré-
ben lebegő	véres	pontot,	melyből	a
madár szíve	lesz.	Innen	- a.	m.
eredet, ok.				

Quadratura circuli.
(Körnégyszögesítés.)

Már	Anaxagoras	görög	bölcs	(Kr
e.	500)	próbák	szerkeszteni	olyas
sokszöget,		melynek	területe	adott
körével,	egyenlő.	E	lehetetlen	fela-
dat	egész	a	legújabb	korig
koztatta	az	elméket.	Végre	1775-ben
a	francia	Akadémia	kimondta,	hogy
nem	fogad	el	semmi	közlést,
a	~ra	vonatkozik.	Ugyané	amely
góriába	sorozta	a	szög	háromfél
osztását,	a	kocka	megkettőzését	és
a	<i>perpetuum</i>	<i>mobilet.</i>	Ugyanígy	tett
a	többi	akadémia	is.	~ mint
ige	a.	m.	képtelen	tudományos
probléma.				

Quae medicamenta non sanant, ea ferrutn sanat;
 quae ferrum non sanat, ea ignis sanat; qu®
 veró ignis non sanat, ea insanabilia reputare
 oportet.

(Amit az orvosság nem gyógyít meg, meggyógyítja a
 vas, a mit a vas nem gyógyít meg, meggyógyítja a
 tűz, amit pedig a tűz sem gyógyít meg, azt meg-
 gyógyíthatatlannak kell tekinteni.)

HIPPOKRATES	egyik	nem	biztos
hitelességű aphorismája.			

Qualis artifex pereo!
(Mily művész hal meg bennem!)

TACITUS szerint Nero császár
kiáltása, öngyilkossága előtt.

Quandoque bonus dormitat Homeros.
(Olykor a jó Homeros is elszundikál.)

HORATIUS Ars poetica.

Quem Deus perdere vult, dementat prius.
(Akit Isten el akar veszíteni, előbb elveszi az eszét.)

Talán LACTANTIUS IV. századbeli
egyházatyától ered.

Quem dii diligunt, adolescens moritur.
Kit isten szeret, ijjanta vesz el. Erdélyi János sze-
rint magyar közmondás.)

PLAUTUS *Bacch.* 4, 7, iS.

Quem dii odere, pædagogum fecere.
(Gyűlölték az Istenek, akit tanítóvá tettek.)

BOETIUS nyomása

Qui jure suo utitur, neminem lædit.
(Aki saját jogával él, nem sért senkit.)

Római jogi axióma.

Qui tacet, consentire videtur.

(Aki hallgat, annak beleegyezése nyilvánvaló)

VIII. BONIFÁC PÁPA (t 1303).

Quid deceat, quid non.

(Mi illik, mi nem.)

HORATIUS   Ars   poetica,   308.

Quid plura?

(Minek erről többet mondani?)

BÉLA KIRÁLY NÉVTELEN JEGYZŐJE.

Quid sum miser tunc dicturus?

(Mit mondok majd akkor én nyomorult?)

A Dics iraeből. (L. ezt).

Quidquid agis, prudenter agas et respice finem.

(Valamit cselekeszel, mindent okosan cselekedjél és
megnézd a végét. Haller János fordítása.)

GESTA ROMANORUM 103. rész.

Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.

(Ha a királyok esztelenkednek, a görögök bánják meg)

HORATIUS Epistolae (1, z)-

Quieta non inovere.

(Nem keli bolygatni azt, ami csendes.)

R. WALPOLE angol államférfiúnak

(t 1745) tulajdonítják.

A

Quinque horas donuisse sat est juvenique
senique;

Sex mercatori, septem de stemmate natis,

Oeto damus pigris, qui nulla negotia curant.

(Öt órát aludni elég fiatalnak. Öregnek; hatot a kal-
márnak, hetet a főrangúaknak, nyolcat adunk a rös-
teknek, akik semmi dologgal sem törődnek.)

<i>A</i>	<i>SALERNOI</i>	<i>ORVOS-ISKOLA</i>	<i>Régi-</i>
<i>mén</i>	<i>sanitatisa</i>	<i>verseinek</i>	<i>magyar</i>
<i>változata.</i>	<i>L Sex</i>	<i>horis dormire</i>	<i>sut</i>
<i>est etc.</i>			

Quis, quid, ubi, quibus auxiiiiis, cur, quomodo,
quando?

(Mit, ki, miképp, hol, mért, mikor és mily esz-
közők által?)

J. G. DARIBS német filozófus

(1714 -1791) Magyarfordítása Szvo-
rényi Józseftől.

Quis túl érit Graccbos de seditione qtierentes?

(Ki túrné el, hogy a Gracchusok pártütésről panas-
kodjanak?)

JUVENALIS szatíráiból (2, 24)

Quisque suorum verborum optimus interpres.
(Kiki legjobb magyarázója a maga szavainak.)

A római jogin dósok elve.

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Tesla diu.

(Uj cserépbe avult szag tartós szokott lenni. Magyar
közmondás.)

HORATIUS *Epistolae* (1, 2)

Quod erat demonstrandum.
(Ami bebizonyítandó volt.)

EUKLIDES	a	görög	kifejezésének	for-
dítása;		nagy	matematikus	így
szokta	végezni	levezetéseit,		midőn
a tételhez ért.				

Quod licet Jovi, non licet bovi.

(Ami szabad Jupiternek, nem szabad az ökörnek.)

Középkori szójáték.

Quod	non	fecerunt	Barbari,	Barbarán	fecerunt.
(Amit	nem	cselekedtek	meg a	barbárok,	megcsele-
kedték a Barberinik. A római Pantheon megcsönkítése.)					

VIII.	ORBÁN	(MAFFEO	BARBBMNI)
pápára csinálták 1632-ben,			

Quod scripsi, scripsi.
(Amit megírtam, megírtam.)

SZENT JÁNOS EV. 19, 22.

Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.
(Amit nem kívánsz magadnak, ne cselekedő
másnak.)

TÓBIÁS 4, 16.

(Juorum pars magna fui.
(E dolgoknak nagy része voltam.)

VIRGILIUS *Aeneis* (2, 6).

Quos ego! . . .
(Akiket én! . . .)

VIRGILIUS *Aeneis* (1, 135). Nep-
tunus fenyegeti így az engedelmes-
kedni nem akaró szeleket.

Quot capita, tot sensus.
(Ahány fő, annyi gondolat)

A quot hotnines, tót sententiae
nyomán keletkezhett.

Quot homines, tót sententise.
(A hány ember, annyi vélemény.)

TERENTIUS *Phormio* (2, 4).

Quot linguas calles, tot homines vales.
(A hány nyelvet beszélsz, annyi embert érsz.)

V. KÁROLY német római császár
(†1558) mondása.

Quot servi, tót hősies.
(Ahány szolgál, annyi ellenség.)

SENECA 47-ik leveléből.

Quousque tandem *abutere, Catilina, pntientia nostra?*
(Meddig élsz még vissza, Catilina, ami türelmünkkel?)

CICERO *In Catilinam (1)*

Rara avis.
(Ritka madár.)

PERSILS *Satirae* (t, 46).

Rari nantes in gurgite vasto.
(Ritkán bukkannik fel úszó a nagy örvényben.)

VIRGIL<US *Aeneis,* (1, 1x8).

Recrudescunt in cltse gentis Hungarse vulnera.
(Kiújulnak a jeles magyar nemzet sebei.)

így	kezdődik	II	RÁKÓCZY	FERENC
Munkácson,	1703	június	7-én	kelt
manifestuma,	melyet	RÁDAY	PÁL	
fogalmazott.				

Regifiam interficere nolite timere bonum est
 et si omnes consenserint ego solus non contradico
 (A királynét meggyilkolni nem kell félnetek jó lesz
 ha mind beléegyeznek én nem ellenzem.)

ALBERICUS	XIII.	századbeli	fran-
cia	cisztercita	krónikájában	az a
kétértelmű	(a	hiányzó	írásjelek
helyezésétől	függő	jelentésű)	válasz,
melyet	1213-ban	János	esztergomi
éresek	adott volna	Bánk	bánnak és
társainak,	midőn	Gertrudis	királyné
meggyilkolása	előtt	tanácsért	fordultak hozzá.

Regis voluntas suprema lex esto.
 (A király akarata legyen a legfőbb törvény)

II.	VILMOS	német	császár,	trónra
lépett	1891	V. ö.	<i>Salus populi</i>	<i>suprema</i>
				<i>lex esto.</i>

Regtium Marianum.
 (Mária országa.)

A	katholikus	visszahatás	idejében,
a	XVII.	század	közepén
			kezdték írni
a	magyar	jezsuiták,	hogyan
ország	Mária	Terézia	alatt
Magyar-	talos	iratokban	is előfordul
Bajorországot	is	-, -nak	hívja a bajor
papság			

Relata refero.
(Elbeszél dolgokat beszélek el.)

HERODOTOS nyomán (?).

Res angusta domi.
(Szűk az ember dolga otthon.)

JUVENALIS	<i>Sat.</i>	III.	Többnyire
a tudósok	emlegetik,	mikor	azt
akarják	mondani,	hogy	valamely
adatot	csak saját		könyvtárukból
merítettek,	mert nem	volt	módjuk-
ban nyilvános könyvtárban kutatni.			

Resecare ad vivum.
(Az elevenbe vágni.)

CICERO.

Reservatio mentális.

BLAISE	PASCAL	<i>Lettres provinciales</i>	<i>g.</i>	nyomán	Értelme:	hogy	az
esküt	tevő	ember	elmjében	titkon			
valami	megszorítást	vagy	fontáriást				
tesz	állításához,	hogy	lelkiismeretét				
megnyugtassa.							

Ridendo dicere verum.

(Nevetve mondani meg az igazat.)

HORATIUS, *Satirae* (1, 1) nyomán.

Ridiculus mus.

L. Parturiunt montes etc

Risum teneatis amiéi?

(Magatokba tudnátok fojtani a nevetést, barátaim?)

HORATIUS Ars poetica.

Roma «terna.

(AB Örök város.)

TIBULLUS (2, 5).

Roma locuta, causa finita.

(Róma szólt, a dolog be van fejezve)

SZENT ÁGOSTON (t 430).

•/h

Romanus sum cívis, Mucium me vocant.

(Római polgár vagyok, Muciusnak hívnak.)

LIVIVS	szerint	Mucius	Scaevola		
mondotta	Porsenna	etruszk	király-		
nak,	mikor	jobbját	tűzbe	tette	és
elégette,	állhatatosságát	és	bátorsá-		
gát bizonyítani.					

Romulidee Cannas, ego Várnám clade notavi,
 Discite mortales, non temerare fidem.
 Me nisi pontifices jussissent rumpere foedus,
 Non ferret Scythicuni, Pannonis óra, jugum.
 (Cannaet római vér, az enyim Várnát örökíté;
 Ember okulj itten: vétek az esküszegés.
 Engem is a papság ha nem indít béketörésre,
 Most Magyarország nem hordana ozmán igát.)

Emlékvers a várnai csatában (1444)
 elesett I. Ulászló királyról. JÁNOS
 PANNONIUSnak († 1472) tulajdonít-
 ják. (Arany János fordítása.)

Rustica natura tenet sua jura.
 (A paraszti természet hű önmagához.)

Középkori leoninus töredéke.

Ssepe stilum vertas.
 (Gyakorta fordítsd meg az íróvesszőt.)

HORATIUS *Satirae* (1, 10). A. m.
 gyakran törülj, vagyis gondosan írj;
 a rómaiak ugyanis, viaszos táblára
 írva, az íróvessző vésőformájú végé-
 vel simították el az eltörlendőket

Salus populi suprema lex esto,
 (A nép java legyen a legfőbb törvény.)

CICERO *De legibus* (3, 3).

Sapienti sat.

(Az okos ennyiből is megérte.)

PLAUTUS *Perut* (4, 7).

Sat prata biberunt.

L. Claudite iam rivus, putri etc.

Scire ttum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

(Semmit sem tudsz, legföljebb azt, hogy más is tudja,
hogy semmit sem tudsz)

PERSIUS, 1, 107.

Se nequiter humiliare.

(Magát álnokul megalázni.)

JÉZUS, SIRÁK FIA, 19, 23.

Séd fūigit interea, fugit irreparabile tempns.

(De akközben múlik a pótolhatatlan idő.)

VIRGILIUS *Georgica* (3, 284).

Semper bonnts homo tiro est.

(A jó ember mindig csak kezdő.)

MARTIALIS epigrammáiból (12, 51).

Semper idem.

(Mindig ugyanaz.)

CICERO

szerint

Xanthippe,

Sokra-

tes felesége

szokta

mondani

férjének

arkifejzéséről.

Servus servorum Dei.

(Az Isten szolgáinak szolgája.)

A római pápának e ma is szoká-
 sos címét elsőben III. JÁNOS pápa
 (560—573) kezdte használni.

Sex horig dormire sál est juvenique senique,
 Septem vix pigro, nulli concedimus octo.

(Hat órát aludni elég fiatalnak, öregnek; hetet a
 röslnek is alig, nyolcat senkinek sem engedünk)

A SALERNOI ORVOS-ISKOLA *Régi-*
men sanitatisaból (XI. század.) V *ö.*
Quinque horas der misse stb, magyar
 eredetű változatával.

Si augur augurem videt . . .

(Ha a madárjós madárjóst lát . . .)

Catu Maior szokta mondani, hogy
 mind a ketten nevetnek.
k

Si Deus pro nobis, quis contra nos?

(Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?)

SZENT PÁL APOSTOL a Rómabeli-
 ekhez írott levele 8, 31.

Si feeisti, negti.

(Ha tetted, tagadd.)

N. MACHIAVELLINEK tulajdonított
 mondás.

Si főre vis sanus, ablue asepe raanus.

(Ha egészséges akarsz lenni, gyakran mosd meg a kezedet)

*A SALERNOI ORVOS-ISKOLA Régi-
men sanitatisából. (XI. század.)*

Si fractus illabatur orbis,

Impavidum ferient ruine.

(Ha romba dől is a világ, rettenhetetlenül fog omla-
dékín állni.)

HORATIUS *Odes* (3, 3).

Si parva licet componere magnis.

(Ha szabad a kicsinyeket nagyokkal összehasonlítani.)

VIRGILIUS *Georgiát*, 4, 176

Si quis episcopatum desiderat, bonum opus
desiderat.

(Ha valaki püspökséget kivan, jó dolgot kíván.)

SZENT PÁL APOSTOL Timótheus-
hoz írt levele 3, 1. (*Vulgata*.)

Si tacuisses, philosophus mansisses.

(Ha hallgattál volna, bölcs maradtál volna.)

Talán BOETIUS († 525) nyomán.

Si tibi deficiant medici, medici tibi fiant
 Hiec tria: mens lseta, requies, moderata diéta.
 Orvos híján legyen orvosod ez a három: vidám
 kedv, nyugalom, mértékletes élet.)

A SALERNOI ORVOS-ISKOLA *Regimen sanitatis*ából (XI. század.)

Si vales, bene est, ego quoque valeo.
 (Ha egészséges vagy, jól van; én is egészséges vagyok.)

CICERO Ad familiäres (5 és 13).

Si vis pacem, para bellum.
 (Ha békét akarsz, indíts háborút.)

VEGETIUS (IV. század) nyomán

Sic fata tulervmt.
 (így hozta a végzet.)

OVIDIUS *Trist.* 1, 3,

Sic fata volunt.
 (így akatja a végzet.)

IZABELLA királynénak, János királyunk Özvegyének jelmondata.

Sic itur ad astra.

L. Macte animo etc.

Sic vos non vobis.

(így nem magatoknak.)

T. Cl. Donatus (V. század?) anekdotája szerint, VIR-
GILIUS egy éjjel, titkon szép hízelgő epigrammát írt
Augustus császár palotájának kapujára. Augustus meg
akarta jutalmazni a vers szerzőjét. A felhívásra egy
fűzfa-poéta jelentkezett, s bezsebelte a dicséretet is,
a pénzt is. Ekkor Virgilius, megint éjjel és titokban,
ezt írta az epigramma alá:

Sic vos non vobis

Sic vos non vobis

Sic vos non vobis

Sic vos non vobis

Mikor mindenki tudni akarta e szavak jelentését,
előállott Virgilius s e sort írta közbe:

Hos ego versiculos fed; túlit altér honores.

(Ezt a versikét én csináltam; de más vitte el a
jutalmat.)

A töredék sorokat meg így egészítette ki:

Sic vos non vobis nidificatis aves,

Sic vos non vobis vellera fertis oves,

Sic vos non vobis mellificalis apes,

Sic vos non vobis fertis aratra boves.

(így nem magatoknak raktok fészket, madarak; így
nem magatoknak hordjátok a gyapjat, juhok; így
nem magatoknak gyűtitek a mézet, méhek; így nem
magatoknak húzzátok az ekét, ökrök.)

SICVLICIDIVM.
(Székelyöldöklés)

Chronistichon, mely az 1764. év-
számot rejti. Az úgynevezett máde-
falvi veszedelem emléke; mikor az
állandó katonáskodást megtagadó
székelyek között Mária Terézia csa-
patai nagy mérsárlást vittek vég-
hez.

Simítja similibus, contraria contratáis curantur.

(A hasonlókát hasonlók, az ellenkezőket ellenkezők
gyógyítják meg.)

S. HAHNEMANN *Organon dér ratio-*
nellen Heilkunde (1810). A *homoeo-*
pathia alaptétele.

Sine Baccho et Cerere friget Venus.

(Bor és kenyér nélkül fázik a szerelem.)

TERENTIUS *Eunuchus* (4, 5) nyomán.

Sine ira et studio.

(Harag nélkül és kedvezés nélkül.)

TACITUS *Annales* (1, 1).

Sine me ibit in urbem.

(Nélkülem megy a városba.)

A száműzött OVIDIUS írta *Tristia*
könyvéről.

Sint ut sunt, aut non sint.

(Vagy úgy legyenek, ahogy vannak, vagy ne legyenek.)

LORENZO Riccnek, a jezsuita-rend
1773-iki feloszlata előtt volt utolsó
generálisának tulajdonított mondás,
a rend szabályainak reformálásáról.

Sit pro ratione voluntas.

1. Hoc volo, sic jubeo etc

Sit tibi terra levis.

(Legyen neked könnyű a föld.)

MARTIALIS epigrammáiból (9, 30)

Solamen miseris socios habuisse malorum.

Elsőben SPINOZA *Ethicájában*
(1677) AISOPOS nyomán

A

Sors bona, nihil aliud.

(Jó szerencse, semmi más.)

GRÓF ZRÍNYI MIKLÓS, a költő,
jelmondata

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae.

(A nők azért mennek a színházba, hogy nézzenek és
nézzék őket.)

OVIDIUS Ars amandi (1).

Spelanca latronum.
(Látrok barlangja.)

SZENT MÁTÉ 21, 13.

Suaviter in modo, fortiter in re.
(Gyöngéden a módban, erősen a dologban.)

CLAUDIO ACQUAVIVA jezsuita ge-
nerális (t 1615.) nyomán.

Sub iudice lis est.

L. Grammatici certant,

Sub rosa.

(A rózsza alatt, vagyis titokban.)

A rózsza a görögöknél és rómaiak-
nál a titoktartás jelképe volt, s víg
lakomákon az asztal fölébe függesz-
tették annak jeléül, hogy a beszél-
getéseket nem fogják dobra ütni.

A

Sucedunt növi, veteres migrate coloni.

(Az újak következnek, költözettek el, régi lakosok)

A VIRGILIUS 9-ik Ezlogvijából való
veteres migrate coloni középkori kibő-
vítése.

Summa summarum.

PLAUTUS *Truculentus* (1, 1).

Summum jus, summa injuria.
(A legnagyobb törvényesség a legnagyobb törvénytelenység.)

Római közmondás; idézi CICERO
De officiis (1, 10).

Sunt lacrimae rerum.
(Vannak könnyek a mi bajaink számára)

VIRGIUS *Aeneis* (1, 462).

Sursum corda!
(Föl a szíveket!)

SZENT JEROMOS (†420).

Suttal cuique.
(Mindenkinek meg kell adni a magáét.)
CICERO *De officiis* (1, 5) és több
más helyütt.

Tabula rasa.
(Letörölt írótabla.)
Aristoteles-ből származtatják.

Tantse molis erat románam condere gentem.
(Ily munkába került megalapítani a római nemzetet)
VIRGILIUS *Aeneis* (:, 33).

Tarde venientibus ossa!
(A későn jövőeknek csont jut.)

Régi	szerzetes-mondás;	azokra
vonatkozott,	akik az ebédhez	későn
érkeznek.	A magyarok hozzá	tették:
«Annak is a rossza!»		

Te saxa loquuntur.
(Rólad a kösziklák beszélnek.)

LUCANUS *PlwrsnUa* (6, 618)_nyomán

Tempora mutantur, nos et mutamur in Illis.
(Változnak az idők és mi változunk bennök.)

I.	LOTHÁR.	német-római	császárnak
(† 655) tulajdonítják.			

Terra incognita.
(Ismeretlen föld.)

Régi	térképeken	ezt	írták	a	fel-
kutatatlan	területek		fehér		feltjára.
A	külföld	előtt	ismeretlen		Magyar-
országgra	1836	óta	alkalmazzák,		mikor
OROSZ	JÓZSEF	és	társai	ilyen	című
politikai	füzetet		írtak,	a	külföld
felvilágosítására.					

Testig temporum, magistra vitse.

(Az idők tanúja, az élet tanítója.),

CICERO nevezi így a történetírást,
De oratore 2, 9.

Testis unus, testis nullus.

(Egy tanú nem tanú.)

Középkori jogi axióma.

Theucrorum jugum de collo excuteamus.

(A németek jármát lerázzuk nyakunkról.)

A lombardiai liga híveinek kiál-
tása, midőn Barbarossa Frigyes
ellen 1165-ben szövetséget kötöttek

Tibi aras, tibi serig, tibi occas, tibi metis.

(Magadnak szánts, magadnak vetsz, magadnak boro-
nálsz és magadnak aratsz.)

(Ki mint vet, úgy arat.)

Középkori mondás, melynek indí-
tója M. PINARIUS RUFUS római író
vagy SZENT PÁL (Gál. 6, 8),

Timeo Danaos et dona ferentes.

(Tartok a görögöktől még akkor is, ha ajándékot
hoznak.)

VIRGILIUS *Aeneis* (2 49).

Timeo hominem unius libri.
(Félek az egykönyvű embertől.)

AQUINOI SZENT TAMÁS Summa theol.

Titulus bibendi.
(Az ivásra alkalmat szolgáltató ok.)

JACQUES SIR MOND francia jezsuita
(t 1651) *tcausa bibendit* kifejezésé-
nek magyar mása.

Titulus síné viiulo.
(Fenn az ernyő, nincsen kas.)

BÁRÓ APOR PÉTER (t 1752) *Synop-
sitis* ből.

Tolle, lege.
(Vegyed és olvassad.)

SZENT ÁGOSTON (t 430).

Totus mundus stultizat
(Az egész világ ostobáskodik.)

X. FERENC királyunknak 1820 októ-
ber 15-én Pestmegye küldöttségéhez
intézett beszédéből.

Tres faciunt collegium.

(Három ember tesz társaságot.)

NERATIUS PRISCUS rámai jogtu-
dósnak tulajdonítják.

Túlit altér honores.

L. Sic vos non vobis.

Tunica propior pallio.

(Közelebb az ing a csuhánál.)

PLAUTUS *Trinummus* (5, 2).

Turpis causa.

(Csúnya ügy.)

Régi jogi műszó; azt jelenti, hogy
a bíróság nem vállalja az igazság-
szolgáltatást olyan perekben, me-
lyeknek alapja valami → pl. szeren-
csejáték, házasságközvetítés stb.

Ubi bene, ibi patria.

(Ahol jó dolga van az embernek, ott a hazája)

ARISTOPHANES nyomán keletke-
zett (?)

Ugocsa non coronat.
(Ugocsa nem koronáz.)

Hagyomány szerint Ugocsa vár-
tnegye ezt felelte, mikor I. Ferdi-
nándtól 1527-ben meghívót kapott a
koronázásra.

Ultima ratio regum.
(A királyok legutolsó érve.)

Az ágyúkat nevezte így FRANCISCO
XIMENEZ kardinális (1436—1517).

Ultima Thule.

VIRGIUUS *Georgiái* (1, 30). A ré-
giek a Shetland szigetek egyikét
nevezték így és tartották a világ
végének.

Unius linguse uniusque moris regnum imbecille
et fragile est.

(Az egynyelvű és egyszokású ország erőtlen és rom-
landó.)

SZENT ISTVÁN király intelmei
fiához, szent Imre herceghez.

Untim, sed leonem.
(Egyet kölykezik az oroszlán, de az oroszlán.)

AISOPOS 240-ik meséje

Unus testis, nullus testis.

L. Testis unus etc.

Urbi et orbi.

(A városnak [Rómának] és az egész világnak.)

A pápa szokta némely ünnepi
alkalomkor így adni áldását.

Ut desint vires, tarnen est laudanda voluntas.

(Ha hiányzik az erő, dicsérendő az akarat is.)

OVIDIUS *Pont* (3, 4).

Ut sementetn feceris, ita metes.

(Ki mint vet, úgy arat.)

PINARIUS RUFUS. Idézi CICERO,
De oratore (2, 65).

Ut sis nocte levis, sit tibi ecena brevis.

(Hogy könnyű álmod legyen, rövid legyen a vacsorád.)

A SALERNOI ORVOS-ISKOLA *Régi-
mén* sanitatisából (XI. század).

Uti figura docet.

(Mint a kép mutatja.)

A régi deák könyvekben szoktak
így hivatkozni az ábrázolatokra.

Utópia.

(Scholország.)

T. MÓRUS 1516-ben írott állam-
regényének címéből.

Vade, satana!

(Távozzál tőlem, sátán!)

SZENT MÁTÉ, 4, 10

Vse tibi ridenti, quia mox post gaudia flebis!

(Jaj néked nevető, mert majd vígságod után sírsz!)

ALVAREZ XVIII. századbeli je-
zsuita grammatikus memorialis verse,
melyben az összes beszédrészek
benne vannak. Fordítása SZEPESI
ÍMRÉŐL.

Vae victis!

L. Brennas kardja.

Vallis lacrimarum.

(Siralom völgye.)

ZsOLTÁROK 83, 7 KÁLDI GYÖRGY
fordítása.

Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.

(Minden hiábavaló.)

PRÉDIKÁTOR SALAMON 1, 2.

Vare, redde legiones meas!
(Varus, add vissza légióimat!)

AUGUSTUS császár a teutoburgi
csatavesztés után.

Varietas delectat,
(A változatosság gyönyörködtet.)

EURIPIDES nyomán lett római
közmondássá vált.

Veni, vidi, vici.
(Jöttem, láttam, győztem.)

JULIUS CAESAR a zelayi győzelem-
kor (Kr. e. 47).

Veni, sancte Spiritus!
(Jöjj el, Szentlélek Úristen!)

II. RÓBERT francia király (971—
1031).

Venio nunc ad fortissimum virum.
(Most térek rá a legerősebb férfúra.)

CORNBLIUS NEPOS Datames élet-
rajzában.

Verba valent usu.

(A szók értékét a szokás dönti el)

Nyilván a római grammatikusoktól származó axióma.

Verba verbis, verbera verberibus compensanda
sunt.

(A sértő szót sértő szóval, az ütést ütéssel szabad
viszonozni,)

WERBŐCZY ISTVÁN Tripartitumának nyomán keletkezett jogi tétel.

Veritates seternae.

(Örök igazságok.)

Scholasticus kifejezés.

Vestis non facit monachum.

(Nem a csuha teszi a barátot.)

Középkori; a *barba non facit philosophum* (1. ezt) nyomán.

Vestis virum facit.

(Ruha teszi az embert.)

A vestis non facit monachum megfordítása.

Veteres migrate, coloni.
(Költözzetek el, régi lakosok.)

VIRGILIUS 9-ik *Ecloga*.

Vicém pro vice reddo tibi, boné vicine.
(Kölcsőnt a kölcsőnért visszaadom neked, jó szomszéd.)

Beregszász elpusztításakor (1657)
a lengyelek írták a templom falára.

Victrix causa dits piacúit, séd victa Catoni.
(A győzelmes úgy az isteneknek tetszett, de a legyőzött Catonak.)

LUCANUS *Pharsaliit* (1, 128)

Videant consules, ne quid res publica detrimenti
capiat.
(Vigyázzanak a consulok, hogy a köztársaságot valami,
baj ne érje.)

CICERO *Pro Miion e* (26) és *In
Cotilinam* (1).

Vim vi repellere cuique licet.
(Erőszakot erőszakkal visszaverni mindenkinek szabad.)

Római jogi axióma.

Viribus unitig.
(Egyesült erőkkkel.)

JOSEPH BERGMANN LOVAGTÓI, FE-
FERENC JÓZSEF nevelőjétől ered; a
császár 1849 februárius 12-iki «leg-
felsőbb elhatározásával» választotta
jelmondatává.

Vita brevis, ars longa.

(Az élet rövid, a mesterség hosszú.)

HIPPOKRATES aphorismáiból.

Vitám et sanguinem! Moriamur pro rege nostro

Maria Theresia!

(Életünket és vérünket! Haljunk meg királyunkért,
Mária Teréziáért!)

Az	1741-iki	pozsonyi	országgyűlés
kiáltása	szeptember	n-én.	De csak
azt	mondták:	<i>vitam et</i>	<i>sanguinem</i>
<i>consecramuit.</i>	A	<i>moriamur</i>	stb újabb
toldalék.			

Vitám et sangvinem, sed avenam non.

(Életünket és vérünket, de zabot nem)

Bécsi	gúnyolódás;	arra	céloz,	hogyan
a magyarok	a	pozsonyi	országgyű-	
lésen	1741	szeptember	n-én	fel-
ajánlották	életüket	és	vérüket;	de
a katonalovak	számára	zabot	adni	
nem akartak (?)				

Vitam impendere vero.
(Az életet az igazságnak szánni.)

JUVENALIS satiráiból (4. 91). J.—J.
ROUSSEAU jelszava.

Vivat Soroksári

A soroksári svábok, mikor falu-
jókat Mária Terézia mezővárossá
emelte, azt akarták kiáltani: «*Vivat*
Maria Theresia! Soroksár is» *Markt-*
fleck'n! De elvétván a dolgot, azt
kiabálták: «*Maria Theresia is a*
Marktflex'n!»

Vivere militare est.

(Az élet harc.)

SENECA 95-ik leveléből.

Vivos voco. Mortuos plán go. Fulgura frango.
(Az élőket hívom. A holtakat siratom. A villámokat
megtöröm.)

FR. SCHILLER *Das Lied von dér*
Glocke költeményének mottója. A ha-
rangról szóló és CELANOI BOLDOG
TAMÁSnak († 1275.) tulajdonított
híres leoninusok töredékei.

Volenti non fit injuria.
(Aki valamit maga akar, ne panaszkodjék törvényteleniségről.)

ULPIANUS egyik jogi tétele.

Vox clamantis in deserto.
(Kiáltó szó a pusztában.)

ÉZSAIÁS 40, 3

Vox diabolica hui, hui.
(Az ördögi huj, huj! szózat.)

LIUDPRAND püspök († 972) jegyzetté föl, hogy az merseburgi csatában (933) a németek csatakiáltása *kyrie eleison* volt, a magyaroké pedig

Vox faucibus hsesit.

L. Obstipui, steterunt comac etc.

Vox populli, vox dei.
(A nép szava Isten szava.)

ÉZSAIÁS 66, 6.

GÖRÖG SZÁLLÓ IGÉK.

Ἄριστον μὲν ὕδωρ.

(A legjobb a víz.)

PINDAROS első ódájából.

Αὐτὸς ἔρα.

(Ipse dixit vagy magister dixit.

Ő mondta, a mester mondta.)

PYTHAGORAsra	szoktak	így	hivat-
kozni tanítványai.			

Πατραρχομομαχία.

(Békaegérharc.)

A	Homerosnak	tulajdonított	tréfás
hősköltemény címe.			

Γνώθι σεαυτόν.

(Nosce te ipsum.

Ismerd meg tenmagadat.)

A	delphii	Apollo-templom	felirata
Hol	THALESnek,	hol	CHILONnak
tulajdonítják.			

*Ἑκατόμβη.

Hekatombe.

A görögöknél eleinte száz ökörből, később száz bármely állatból álló áldozat. Pythagorasról följegyezték, hogy ~t áldozott, mikor a derék-szögű háromszög a^2 b^2 = c^2 tételét kitalálta. «Azóta bögnek az ökrök, valahányszor nagy dolog találódik ki», mondja Börne. ~ kü-lönben nagy mézárást is jelent.

Εὐρηκα!

Heuréka!

(Megtaláltam!)

ARCMIMEDES kiáltott fel így, mikor fölfedezte a fajsúly törvényét.

Ζῆλον πολιτικόν.

(Társas állat.)

ARISTOTELES nevezte így az em-bert Politikájában (1, 2 és 3, 6).

Θάλαττα, θάλαττα!

(Tenger, tenger!)

Xenophon szerint Cyrus tízezer görög zsoldosa kiáltott fel így, mi-kor a kunaxai csata után vissza-vonulva, végre meglátták a tengert.

Κύριε ἐλεῖσον.

Kyrie eleison.

(Uram irgalmazz.)

SZENT SYLVESTER pápa (314—
335) óta a misében.

Ἄ μήθεος δῆλοι.

(A mese azt jelenti, hogy . .)

(A mese tanulsága.)

AISOPOS meséiből.

Πολιτικὸν ζῶον.

Πζῶον πολιτικόν.

Ὅμοούσιος, ὁμοιούσιος.

Homoousios, homoiouosios.

(Egylényegű, hasonló lényegű.)

A niceai hitvallás szerint a Krisztus az Atyaistennel egylényegű; Arius szerint nem egylényegű, sőt nem is hasonló; a fél-arianusok szerint az Atyaistenéhez legalább hasonló lényegű. (IV század.)

Πάταξον μὲν, ἀκουσον δέ.

(Üss, de hallgass meg.)

Plutarchos szerint mondta, vitaközben, a spártai tengernagynak.

THEMISTOKLES
Euribiadesnek

Ἵστερον πρῶτερον.

Hysteron proteron.

(A leghátulsó legeitül.)

Rhetorikai	fordulat,	mely	a	beszéd
rendjét	megfordítja;	pl.		« <i>Moriamur</i>
<i>et in média</i>	(<i>irma</i>	<i>mumus</i> »		(1. ezt).
Hibás	logika,	midőn	a	bizonyítan-
dóval bizonyítanak.				

FRANCIA SZÁLLÓ IGÉK.

A la veille d'un grand évènement.
(Nagy esemény előestéjén.)

NAPOLÉON   mondta   1813   október
10-én.

Allons, enfants de la patrie!
(Szász Károly fordítása szerint: Fel honfiak!)
ROUGET   DE   L'   ISLE   *Marseillaise.*
első sor (1792 április 24.).

Après nous le déluge.
(Utánunk [ám következék] a vízözön.)
MARQUISE DE POMPADOUR (t 1764)

Autriche n'a pas raison d'être.
(Ausztriának nincs létoka.)
HENRI   MARTIN   De   la   France,   de
son   génie   et   de   ses   destinés   művében
(1847).

Bohême

(Naprul napra élő éhenkórász író vagy művész, szó-
szerint: cigány)

*HENRI MURGER Scènes de la vie
de bohémé (1851),*

Brûler n'est pas répondre.

(A könyv megégetése nem válasz a könyvre.)

J. J. ROUSSEAU, mikor a *Contrat
socialt* a párisi parlament 1762-ben
elégettette.

Ça ira!

(Menni fog!)

BENJÁMIN FRANKLIN mondta, mi-
kor Párisban az amerikai szabad-
ságharcról kérdezősködtek tőle. ~
lett aztán a francia forradalmi dal.

Cause célèbre.

*FRANÇOIS GAVOT DS PITAVAL
Causes célèbres et intéressantes avec
des jugements des cours souveraines
qui les ont décidées bünpörgyüjte-
ményének címéből (1734—1734),*

Chauvin, chauvinismus

(A nemzetiségért való szertelen lelkesedés.)

THÉODORE és HIPPOLYTE COGNI-
ARD *La cocarde tricolore* (1831).

A

Chevalier sans peur et sans reproche.

(Félelem és gáncs nélküli lovag.)

BAYARD (PIERRE TERRAIL, SEI-
GNEUR DE BAYARD) a nagy francia
hős (f 1524) mellékneve.

Chronique scandaleuse.

(Botránykrónika.)

DENIS HESSELIN *Chroniques* du
très-chrétien et victorieux Louys de
Valois unxième de ce nom című
könyve ión-ben megjelent új kia-
dásának címe, melyet a könyvtár
nyomtatott rá.

Corriger la fortune.

(Segíteni a szerencsének; azaz hamisan játszani.)

ANTOINE HAMILTON *Mémoires* du
comte de Grammont (1713)

Demi-monde.

ALEXANDRE DUMAS FILS 1855-ben
megjelent regényének címe

Doctriiúüre.

NECKER	használta	először	1791-
ben A.	m	tudományos	elméleteket
minden	gyakorlatiság	nélkül	védelt-
mező politikus.			

Du subjime au ridicule il n'y a qu'un pas.
(A fon séges tő] a nevetségességig csak egy lépés.)

MARMONTBL († 1799)-

Écrasez l'infame.

(Tiporjátok el a gaz , . .)

FR.	M.	AROUET	DE	VOLTAIRE
jelszava. Az előítéletekre céloz.				

Embarras de richesse.

(Baj a bőség miatt.)

D'ALLAINVAL	egy	vigjátékának
címe (XVIII. század első fele).		

Enfant terrible.

PAUL	GAVARNI	(igazi	nevén	Sul-
pice	Guillaume	Chevalier,	†	1866)
párisi	torzképrajzoló	alkotta,		egyik,
vásott gyermekeket ábrázoló képén.				

Enfin seuls!

(Végre egyedül!)

KNUT EKWALL svéd képiro egy
1878-ban festett, fiatal párt ábrázoló
képének címe

Elle est grande dana són genre, mais són genre
est petit.

(Nagy a maga körében, hanem a köre kicsiny.)

ANGELICA CATALANI mondta Hen-
riette Sontag énekesnőről.

Et le combat cessa, faute de combattants.

(És megszűnt a harc, nem lévén többé viaskodók.)

PIERRE CORNEILLE *Cid* IV. felv.
(1636).

Faubourg Saint-Léopold.

TÓTH BÉLA nevezte el így a Buda-
pesti Hírlapban (1888) a budapesti
pénzarisztokrácia fészket, a Lipót-
várost, a párisi előkelő negyed, a
Faubourg Saint-Germain kaptájára.

Général Boumboum.

H. MEILHAC és L. HALÉVY ope-
retteje, *La Grande-Duchesse de Gerol-*
stein, zenéjét szerzetté J. Offenbach
(1867).

Giboyer.

A tollát bérbeadó, elzüllött, de
szíve mélyén becsületes újságíró.
EMILE AUGIER *Le fils de Giboyer*
színművéből (1862).

Grattez le Russe et vous trouverez le Tartare
(néha . le Cosaque).

(Vakard le a muszkát és ott a tatár (kozák).]

LIGNE HERCEG (1814).

Harpagon.

MOLIÈRE (igazi nevén J. B. POQUE-
LIN) *L'Avare* (A fősvény) A című víg-
játékának hőse (1668). A fősvény
prototypusa.

Hongrois! le moment est venu de recouvrer
votre indépendance.

(Magyarok! Elérkezett a pillanat, visszanyerni füg-
getlenségteket.)

I. NAPOLÉON Schönbrunnban, 1809
május 15-én kelt kiáltványának kez-
dete.

Hony soit qui mal y pense.

(Átkozott legyen, aki rosszat gondol erről.)

A hagyomány szerint III. EDWARD
király mondotta, s e mondással
vetette meg az angol térdszalagrend
(*arder of the garter*) alapját 1349-ben.

Il n'y a plus d'enfants!
(Nincsenek többé gyermekek!)

MOLIERE (igazi nevén J. B. POQUE-
LIN) *Le Malade imaginaire* 2. felv.
ii. jel. (1673).

Il n'y a que les morts qui ne reviennent pas.
(Csak a holtak nem térnek vissza többé)

BERTRAND BARÈRE mondta a Con-
ventben 1794 május 26-án

Il y a des juges à Berlin.
(Vannak még bírák Berlinben.)

ANDRIEUX *Le meunier de Sans-
Souci* verséből (XVIII század).

Impossible est un mot que je ne dis jamais.
(«Lehetetlen» olyan szó, melyet soha ki nem ejtek.)

J. FR. COLLIN D'HARLEVILLE:
Malice pour malice (1793).

J'accuse . . . !
(Vádolom . . . !)

ÉMILE Zolának a francia köztár-
saság elnökéhez az *Aurore* 1898 janu-
árius 13-iki számában kiadott nyílt
levelének kezdete.

J'ai ri, me voilà désarmé.
(Nevettem, hát le vagyok fegyverezve.)

ALEXIS PIRON *La métromanie* (1738).

J'y suis (et) j'y reste.
(Itt vagyok, itt maradok.)

MAC		MAHON		francia		tábornagy
írta	az	öt		veszedelmes		helyzetére
figyelmeztető		fővezérnek		a		krimi
háborúban, 1855 szeptember g-én.						

(Mais) je n'en vois pas la nécessité.
(Annak én nem látom át a szükségességét.) .

GRÓF		D'ARGENTAL		válaszolta		XV
Lajos		uralkodása		alatt		Desfontaines
abbénak,	midőn	ez		azt	mondta,	hogy
elvégre neki is élnie kell,						

Jeunesse dorée.
(Arany ifjúság.)

így		nevezték		Robespierre		bukása
⁽¹⁷⁹⁴⁾	július	27-ike)		után	a	párizsi
gazdag		fiatalságot,		mely	az	ellen-
forradalom élére állott.						

A

Juste milieu.
(A helyes közép.)

BLAISE		PASCAL		<i>Pensées</i>		<i>sur</i>	<i>la</i>
<i>religion</i> 3, 3 (1670).							

L'Année terrible.
(A szörnyű év.)

Ez	címe	VICTOR	HUGÓ	amaz
1872-ben		megjelent		verskötetének,
mely	a	porosz-francia	háború	ese-
ményeiről szól				

L'appétit vient en mangeant,
disait Angeston, mais la suif s'en va en heuvant.
(Az étvágy evés közben támad [monda Angeston, de
a *szomjasig* ivásközben elmúlik].)

FRANÇOIS	RABELAIS	<i>Gargantua.</i>
(XVI. század.)		

L'État c'est moi!
(Az állam én vagyok!)

Állítólag	XIV.	LAJOS	mondta	1655
áprilisában	a	parlamentben.		(Meg-
cáfolt dolog.)				

La grande nation.
(A nagy nemzet.)

I.	NAPOLÉON	nevezte	így	a	fran-
ciákat	az	1797-ben	az	olaszokhoz	
intézett kiáltványában.					

La Hongrie vaincue est aux pieds de Voire

Majesté.

(A legyőzött Magyarország felséged lábánál hever.)

PASKJEVICS HERCEG állítólagos je-
lentése I. Miklós cárhoz, a magyar
szabadságharc leverése után.

La bête humaine.

(A vadállat az emberben.)

EMILÉ ZOLA 1890-ben megjelent
regényének címe.

La France marche à la tête de la civilisation.

(Franciaország a civilizáció élén halad.)

*FR PIERRE GUIZOT Histoire générale
de la civilisation en Europe (1828).*
à

La garde meurt et elle se rend pas.

(A francia gárda meghal,

Hanem magát- meg nem adja.

Tóth Kálmán Előre verséből.)

ROUGEMONT az *Indépendant* 1815
június tg-iki számában a Waterloo
csata után való napon

La popularité c'est la gloire en gros sous.

(A népszerűség garasokra váltott dicsőség.)

VICTOR HUGO *Ruy Blas*, III felv,
(1838).

La propriété c'est le vol.
(A tulajdon: lopás.)

<i>PIERRE</i>	<i>JOSEPH</i>	<i>PROUDHON</i>	<i>tétele</i>
<i>a</i>	<i>Qu'est-ce</i>	<i>que</i>	<i>c'est</i>
<i>ou;</i>	<i>Recherches</i>	<i>sur</i>	<i>le</i>
<i>droit</i>	<i>et</i>	<i>du</i>	<i>gouvernement</i>
<i>vében</i>	<i>(1840).</i>	<i>cimű</i>	<i>köny-</i>

Laisser faire, laisser passer (aller).

<i>DE</i>	<i>GOURNAY,</i>	<i>Franciaország</i>	<i>keres-</i>
<i>kedelmi</i>	<i>minisztere</i>	<i>(1751),</i>	<i>A</i>
<i>siokraták</i>	<i>jelszava,</i>	<i>azt</i>	<i>jelenti,</i>
<i>az</i>	<i>állam</i>	<i>a</i>	<i>közgazdaság</i>
<i>ne</i>	<i>avatkozzék.</i>	<i>dolgaiba</i>	

Le despotisme tempéré par l'assassinat,
c'est notre Magna charta.

(A gyilkossággal mérsékelt despotizmus a mi Magna
chartánk.)

Pál orosz cár meggyilkolásakor
mondta egy orosz tábornok 1801-ben.

Le monde où l'on s'ennuie.
(Ahol unatkoznak.)

EDOUARD PATLLERON 1881-ben írt
vígjátékának címe. Fordította Fái

J. Béla.

Le ridicule tue.

(A nevetségesség öl.)

DE LA ROCHEFOUCAULD nyomán.

Le roi est mort, vive le roi.

(A király meghalt, éljen a király.)

Ősi	szokás	szerint	e	szavakkal
szokta	jelenteni	a	palota	erkélyéről
egy	herold	a	francia király	halálát
és	utódjának	trónraléptét.		Utoljára
XVIII,	Lajos	halálakor,	1824	októ-
ber 24-én				hallatszott.

Le silence du peuple est la leçon des rois.

(A nép hallgatása királyok okulása.)

BEAUVAIS	abbé	XV.	Lajos	fölött
tartott halotti beszédéből (1774).				

Le style c'est l'homme.

(A stílus az ember.)

BUFFON	mondta	akadémiai	szék-
foglalójában (1753).			

A

Les extrêmes se touchent.

(A végletek érintkeznek.)

Louis	SÉBASTIAN	MERCIER	Ta-
<i>bleau de Paris</i> (1781—1790).			

Les sots depuis Adam sont en majorité.

(Az ostobák Ádám óta mindig többségben vannak.)

CASIMIR DELAVIGNE *Épîtres* 112.

A

Liberté, Égalité, Fraternité.

(Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.)

FRANÇOIS-ANTOINE	MOMORO	aján-		
lotta	1793	júniusában	minden	ma-
gánház	homlokzatára	írandó	jeligé-	nek.
Eredetileg	így:	•Unité,	indivi-	sibilité
de la	République,	Liberté,	Éga-	lité,
Fraternitéou	la	mort.t	(Egységes,	szthatatlan
Köztársaság,	Testvériség,	vagy	Szabad-	ság,
Egyenlőség,	Testvériség,	vagy	halál.)	

Madame Sans-gène.

(Szókimondó asszonyság.)

F.-J.	LEFEBRE	francia	marsál,	
Danzig	hercege	(t	1820)	molnár
fiából	lett	Napoléon	egyik	legkivá-
lóbb	tábormokává	Még	káplár-ko-	rában
vett	feleségül	egy	tábori-	mosónét,
s	ez	mikor	hercegasszony	lett
sem	vetközte	le	pórias	termé-
és	nyers	őszinteségével,	cif-	rátlan
beszédével	nem	egyszer	hozta	zavarba
a	finom	udvarbelieket.	Ezek	csak
~nek	hívták.	E	címen	írta
róla	V. Sardou	nálunk	is	ismeretes

darabját (fordította Fái J. Béla).

Mais où sont les neiges d'antan?
(Hol van a tavalyi hó?)

FRANÇOIS VILLON *Les Dames du
temps jadis (XV. század).*

Morte saison.
(Holt évszak.)

FRANÇOIS VILLON *Petit testament
(1456)*

Ni Dieu, ni maître.
(Se isten, se fejedelem).

LOUIS-AUGUSTE BLANQUI *forra-
dalmi lapjának címe (1880).*

Noblesse oblige.
(A nemesség kötelez.)

P. M. G. LÉVIS († 1830).

Nous dansons sur un volcan.
(Vulkánon táncolunk.)

ACHILLE DE SALVANDY *nápolyi
francia követ e szavakkal jósolta
meg a Bourbonok bukását egy bá-
lon 1830 június 5-én.*

On revient toujours
A ses premiers amours!

(Az ember mindig visszatér első szerelméhez).

CHARLES-GUILLAUME				ÉTIENNE
<i>Joconde</i>	0κ	<i>Us</i>	<i>Coureurs</i>	<i>d'aventures</i>
librettójában		előforduló	románcc	ref-
rainje (1814).				

Ordre et progrès.
(Rend és haladás.)

AUGUSTE	COMTE	(t	1857)	egyik	jel-
szava.					

Ote-toi de là que je m'y mette.
(Eredj onnan, hadd megyek én oda)

<i>SAINT-SIMON</i>	<i>Catéchisme</i>	<i>des</i>	<i>in-</i>
<i>dustriels</i> (1823).			

Que diable allait-il faire dans cette galère?
(Mi az Ördög dolga volt neki azon a gályán?)

MOLIÈRE (igazi nevén J.B.POÇUE-
LIN) *Les Fourberies de Scapin* (1671).

A

Qui nous délivrera des Grecs et des Romains?
(Kiszabadít meg bennünket a görögöktől s rómaiaktól?)

CLÉMENT	(t	1812)	egyik	verses
levelében	(Célzás	a	görög-római	ragasz-
mythologia	hagyományaihoz		ragasz-	
kodó	művészet	és	irodalom	neraze-
tietlenségére.)				

Qui s'excuse, s'accuse.
(Aki mentegetődzik, vádolja magát.)

SZENT JEROMOS «*dum excusare
credis, accusas*» nyomán.

Prudhomme
(a nagytekintetű, de oktondi és mindig ferdén alkal-
mazott közhelyeket mondó francia nyárspolgár alakja.)

HENRI MONNIER, *Grandeur et
décadence de M. Prudhomme* (1852).

Pitaval
(bűnpörgyűjtemény).

V. Ö. *Cause célèbre*

Revenons à nos moutons!
(Térjünk csak rá az ürünkre!)

BRUEYS és PALAPRAT *L'Avocat
Patelin* vígjátékából. (XVII. század.)

Rien ne blesse autant que la vérité.
(Semmi sem sebez jobban az igazságnál.)

HERCEG K. L. METTERNICH kan-
cellár mondta gróf Széchenyi István
Hitel című könyvére.

Royalistes plus royalistes que le roi.
(A királynál is királypártibb királypártiak.)

L.-A. THJERS (1848).

S'ils cantent la canzonetta, ils pagaront.
(Ha danolják azokat a nótákat, fizetni fognak.)

MAZARIN	kardinális	mondta	a
franciákra,	mikor ezek	minden	adó-
emeléskor	csúfolódó	nótákat	csinál-
tak rá.			

Sans phrases.
(Frázisok nélkül.)

SIEYÈS	ABBÉ	mondta	állítólag,
mikor XVI.	Lajos	halálára	szavazva
minden	képviselő	megokolta	a maga
Ítéletét,	(r793 januárus 17.)		

Sans-culotte.

MAJRY	abbétól	(† 1817)	szárma-
zik A	külvárosi	népből	való ember,
kinek	nem	telvén	harisnyára,
addig	divatos	térdig	éő nadrág
(culotte)	helyett	hosszú	bugyogót
viselt	Ez a szó	politikai	értelem-
ben	az arisztokrácia	ellen	töröket
jelenti.			

Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer.

(Ha nem volna Isten, magunknak kellene kitalálni.)

FR.	M.	AROUET	DE	VOLTAIRE
Épître	à	l'auteur	du	nouveau
des trois	imposteurs	(1769)		livre

Surtout pas de zèle!
(Főképp semmi túlbuzgóság.)

TALLEVRAND (†t 1838) mondása.

Tant de bruit pour une omelette (*au lard*)!

(Mennyi hű-hó egy kis [szalonnás] rántottáért! Arany
János fordítása.)

DES BARREUX francia költőről
(†1673) szóló anekdotából.

Tartufe.

MOLIÈRE (igazi nevén J. B. POQUE-
LIN) vígjátékának címe (1667.) Az
álszent prototypsna.

Tous les genres sont bons, hors le genre
ennuyeux.

(Minden műfaj jó, az unalmasoknak kivételével.)

Fr. M. AROUET DE VOLTAIRE az
Enfant prodigue előszavában (1738).

Tout comme chez nous.
(Épp úgy, mint nálunk.)

NOLANT DE FATOUVILLE *Arlequin*.
Empereur dans la lune (1684).

Tout est pour le mieux dans le meilleur des
mondes possibles.

(Minden a legjobban van a lehető világok legjobbján.)

FR. M. AROUET TE VOLTAIRE

csúfolja így *Candide*jában Leibniz

optimismusát.

Tout soldat français porte dans sa giberne le
bâton de maréchal de France.

(Minden francia katona töltései táskájában hordja a
tábomagi pálcát.)

XVIII.	LAJOS	mondotta	1819
augusztus	8-án,	a	saint-cyri
akadémia		növendékeihez	katonai
beszédében.			intézett

Trop tard!
(Késő!)

LETRU-ROLLIN	mondotta,	mikor
1848	februárius	22-én
királyné	az	Mária
tanácsolta.	uralkodó	Amália
		lemondását

Tu l'as voulu, George Dandin, tu l'as voulu.
(Úgy kell neked, George Dandin, úgy kell neked.)

MOLIÈRE (igazi nevén J B. POQUE-
LIN), *George Dandin* (1667).

Tue-la.

(öld meg őt [t. i. a házasságtörő asszonyt].)

ALEXANDRE DUMAS FILS
me-femme (1872).*L'hom-*

Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire.

(Minden ostoba talál magánál még ostobábbat, a ki
megbámulja.)NICOLASBOILEAU-DESPRÉAUX *Art*
poétique, 2,

Vive la Pologne, monsieur!

(Hallja az úr: éljen Lengyelország!)

Ezt	kiáltotta	CH.	FLOQUET	(1828 —
1896)	a	párisi	igazságügyi	palotában.
1867	nyarán,	II.	Sándor	cár felé,
midőn	az	III.	Napoléon	császárral,
az	épületet		megtekintendő,	áthaladt
	az ügyvédek	sorfala	közt,	

Vivre libre ou mourir.

(Szabadon élni vagy meghalni.)

CAMILLE	DESMOULINS	jeligéje	a
<i>Le vieux</i>	<i>Cordelier</i>	című	lapjában
(1793 december 5).			

OLASZ SZÁLLÓ IGÉK.

Anch' io sono pittore!
(Én is képiró vagyok!)

A hagyomány szerint CORREGGIO
így kiáltott fel, midőn Raffael Szent
Cecilia-képe! meglátta,

Commediante, tragediante!

ALFRED-VICTOR DE VIGNY *Le pape*
című jelenetéből (1824).

Così fan tutte-

(Minden asszony így teszen.)

Mozart víg operája; szövegét írta
LORENZO DA PONTE (1790).

Di chi mi fido, guardami Iddio,
Di chi non mi fido, mi guardaró io.

{Akiben bízom, attól Isten őrizzen meg; akiben nem
bízom, attól magam is megőrzöm magamat.)

Régi olasz közmondás; de világ-
hírűvé azon a réven lett, hogy a
velencei doge-palota börtönének fa-
lára karcolta egy XVI. századbeli
rab, s ezt említik a Byron *Childe*
Haroldjához fűzött jegyzetek.

Eppur si muove!

(És mégis mozog a föld!)

Sokszor megcáfolt mendemonda
szerint GALILEI, mikor az inquisitio
előtt a föld mozgását tagadnia kel-
lett (1633), egyet toppantott és azt
mondta: ~.

Finita la commedia!

(Vége van a színjátéknak!)

Az olasz *commedia dell arte* szí-
nészei e hagyományos kiáltással
adták a közönség tudtára, hogy a
színjátéknak vége van,

Fuori i barbari!

(Ki a barbárokkal!)

II. Junus pápának tulajdonítják-

Io credo eh' ei credette eh' io credesae.
 (Azt hiszem, azt hívé, hogy azt hiszem.)

ALIGHTERI DANTE *A fokol XIII.*

ének 25-ik sor. Ford Szász Károly.

Irredenta.

L. L' Italia irredenta.

L' Italia fara da sé.

(Olaszország maga megteszi.)

Az olasz szabadságharc jelszava;
 azt jelenti, hogy Itáliának nincsen
 szüksége segítségre. CARLO ALBRERTO
 király egy 1848-iki kiáltványából.

L' Italia irredenta.

(A megváltatlan Olaszország)

Az	egységes	Olaszország	meg-
alkotása	(1870)	óta	nevezik így egy
olasz	párt	hívei	Ausztria, Francia-
ország	stb	ama	részeit, melyeket
még	az	anyaországhoz	akarnak csa-
tolni.	Némelyek	Mazzininak	vagy
Garibaldinak	tulajdonítják	e	kifeje-
zést; de bizonyosság nélkül.			

La donna é mobile.

(Az asszony ingatag.)

F. M. PIAVE *Rigaiétlo* (1851). Ford.
 Böhm Gusztáv.

La morte civile.

(A polgári halál.)

PAOLO GIACOMETTI egyik drámá-
jának címe. (1872).

Lasciate ogni speranza voi eh' entrate!

(Ki itt belépsz: hagyj föl minden reménnyel)

ALIGHIERI DANTE A *pokol* III
ének, a pokol kapuja fölíratának
utolsó mondata. Ford, Szász Károly

Libera Chiesa in liberó Stato,

(Szabad egyház szabad államban.)

CAVOUR gróf (:86i)

Mezzofanti,

A sok nyelvet beszélő embereket
nevezzük így, Giuseppe Mezzofanti
kardinálisról (t 1849.) ki tizenkét
nyelvet tökéletesen beszélt, vagy
ötvenet pedig értett.

Nessun maggior dolore
Che ricordarsi del tempo felice

Nella miseria.

(Nincs gyötrőbb, mint kínok közepette
Emlékezni meg eltűnt boldogságról.)

ALIGHIERI DANTE A *pokol* V.ének,
121—123 sor. Ford. Szász Károly.

Ponté dei sospiri.
(Sóhajok hídja.)

A velencei dogék palotáját a börtön-épülettel két emelet magasságban összekötő, zárt, fehér kőhíd, melyen át a vizsgálati foglyokat és elítélteket kísérték a bíróság elé és vissza. 1600-ban készült. ~ neve csak a XVIII. században kezd felbukkanni.

Re galantuomo.
(Becsületes-ember-király.)

II. VIKTOR EMÁNUEL olasz király nevezte magát így 1849-ben.

Se non e vero, e ben trovato.
(Ha nem igaz, jól van kitalálva.)

A. FR. DONI *I Marmi* (1552).

Tempi passati!
(Elmúlt idők!)

II. JÓZSEF császár mondta Federrigo Zuccaro XVI századbeli festőnek a velencei doge-palota tanács-termében lévő ama képére, melyen I Frigyes császár 1172-ben térdreborulva fogadja Sándor pápától az egyházi átok alól való feloldozást.

Traduttore — traditore.
(Fordító — ferdtő.)

A	XIX.	század	elejének	olasz
irodalma	teremtette	e	szálló	igét. —
Nálunk	Pákh	Albert	nevezte	Petőfi
gyöngye	fordítóját.		Kertbenyt.	Petőfi-
ferdtőnek»				
r				

Trema, Bisanzio!
(Reszkess, Bizánc!)

SALVATORE
(1836).

CAMMARANO

Belisario

Vederemo!
(Majd meglátjuk!)

E	hibás	olasz	szó	nyilván	Ausztria
lombardia-velencei			uralma	alatt	ke-
letkezett	az		osztrák		katonatisztek
révén,	kik	a	velenceiek	tájszólásos	(az
<i>vedarem,</i>	<i>pcnsarem</i>		mondását		)
Ausztria	politikáját		csúfolót)		ferdít-
tették		el			így

Vedi Napoli e poi móri!
(Lásd meg Nápolyt. aztán halj meg!)

E	régi	közmondást	a	német	iro-
dalmi	tudakosság	úgy		forgatta	el.
hogy	<i>móri</i>	(halj meg)		helyett	<i>Móri</i>
(egy Vezúv-alatti falucska)	értendő				

,Voi siete troppo ricchi.
(Ti kelleténél gazdagabbak vagytok.)

IX. Pius pápa mondotta az
1869-iki vatikáni zsinatra megjelent
magyar főpapoknak.

SPANYOL SZÁLLÓ IGÉK.

Don Juan.

A	pokolra	jutott	nőcsábító	ez
alakja	egy	XIV.	századbeli	andalu-
ciai	mondából	ered.	Ott	neve
Juan	Tenorio;	s	csak	később
Juan de Marana.				Don

Don Quijote.

(Don Kisott.)

Miguel	DE	CERVANTES	SAA	VEDRA,
<i>El</i>	<i>ingenioso</i>	<i>hidalgo</i>	<i>Don</i>	<i>Quijote</i>
<i>de la</i>	<i>Mancha.</i>	(Az	elmés	nemes
Quijote	de	la	Mancha)	regényének
cime	(1605).	Fordította	Györy	Vilmos.

Dulcinea dél Toboso.

(Tobosoi Dulcinea.)

MIGUEL	DE	CERVANTES	SAA	VEDRA
Az	elmés	nemes	Don	Quijote
Mancha	regényében	(1605)	de	la
Quijote	szíveválasztottja,		Don	különben
tenyeres-talpas mosogatóleány.				

Eldorado.

(El Dorado — az aranyos.)

Alkalmasint ORELLANA, Pizarro
 helytartója révén került Európába
 az a mexikói mese, hogy az Amazon
 és az Orinoco között van egy ország,
 ahol az aranynak olyan bősége van,
 hogy még a házakat is vele fedik.

Hombres que non lo són.

(Emberek, akik nem emberek.)

BALTHASAK GRÁCIÁN 175-ik aforiz-
 májából. Oraculo Manual (1653).

Leporelló.

Don Juan szolgája, a szerelmes
 leveleket hordó, agyafűrt inasok
 példaképe, Mozart *Don Juan* ope-
 rájában, melynek szövegét LORENZO
 DA PONTÉ írta (1787). Egykorú
 színpadi hagyomány, hogy Lepo-
 relló gazdája szerelmeinek lajstro-
 mát olyan könyvből olvassa fel,
 melynek lapjai összehajtogatott, igen
 hosszú szalagot alkotnak. Innen az
 egymás mellé ragasztott képekből
 álló Leporello-album.

Los mismos perros, con otros collares.
(A kutyák ugyanazok, csak a nyakörvük más.)

Spanyol	közmondás.	Nálunk	RÁ-
KOSI	VIKTOR	(Sipulusz)	tette
a Budapesti Hírlapban,	1898.		ismertté

Rocinante.

MIGUEL	DE	CERVANTES	SAAVEDRA
Az elmés	nemes	Don Quijote	de
la Mancha	(1605).	Don Quijote	ge-
béjének neve.			

Santa Hermandad.
(Szent testvéri szövetség.)

A	rendőrségnek	e	ma	divatos
tréfás	elnevezése	onnan	ered,	hogy
Castiliában	a	XVI.	században	a
hatóság	támogatásával	ilyen	nevű	csapat
alakult	a	közbátorság	védel-	mére.

ANGOL SZÁLLÓ IGÉK.

A mixture badly mixed.
(Rosszul kevert keverék.)

SIR	CHARLES	DILKE	angol	pub-
licista	(1810—1869)	nevezte	így	a

magyarokat.

Distinguished foreigner.
(Előkelő idegen.)

GRÓF	TISZA	István	mondotta
b.	Körber	osztrák	miniszterelnökre
1903	november	18-án	tartott
viselőházi	beszédében.	Tisza	gróf
kifejezést	Angliából	hozta.	Ott
másodrangú,	ügynevezett		snob-sal-
nokban	igen	keresik	az angol
időző	külföldi	tudósokat,	exotikus
hercegeket	stb.,	~nek	nevezik
és	büszkélkednek	velők.	Mende-
monda,	hogy a	-	kifejezést
királyné	férjére alkalmazták.		Victoria

Don't.
 Egy, a XIX. század vége felé
 megjelent illendőségre tanító, s ma-
 gyarul New illik néven kiadott angol
 könyv elme.

Hands off!
 (Ne nyúlj hozzá, vagy: el onnan a kezedet!)
 W. E. GLADSTONE mondotta a
 magyar-osztrák monarchia boszniai
 politikájára az angol alsóház 1880
 március 17-iki ülésén.

John Bull
 (az angol nép tréfás elnevezése).
 JOHN ARBUTHNOT *History of John*
Bull (1712).

Knowledge (itself) is power.
 [A tudomány (maga) hatalom].
 FRANCIS BACON (VERWLAMI BACO)
Meditationes sacrae (1598).

Last, nőt least,
 (Vörösmarty Mihály ford.: legvégső, nem legalsó.
 Végső, de nem utolsó.)
 WILLIAAM SHAKSPERE *Lear király*
 (1607).

Missing link.
(Hiányzó láncszem.)

A darwinisták szerint a majom
és az ember között a leszármazás-
ban már nincs meg (mert elveszett)
az átmeneti alak; az a -.

Moral insanity.
[Erkölcsei (morális) butaság]

JOHN COWLES PRICHARD Treatise on insanity (1835).

My house is my castle
(Az én házam az én váram.)

EDUARD COKE Institutes of the laws of England (1628).
k

Snob.

W. M. THACKERAY *Snob papers*
(1848) könyve nyomán lett világ-
szerte ismeretessé e régi angol szó,
mely a valónál többnek látszani
akarás, a hiú álszentség fogalmát
fejezi ki.

Struggle for life.

Lásd: Küzdelem a létért.

The great Unknown.
(A nagy Ismeretlen.)

W. Scottot, a *Waverley* név-
telen szerzőjét nevezték így.

Time is money.
(Az idő pénz.)

Diogenes Laertius szerint THEO-
PRASTOS görög bölcs († Kr. e 287)
szokta emlegetni, hogy az idő drága
kiadás.

To be or not to be, that is the question.

(Lenni vagy nem lenni, ez a kérdés.)

Arany J ford.: A lét vagy nemlét kérdése ez.)

WILLIAM SHAKSPERE *Hamlet* (1620).

Tory és whig.

(Angol politikai pártok elnevezése.)

1680 táján keletkeztek.

What 's in a name? that which we call a rose,
By any other name would smell as sweet.

(Oh de mi a név?

Mit rózsának hívunk, nevezzük azt

Akárhogy: olyan illatos marad.)

W. SHAKSPERE *Romeo és Julia* 2, 2.

Szász Károly fordítása.

You dirty boy!

(Te piszkos kölyök!)

GIOVANNI	FOCARDI	olasz	szobrász
(1842—1903)	egy	kis	szappan-
nal	kegyetlenül	mosdató	asz-
szonyt	ábrázoló	csoportjának	őreg
és felirata. (1878.)			címe

NÉMET SZÁLLÓ IGÉK.

Ach! es geschehen keine Wunder mehr!
 (Ah. nem történnek már többé csodák!)

FR.   *SCHILLER*   *AZ*   *orleanü*   *szüz*
 (1801).

Alles Erdreich ist Oesterreich untertan.

L. A. E. I O. U

Alles ist gerettet!
 (Mindent megmentettek!)

LANDSTEINER   *bécsi*   *rendőrtanácsos*
mondta   *Ferenc*   *József*   *császárnak*
 1881   december   8-án   este,   mikor   a
bécsi   *körúti*   *színház*   *leégett*   *és*   *vagy-*
négyszáz ember veszett a tűzbe.

Also sprach Zarathustra.

FRIEDRICH   *NIETZSCHE*   *könyvének*
címe (1883).

Auch ich war in Arkadien geboren.

(Én is Árkádiában születtem.)

FR. SCHILLER *Resignation* (1787).

Auf dem Dache sitzt ein Greis,

Der sich nicht zu helfen weiss.

(Háztetőn egy bácsi ül,
Kapkod tehetetlenül.)

G. J. P. HANSEN a müncheni
Fliegende Blätterben (1852-iki év-
folyam). Rákosi Jenő ford.

Autorität nicht Majorität!

(Autoritás, nem majoritás.)

Ftt. J. STAHL mondotta az erfurti
parlament 1850 április 15-iki ülésén.

Behüet dich Gott! es war' zu schön gewesen,

Behüet dich Gott, es hat nicht sollen seyn!

(Isten veled, gyönyörnek sok lett volna,

Isten veled, mást mért a sors reánk.)

J. V. VON SCHEFFEL *Trompeter
von Säckingen* (1854). Ford. Luby S.

Beschwichtigungs-Hofrath.

A bécsi *Kikeriki* című élclap írta
elsőben, a múlt század hatvanas
éveiben.

Biedermeyerstíl.

(Biedermeyerstílus.)

HEVESI LAJOS nevezte el így a
XIX. század végén, az immár kész
'Biedermayer' fogalom felhasználá-
sával, az ósdi, ízléstelen stílust a
művészetekben.

Bitit ist ein ganz besonderer Saft.

(A vér különös nedű.)

J. W. GOETHE *Faust I*

Bravó, Stuwer!

FERENC CSÁSZÁR mondta a XVIII.
század végén a hollandiai eredetű
Stuwer bécsi tűzj'átékos egy nagy
röppentyüzésekor.

Dank vöm Haus Österreich!

(Köszönet az osztrák háztól!)

FR, SCHILLER *Wallensteins Tod*
2-ik felv. (1800).

Das also war des Pudels Kern!
(Ez volt hát a kutyó magva!)

J. W. GOETHE Faust I. rész.
(Dóczi Lajos (ordítása).)

Das Ewig-Weibliche
Zieht uns hinan.

(Az örök asszonyi vonz oda fel.)
J. W. GOETHE, Faust második
részének utolsó két sora (1831).

Das ist meine Verfassung!
(Ez az én alkotmányom!)

ALBRECHT osztrák főherceg mon-
dotta kardjára ütve az 1857-ben nála
járt és az alkotmány visszaállítását
kérelmező magyar küldöttségnek.

Den Dank, Dame, begehrt' ich nicht.
(Nem kérek, hölgy, a jutalombul.)

FR. SCHILLER *Der Handschuh*
(1798) . (Dóczi Lajos fordítása.)

Der Dritte im Bunde.
(Harmadik a szövetségben.)

FR. SCHILLER *Die Bürgschaft*
(1799) -

Deutsche Gründlichkeit
(német grimillichkeit vagy német alaposág).

J. T. FICHTE Reden an die deutsche Nation (1808).

Donnerwetter Parapluie!

P. A. WOLPF *Preciosa* (1821).

Dummer Aujst.

TOM	HELLING	(†	1900)	clown
nevezte	Így,	berlini	tájszólás	sze-
rint,	a	tőle	alkotott,	együgyűen
komolykodó cirkuszi alakot.				

Erkläret mir, Graf Oerindur,
Diesen Zwiespalt der Natur.

J. MÜLLNEK *Die Schuld* (1813).

Flankenbewegung.
(Oldalmazdulat.)

GRÓF	JELLACSICS	JÓZSEF	nevezte
Így	1848	októberében	a
elől való futását.			

Fortwursteln.

GRÓF	TAAFFE	EDUÁRD	osztrák
miniszterelnök	(1833—1895)		bécsies
szava	a	politikai	halogatás,
zár,	babrálás	kifejezésére.	alkudo-

Gesammt-Monarchie.

I.	FERENC	JÓZSEF	császár,	olmützi
manifestumában	1849	március 4.		

Glóbus von Ungarn.

L. Ungarischer Glóbus.

Gott erhalte.

LORENZ LEOPOLD HASCHKA (1796).

Gute Leute und schlechte Musikanten.

(Jó emberek, de rossz muzsikusok.)

C.	BRENTANO	német	író	<i>Ponce</i>	<i>de</i>
<i>Léott</i>	című	vígjátékából	(1804).		

Ham s' kan Türk'n g'sebn?

MÁRIA	TERÉZIA	korabeli	bécsi
anekdota	szerint	e	kiáltással
a	hopmester	az	udvari
álarcos	bál-	gróf	Czobor
Józsefet,	ki	valami	ízetlen
tréfát	tréfát		
követett el.			

Harrend der Dinge, die da kommen sollen.

SZENT	LUKÁCS	21,	26.	—	Az	egyet-
len	bibliái	szálló	ige,		melyet	néme-
tül	idézünk.	Még			Kossuth	Lajos
is,	Irataiban	egy	helyütt.			

Heil dir im Siegeskranz.

B.	G.	SCHUMACHER	<i>Berliner</i>
<i>Volksgesang</i> (1793 december 17).			

Herunter mit dem Fetzen!

(Le azzal a ronggyal!)

Mondotta	ALOYS	SEEMANN	közös
hadseregbeli	alezredesa	magyar	nem-
zeti zászlóra,	Gyöngyösön,	1881	júniu-
sában.			sában.

Herunter mit der Nase!

Kiáltotta	a	szabadságharc	után	ál-
öltözetben	bujdosó	Pulszky	Ferencre	
a német	rendőrtiszt,	miután	lera-	
katta	vele	felkötözött	szakálát	és
parókáját;	mert	természettől	nagy	
orrát is hamisnak vélte.				

Ich weiss nicht, was soll es bedeuten,

Dass ich so traurig bin.

(Nem értem, mit jelentsen,

De oly csüggedt vagyok.)

H. HEINE *Die Heimkehr* (18 4)

Im wunderschönen Monat Mai,
(A csodaszép május havában.)

H. HEINE Lyrischei Intermezzo
1-ső dal (1823).

In deinem Lager ist Österreich,
(A te táborodban van Ausztria.)

FRANZ GRILLPARZER Feldmar-
schall Radetzky (1848 június).

Ja, Bauer, das ist ganz was Anders!
(Jaj, paraszt, az más!)

RAMLER XVIII, századbeli német
író, egy régi mese nyomán,

Jogászén und Kanaszén.

Az augsburgi *Allgemeine Zeitung*
a bécsi *Presse* és GRUBE, ROTTER,
BERGHAUS stb. 1850 után.

Justizmord.

(Törvényes gyilkosság.)

AUGUST LUDWIG VON SCHLÖZER
(1782). A bírói tévedések.

Kategorischer imperativ.
 (Feltétlen érvényességű erkölcsi törvény.)
 IMMÁNUEL KANT *Grundlegung
 der Metaphysik der Sitten (1785).*

Kennst du das Land, wo die Citronen blüh'n?
 (Ismered azt a földet, hol a citrom virul?)
 J. W. GOETHE Wilhelm Meisters
Lehrjahre. Mignon dala.

Kilian, geh' du voran,
 Du hast die grossen Stiefel an
 A hét svábról szóló német ponyva-
 versezetből, mely a XVI. század
 eleje óta ismeretes. «Kilian» helyett
 más neveket is mondanak.

Knopfloch-Schmerzen.

L. Gomblyukfájás.

Kommt in einer Stunde wieder.
 (Jertek vissza egy óra múlva.)
 A mendemonda szerint Tilly ge-
 neralis mondta ezt 1631-ben, Magde-
 burg feldúlásakor a polgároknak, kik
 kérték, hogy vesse végét a katonák
 pusztításának. Neki meg szent Péter
 mondta a mennyország kapujában.

(Grosser) Krach.

F. F. MASAI DÉN a *Figaro* című
 bécsi élclap 1872 december 28-iki
 számában nevezte így a közeledő
 börzeválságot. De a fogalom és a szó
 Hollandiában keletkezett 1634-ben,
 mikor a tulipánhagymákkal való
 hallatlan üzérkedést nagy pénzügyi
 összeomlás követte.

Krutzitürken.

Bécsi káromkodás; ered az 1704—
 1705-iki kurucpusztítás idejéből, mi-
 kor a bécsiek nem felelték még az
 1683-iki török ostromot sem.

Leben und leben lassen.

Fara vivir dexar vivir.

{Hogy élhessünk, hagyjunk másokat is élni.)

BALTHASAR GRÁCIÁN spanyol
 jezsuita *Oraculo manual y arte de*
prudencia (1653).

Liigt wie telegrafiert.

(Úgy hazudik, mintha csak telegrafálna.)

BISMARCK HERCEG az urak házá-
 ban 1869 februárius 13-án.

Matratzengruft.
(Derékalj-sírbolt.)

H. Heine a *Romanzero* előszavában (1851 szeptember 30).

Mein Liebchen, was willst du mehr?

(Mi kéne már ennél több, édesem?)

H. HEINE Die Heimkehr 64. (1825).

Meine liebe Kämeter,

Mach' sie lieber Hemeter.

(Kedves Kámeterné, csináljon maga inkább csak ingeket.)

II.	JÓZSEF	írta	bizonyos	Káme-
temé	nevű	rossz	alkalmi	verseket
csináló asszony firkJára.				

Mit Rebellen unterhandle ich nicht.

(Pártütőkkel nem alkudozom)

HERCEG	WINDZSCH-GRÄTZ	ALFRÉD
1848	októberében	Ivánka Imre hon-
védezedeshez,	ki	Kossuth Lajos
levelét vitte el neki.		

Morgen, morgen! nur nicht heute!
Sagen alle faulen Leute.

(Holnap, holnap majd megteszem,
Ma még játszom, iszom-eszem.)

CH. F. WEISSE egy 1766-ban
megjelent gyermekverses könyvéből
(A magyar fordítás Dienes Lajosé.)

Nur die Lumpe sind bescheiden.

J. W. GOETHE *Rechenschaft*
(1810).

Politik der freien Hand.
(A szabad kéz politikája.)

A. G. SCHLEINIZ porosz minisz-
ter használta a francia-osztrák há-
borúra vonatkozólag 1859-ben.

Politik der gebundenen Marschroute.

(A kötött útlevel politikája.)

GRÓF ANDRÁSSY GYULA (1872).

Politik von Fall ztt Fali.
(Esetről esetre való politika.)

Gróf Andrássy Gyulának tulajdo-
nított kifejezés; ő azonban nem
vallotta magáénak.

Ruhe ist die erste Bürgerpflicht.
(Nyugalom az első polgári kötelesség.)

VON	DER	SCHULENBURG-KEHNERT
GRÖF,	miniszter,	Berlin
gasztott	kiáltványában	a
után, 1806 október 17-én.		falaira
		jénai
		ra-
		csata

Rückwärtsconcentrierung.

GRÖF	GYULAY	FERENCZ	osztrák
táborszernagy	palestro	veresége	—
után 1859	június	elsején.	A
modást szépen kifejező műszó.			megfuta-

Schlemich.1.

A	héber	Selúmiel	(Isten	barátja)
névből	(Mózes	4,	1,	6.)
CHAMISSO	<i>Peter</i>	-	című	meséjében
az	a	gyámoltalan	ember,	akinek
még	árnyéka	sincs.	Innen	~
szerencsétlen flótás.				a. m.

Schmock.

GUSTAV	VON	FREVTAG	<i>Die</i>	<i>your-</i>
<i>nalisten</i>	vígjátékának	(1853)	egyik	tudákos
alakja	Dr.	De	a	szó,
balgatag	értelmében,	régibb	és	ismer-
retlen	eredetű.	Bár	a	zsidók
használni, nem héber.				szeretik

Sprang in de Miresch, luf än de Besch.
(Ugorj a Marosba, fuss a bozótba.)

Megcáfolt hagyomány szerint, a
megfutamodó erdélyi szászok kiál-
tása a kenyérmezei csatában (1479).

Sturm und Drang.

MAXIMILIAN VON KLINGER 1776-
ban írt drámájának címe.

Unbedingte Unterwerfung.
(Feltétlen alávetés.)

HEKCEOWINDISCH-GRÄTZ ALFRÉD
1849 januárius 2-án a magyar ország-
gyűlés küldöttségéhez.

Und ich hab' es doch getragen,

Aber fragt mich nur nicht wie!

(És mégis, mégis elviseltem,

Csak azt ne kérdjétek: miként!)

H. HEINE Yungr *Leiden.* *Lieder*
8. (1822.)

Ungarischer Globus vagy Globus von Ungarn.
(Magyar glóbusz.)

Az	augsburgi	<i>Allgemeine</i>	<i>Zeitung</i>
csúfolódott	így,	mikor	NAGY KÁROLY
(1797—1868)	1840-ben	kiadta	az <i>Első'</i>
<i>magyar</i>	<i>földtekét,</i>	kiszoritani	vele a
német	gyártmányokat.	Az	<i>ungari-</i>
<i>scher</i>	<i>Globus</i>	tehát a	«magyar föld-
teke»	elcsavart	értelmű	fordítása, a
<i>Globus</i>	<i>von</i>	<i>Ungarn</i>	meg ennek a
továbbferdítése			

Übermensch.
(Emberfölötti ember,)

FRIEDRICH NIETZSCHE (1883).

Wenn ich den Namen Ungarn hör',
Wird mir das deutsche Wams zu enge,
Es braust darunter wie ein Meer,
Mir ist, als grüssten mich Trompetenklänge.

(Úgy megszűkül német ruhám,
Nevét ha hallom a magyarnak;
Érzések tengerárja hány,
Lelkembe trombiták rivallnak.)

H. HEINE 1849 *októberében.* (Fordította Gyulai Pál)

Welch' eine Wendung durch Gottes Führung!
(Mily fordulat, Isten rendelkezéséből!)

I. VILMOS német császár írta
feleségének, Augusztának a sedani
győzelem napján 1871 szeptember 2.

T

Wer nicht liebt Wein, Weib und Gesang,
Der bleibt ein Narr sein Lebelang.
(A neve késő vénségéig balga,
Ki nem találja kedvét borba, lyányba, dalba.)

M. LUTHER

Wer zahlt die Kohlen?
(Ki fizeti a szén?)

FERENC JÓZSEF írta gróf Zichy
Ferenc konstantinápolyi nagykövet-
nek, ki az *Austria* nevű állami gőző-
sön folyt ünnepségekről lett jelentést.
(Az ország pénzén dínomdánomozó
hivatalos személyekre szokták alkal-
mazni.)

Wie glücklich ist ein deutscher Mann,
Der unter Ungarn ungrisch kann.

(Mi jól van dolga a németnek, ki magyar földön
magyar szóval élhet.)

BÉL MÁTYÁS *Der ungarische*
Sprachmeister című könyvének mot-
tója (1729).

Wo man singt, da lass dich ruhig nieder;
Böse Menschen haben keine Lieder.

(Ahol énekelnek, nyugton lehetsz; a rossz ember
nem énekel)

J. G. SELME (1S04).

FOGLALAT.

Bevezetés	III
Magyar szálló igék	1
Latin szálló igék	215
Görög szálló igék	323
Francia szálló igék	327
Olasz szálló igék	347
Spanyol szálló igék	354
Angol szálló igék	357
Német szálló igék	362